

БОГДАН ЛЕПКИЙ

ПИСАННЯ

БОГДАН ЛЕПКИЙ

П И С А Н Н Я

ТОМ I

Київ-Ляйпциг

УКРАЇНСЬКА НАКЛАДНЯ

КОЛОМІЯ

Галицька Накладня.

WINNIPEG MAN.

Ukrainian Publishing.

Типографія Шламера въ Лейпцигѣ

до пісні.

Заспів.

Колисав мою колиску
Вітер рідного Поділля,
І заливав на сонні вії
Степового запах зілля.

Колисав мою колиску
Звук підгірської тримбіти,
Що від неї зорі меркнуть
І росою плачуть квіти.

Колисав мою колиску
Голос недалеких дзвоців,
І веселий спів весільний,
І сумний плач похоронів.

Колисав мою колиску
Крик неволеного люду,
І — так в серце вкомісався,
Що до смерті не забуду.

(1901.)

* * *

Моя душа, як струна тая,
Багата на всілякі тони —
На ній і коломийка греє,
І похоронні плачуть дзвони.

Мені байдужі всі правила,
Майстерні строфы, рифми, рими,
Всі поетичні мотовіла,
Покриті пасмами тонкими.

Ступаю в світ з бажанням волі,
З любовою ясного простору,
Я чую радість, чую болі,
Я розумію душу хору.

Співаю те, що в світі бачу,
Що в серці, або в мозок впало,
То засміюся, то заплачу,
Сміху не много, сліз но мало.

Напишу, — от і лекше стане,
Немов тигар скотився з груди.
А, як що вдастися непогане,
То прочитайте, добрі люде.

Серця мого біль.

Серця мого біль,
Співів моїх жаль —
Вітер рідних піль,
Що несеться в даль.

Вітер рідних піль,
Степових могил,
Що, хоч родить біль,
Не вбиває сил.

Не вбиває сил,
Хоч болить душа,
Не торощить крил,
Не гасить огня.

Так, — нім вдарить грім,
Нім прорвесь ріка,
Нім звалиться дім —
Стугонить земля.

Так, — зак' бурі рев
Понесеться на ліс,
Лист паде з дерев,
З дубів і беріз.

Лист з дерев паде
І тремтить трава —
В хмарах грім гуде —
Тож дріжить душа.

Молоді пісні.

Молоді пісні,
Молодечий жар,
Я несу Тобі,
Як сердечний дар.

Я несу Тобі,
Матінко моя,
Часточку душі,
Частку свого «я».

Батьком тих нісень
Безвідрядний сум,
Безутішний день,
Невмолимий глум.

Матірю — туга,
А кумою — злість,
І хота жура,
Що гризе і йсть:

Що гризе і йсть
Втіху і любов. —
От який то гість
До тебе прийшов!

От який то гість
До тебе прийшов —
Кости Твої кістъ,
Крови Твої кров!

Поезія.

I

Поезія, друже, всюди є,
І в людях і в природі,
І поки чоловік живе
Її умерти годі.

Вона сміється на устах
Маленької дитини,
Вона летить до нас у снах,
Як вітер з верховини.

Вона нам працю солодить,
Сліває при роботі,
Алмазом ясним мерехтить
В крівавім людськім поті.

Вона у бурі, в реві фаль,
В збіжжах-ланах на полю,
Вона і там, де гостра сталь
Михтить, буючись за волю.

Вона в дощі, в снігу, в імлі,
В курнім осіннім димі —
Найменьше-ж, друже, єсть її
В химернім ритмі й римі.

II

Коли тобі говорять,
Що, хоч і не найгірші
Поезії ти пишеш —
Так все вони лиш — вірші;

Що в віршах твоїх годі
Стрінути щось нового,
І що таких поетів,
Як ти, на світі много;

Коли тобі говорять,
Не слухай того, брате,
А критикові свому
Ти можеш так сказати:

Думаю — добре-б було,
Добродію учений,
Коли би ви, весною,
Пішли у гай зелений,

Й послухали: як вітер
З листками розмовляє,
Як пахнуть свіжі квіти,
Як соловій співає;

Як в лузі на калині
Куб возуля сива,
Як хмара по блакиті
Мандрує білогрива;

Як буря табунами
Гуляє по долині,
Як дзвонять на трівогу
Дзвіночки темно-сілі;

Й поглянули, як з глуші,
З веселкою на скрині,
Стрійна в імлу перлисту
Виходить казка-пані; —

Вам двадцять літ минуло
І бачили ви много,
А глядите, неначе
На щось зівсім нового.

Бо цвіти, птахи, хмари,
Одна краса, тай годі!
Лиш фялків не садіть ви
З цибулею в городі.

Поезія правдива
Цвіте в душі як весна,
І заєдно творить дива,
Задумана, чудесна.

О, пісне.

О, пісне, яка ти прекрасна,
Коли з океану душі
З'явишся нараз світла, ясна,
На розкіш, на втіху мені!

Хотів би тебе я дістати
З тих темних, таємних глибин,
В слова, ніби в шати прибрать,
Щоб с'яла, немов херувим.

Так годі! Я чую, я знаю,
Що первісну твою красу,
Тоді, як тебе убіраю
В слова, — в домовину кладу.

До народньої пісні.

О пісне народня! Одна ти мене,
Лиш одна ти мене не лишаєш,
І куди тільки доля мене не жене,
Ти за мною як пташка літаєш.

В далекому краю, в чужій стороні,
В час безмовного, чорного суму,
Про степи і могили співавши мені,
Як український степ довгу думу.

Ти говориш: «минули козацькі часи,
Не минула козацька слава.
Тож кріпись, не хилай до землі голови,
Наша радість — народня справа!»

А бував і так, що заневіра ідка,
Жаль до близких й до свого нарбду,
Продересь до душі, ніби тая змія
Між цвітучі грядки огороду.

Ніби ангел тоді ти до мене ідеш,
Ніби ангел наставник-хранитель,
І як вітку оливну, так звуки несеш,
Щоби ними мир тихий творити.

О пісне моя! Що найкращого є
В серці й мислі нарбду моєго,
В твоїх звуках, як в гарфі безсмертній живе,
Й дожидав воскресення нового.

Дожидас воша, щоб з людських грудей
Вийшла воля, розкута, свободна, —
В бій на смерть і життя попровадить людей
Не хто інший, лише пісня їх рідна.

О пісне нарбди! Одна ти мене,
Диши одна ти мене не лишаєш.
І куди тільки доля мене не жене
Ти за мною, як пташка літаєш.

НАД РІКОЮ.

Одинокий сиджу над рікою;
Одинокий з думками, з журбою.

Вечоріє. За горами гасне,
Як небесна ватра, сонце ясне.

Від лісів холодний вітер віє,
Шуварі гне і квітки леліє.

Над селом, між горами, в долині,
Висяль мряки легкі, сіро-сині.

З коминів до неба дим снується —
Образ меркнє, дійсність наче сниться.

Лиш ріка заєдно грає, грає,
Щось в ній буриться, щось в ній зітхас.

»Гей ріко! Однакі наші шуми —
В тобі філі грають, в мині думи.

Беріг взяв тебе в свої окови,
А мене життя важкі умови.

В нас обох і броди, і безодні,
І обое спинитись не годні.

Лиш ідемо крізь гори і бори
У невідоме нам чорне море.«

Над полем зимний вітер віє
і листем гонить.
Село у мряці ледве мріє;
гень дзвонять дзвони.

Далекі, тихі, легкі звуки,
пливуть світами,
Немов калатання розпуки
до щастя брами.

Одинокий сиджу над рікою
Одинокий з думками з журбою.

Скінчився день, як іяший пир.
Генъ, за горою
Старий, дівочий монастир,
Вповитий млою.

»Покинь життя! Покинь життя!«
Гуде з дзвінниці,
І на вечірні молитви
Ідуть черниці.

Горючі в їх руках свічки,
Слеза в зіниці.

»Покинь життя! Покинь життя!«
Гуде з дзвінниці.

Гей ріко! Однакі наші шуми!
В тобі філі грають, в миці думи.

Сонце гасне за горою,
і з провола
Світ вкривається імлою;
доокола....

Так минають дні за днями,
рік за роком.

Близше й близше нам до ями,
з кожнім кроком.

Тая яма... темна сила...
Моцний Боже!
Чи зійдемося там, Мила? —
Може... Може...

Одинокий сиджу над рікою;
Одинокий з думками, з журбою.

А дзвони дзвоняте, дзвони дзвоняте,
дзвоняте дзвони.

Перлові звуки з вітром гоняте
в перегони.

Перлові звуки підлітають
аж до неба,
Чогось шукають і питаютъ —
щось їм треба.

Так минають дні за днями,
рік за роком.
Близше й близше нам до ями,
з кожнім кроком.

З кадильниць срібних дим снується
І гине в облаках склепінь.
В монастирі вечірний спів кінчиться,
Гасять свічки, ідуть. Якась черниця
Під образом клячить, мов тінь.

Сама одна, посеред стін святині,
Неб молиться, в іконі тощть зір.
А на іконі трави, квіти сині,
І Мати Божа клякла при дитині —
Здалека видно пасмо гір.

А на іконі небо, сонце сяє,
Метелики літають по квітках.
В доспілім житі коник польний грас,
Пречиста Мати сина вповниває
І поцілуй складає на устах.

Воно-ж таке маленьке — а сміється!
До мами білі руки простягло...
Посеред зимних стін клячить черниця,
Вдивилася в ікону — щось їй сниться —
Де? І коли воно було?

Весна до нас рік-річно повертає,
Рік-річно кожне дерево цвите.
Та серце людське раз лиш процвітає —
Коли настане вέремя святе.

Скажіть, чому весну ту одиноку
Колотять бурі, слоти і гради,
Лишаючи брудну, гнилу посоку
Там, де новині би квіти рости?

Скажіть, чому усякий з нас безбожно
Весну любови від душі жене?
Настане осінь і він жде тривожно
Її і вдаче. Та вона не йде.

І лиш часом, здається, ніби чус
Її святий, незримий, легкий хід.
Глядить в вікно — а там зима лютує,
Ревуть вітри, на ріках мерзне лід.

Цить! То не філля шумить,
Не ріка котить срібні хрустали.
То невпинно пливуть
У невідому путь
Людські сліози, терпіння, печалі.

День йде по ночі, а осінь по літі,
І переміні тій кінця немає.
В кожній хвилині хтось родиться в світі,
В кожній хвилині хтось в світі конас.

В тій хаті чути перший плач дитини,
Там перед смертю старець клене долю.
Так вічно — вічно. Й нема іх хвилинни,
Щоби на світі цім не було болю.

А ріка заєдно грас — грас,
Щось в ній буриться, щось в ній зітхас.

Намалуй мені, друже, картину,
Щоб я мав який спомин по тобі,
Намалуй мені гріб, а на гробі
Білий хрест і червону калину.

Або ні! Намалої мені, брате,
Наддністрянську, підгірську долину,
І вечірню, спокійну годину.
Синю — синю, задуману дуже.

А долиною яр нехай веться.
Глибочезний, скалистий, бездонний.
А яром най потік невтомонний
По камінню шумить, ніби злиться.

Намалої над яром тим тернину,
Бодяки і кропиву і глоги.
Цоміж ними пусті дві дороги,
Одну в гору, а другу в долину.

По одній, най вона іде, друже,
А по другій його пусты, брате.
Перед ними ні ліса, ні хатя,
А між ними яр глибокий дуже.

Так ідуть воини мовчки в долину —
Доокола спокій, наче в гробі...
Намалої мені, друже, картину,
Щоб я мав який спомин по тобі.

Вечірний дзвін, вечірний дзвін
Лунає за горою.
Добру покліць, а злу проклін,
І вічний мир — з собою.

Ось день минув, мов і не був,
Йде нічка, час спокою.
Що ти почув, що перебув,
Не забереши з собою.

Хаобс вражінь, втіх і терпінь,
Танок сміху й ридання,
Від поколінь, до поколінь
Йде в море істнування.

Твоє життя, твоє буття
Оден звук в цьому хорі;
І ти і я розвіемся,
В бездоннім, вічнім морі.

Дивний танок, грізний танок,
Страшна музика грас,
Плетім вінок! Ще крок, ще скок
І — вічність нас чекає.

Плетім вінок, плетім вінок
З квілин, перлин бліскучих,
Щоб не замовк життя танок
Для поколінь грядучих.

Ще крок, ще мент, і сміх й лемент,
А там — лиши знак питання.
Життя момент — малий фрагмент
В поемі істнування.

* * *

Вечірний дзвіц, вечірний дзвін
Лунає за горою.
Добру поклін, а злу проклін,
І вічний мир з собою.

Світів бездонні океани,
Життя незглублений Мальпітром!
Від Прометея до Нірвани —
Які великі ви, Титани!

А предінь ґльобів метелиця,
Світів відвічна метушня,
І смерти ніч — й життя зірница —
Усьо в моїй душі міститься.
Який, який великий я!..

Одинокий сиджу над рікою;
Одинокий — з думками, з журбою.

Гей ріко! Однакі наші піуми
В тобі філі грають, в мині думи.

В нас обох і броди і безодні,
І обов ми стати — не годні.

Лиш ідемо крізь гори і бори
У невідоме нам чорне море.

В РОЗТОКАХ.

Посвята.

Білі стіни і стріха з соломи,
Доокола сади-виногради;
Невеличкі, гостинні хороми —
Там знайшли ми днів кілька розради.

Там ялиці шуміли нам шумно,
Там тримбіти о-півночи грали.
То весело було нам, то сумно.
Про весь світ ми звільна забували.

І забули ми про людську долю,
Про розлучницю жостоку, безсердечну;
Що людей, немов листки по полю
Гонить в даль далеку, безконечну.

Розігнала й нас вона світами
І розвела мабуть, на віки-віки,
Бо лягли тепер пomeжі нами
Чорні гори й глибокій ріки.

І хіба тогі сердечні мрії,
Що колись разом ми пересніли,
Через ріки й гори камянії
Мов мости на-віки нас злутили.

І хіба отсих пісень китиця
Поміж нами лішигться на-віки,
Ніби ця в давних казках криниця,
Що від забуття скривас ліки.

Наші гори.

Гей, чудові наші гори!
Гей, чудова сторона!
Відживав серце хоре,
Обновляється душа.

І, як ті вірли крилаті,
Так думки в гору летять,
В голові, як діти в хаті,
Вдержатися не хотять.

Лиш женуть все висше, висше,
На верхи і на шпилі,
Де чим-раз до неба близше,
Чим-раз дальнє до землі.

Покійному К. Г. присвята.

Покину я доли
Та піду у гори,
Де з вітрами на в заводи
Літають соколи.

Де тримбіти грають,
Як у Бога, в раю,
Де в коморах Добушевих
Легіні дрімають.

Де біди не слідно,
Де людий не видно,
Лиш ці скали кремінністі,
Лиш ліси забдано.

Та най будуть скали,
Най будуть скалисті;
Щоби тільки не ділені,
І чесні і чисті.

Та най будуть бори,
І дебри і звори,
Щоби тільки заховатись
Перед людським горем.

Щоби заховатись
На час на годину,
Щоби серце вговорити,
Як мати дитину.

— — —

Ніч над Черемошом.

Висока сіра скиля,
Така стара як світ,
Під нею зимна хвиля
Сполокує граніт.

Над нею небо сине,
Отари білих хмар,
І місяць небом лине,
І ніч — як чарів чар!

Часом сова озветься,
Як грішника душа,
І з неба відорветься
І полетить зоря.

Часом лилик стрілою
Перешибній воздух.
І окутаний імлою
Щезає, ніби дух.

Часом сопілка в горах
Зашлаче, заквилить,
А Черемош по зворах
Шумить, шумить, шумить . . .

Полуднє в горах.

Як тут чудово!... В яр глибокий
Падуть дзвінкі, скляні потоки,
Мов хрусталеві слези гір.
Їх вічні, невгомонні тони,
Немов ридання, мов проклони
Летять каскадами в простір.

А над потоками ялиці,
Зітхають запахом живиці,
І холодом холодять грудь,
І на твої безсонні вії
Стрясають сні, зсилають мрії,
І гомонять: «Засни, забудь!»

Довкола тебе: гори-гори!
Над головою: небо-море,
І сонця животворний жар,
А над рікою мли гуляють,
З вітрами тихо розмовляють
І криються в холодний яр.

А долом трави, долом квіти,
А в полонинах звук тримбіги,
Овець дзвіночки голосні —
А над тим всім задумаходить,
І за собою тугу водить,
Зітхання, спомини, пісні.

До Черемоша.

Черемоше, брате мій,
Прискори бігу!
На хребет холодний твій
Я пускаю, як-стій,
Сплав важкий — тугу!
Сплав важкий — тугу...

Гей тяжка, тяжка вона,
Як щілі ліси!
Де бездонна глибина,
Де підводная скала,
Там її неси!
Там її неси...

*

* * *

Скорше синє небо зжовкиє,
Сонце гріти перестане,
Скорше Черемош замовкиє,
Здергиться в бігу і стане,
Скорше літом сніг уладе,
І зародить сад зімою,
Ніж мое кохання зрадить,
Ніж розлучусь я з тобою.

Висить небо ясне, синє,
Сонце гріє, пламенє,
Гонить Черемош в долини,
І піумить і не німіє,
Падають сніги зімою,
Спіють літом виногради,
І — без зради, без розради
Розійшлися ми з собою.

Де ані ночі, ані дня.

Ніч. Зорі, місяць, і тримбіта,
Неначе голос з того світа,
Що кличе і говорить нам:
»Прийде пора, підетe там!«

»Підете там, де гори, ріки
Шуміти вам будуть во-віки,
І де зіллеться у в-одно,
Що єсть, буде й було давно.

Там сміх і плач, і радість й горе
Буде одно велике море,
А ви, неначе краплі дрі
Спічнете в йому в глибші.

Спічнете в тихомиррі тому,
Де край і доброму і злому,
Де ані ночі, ані дня,
І де не знатъ, що ти, що я.

На лодці.

Плави, моя лодко, по філі
В спокійну, вечірню годину.
Вже мли, ніби сні легкокрилі
Сиуються й лягають на скилі, —
Неси мене, лодко, в даль спину!

Он, видиш, як гори дрімають,
А хмари, а мряки, як думи
Від гаю до гаю літають,
І шепчуть їм щось і слівають
Високих ялиць сумні шуми.

Чомуж би й мені, моя лодко,
Не мож на хвилину заснути,
І спати спокійно, солодко?
Чомуж би й мені, моя лодко,
Не вільно життя позабути?

Гірський став.

Я знаю став оден бездонний
В гірській закутині глухий.
Дрімливий, тихий, вічно сонний,
Мов потонулий у нічній
Сімfonьї, — знаю став бездонний.

Кругом його високі скилі,
Порослі мхами, ялівцем;
Мов з криші викуті й застилі.
Між ними місяць йде хильцем
Купатися в студеній хвилі.

І видно в північну годину,
Як по воді він тче мережку,
І як крізь хвилю темно-сінну
Срібисто-склисту стежить стежку
На землю з неба, з хмар в долину.

А тихо тут і так спокійно,
Як у душі, що збулась горя.
Лиш мрії сні літають рійно,
І з-поза скиль порання збря
Встає таємно, боговійно.

Ялиця.

Гей, ялице стара!
Розкажи ти мені,
Як жилбся тобі
На високій горі?

Як шуміли кругом
Безконечні ліси,
Як бездомні вітри
Понаці ними ішли.

Як тинявся медвідь,
Дикий пан диких гір,
І як ніччу до зір
Сповідавсь темний бір.

Як ревів Черембш,
Як шумів синій Прут,
Як жилось людям тут
На свободі, без пут?

Розкажи ти мені
Про минулі часи
І чар сили, краси,
Обнови, воскреси!

Лови.

Бий, лови, держи медведя!
Клич людий! Подай рушницю!
У сараки дедя Федя
З колені пірвав телицю!

Гонять газди з палицями,
Гомін горами лунає,
А медвідь заліз до ями,
Поснідав і спочивас.

Гей, медведю! Що ж ти вдіяв?
Глянь, надходить передновок,
А це Федя вся надія,
Весь масток, весь приховок.

Чим він діти нагодує,
Як минеться бульб остаток?
Що буде, як зафантус
Секвестратор за податок?

Тьфу! Встидайся! Гріх великий!
Досить хлопа кривдять люди,
То хоч ти, мій вуйку дикий,
Міг би серце мати в груди!

Ні, не видержу я!

Ні, не видержу я!
Як дитина мала,
На шовкові положуся трави.
Хай забуду на-мить,
Що тут треба нам жити,
Треба хати, одежі і страви.

Заспівайте, шташкі,
Нахилітесь, квітки!
Повій, вітре, з зеленого гаю!
Хай дитячі літа,
Молодече життя
На хвилину собі пригадаю.

Хай згадаю той час,
Що на-віки погас,
Час безмежної, вільної волі,
Як руським хлопям
Я тинявсь тут і там
Сам оден по широкому полі.

Як давонили мені
Ті дзвіночки пільні,
І як грали потоки сріблисті,
Як весь божий простір,
Від землі аж до зір,
Зливав чари на мене пречисті.

І хоч чар той минув,
Так минув, мов не був,
Хоч я цині зівсім відмінився —

Заспівайте, пташкі,
Нахиліться, квітки,
Щоби я сам собі хоч приснинся.

Щоб явився мені,
Як в казочному сні,
Вік свободи і час задовілля —
Заспівайте, пташкі,
А ти, дубе, шуми
І на мене хили своє гілля.

Така чудова нічка.

Така чудова нічка,
Неначе сон о раю.
Чи єсть що красніше в світі —
Єй Богу! я не знаю!

Хотілось би вселенну
До серця пригорнути,
Що гарне — памятати,
А що лихе — забути.

Й кричати: »зупиніться
Часу бездонні ріки!...«
Ах гори! Хоч присніться,
Коли засну на-віки.

Хрест на кручі.

О. Попелеві з Довгоцоля.

»Гей, керманичу! Чи бачиш
Той похилий хрест на кручі
І тоті над ним берези
Трепетливі і плакучі?

Глянь! Шовкові, довгі коси
З волею вітрів пустили,
Як сестриці-жалібниці,
Що за братом голосили.

А над ними хмари гонять
І буйний орел літас —
Розповідж мені, легіню,
Хто в тім гробі спочивав?

Чи який стрілець заваятий,
Що пустився за серною
І упав ранений громом,
Ніби мстивою стрілою?

Чи дівчина, що вертала
Від ворожки з ліком-зіллям
І нашла у Черемоші
І розраду і весілля?

Чи співак, що світом блудить
І на кобзі сумно грає? —
Розповідж мені, легіню,
Хто так гарно спочивав?«

»Ні стрілець, мій ченний пане,
Ні закохана дівчина,
Ні співак, що світом блудить
І від пісні марне гине — .

А лежить тут Гринь, мій родич,
Що дарабами теж правив.
Тут, в тім місці, на гілляці
Сам себе життя позбавив.

Орендар його опутав,
Обдурив, як ту дитину
І по пяному взяв в його
Полонину і маржину.

І ходив відтак покійний
До адвоката, до суду,
Свого права доходив він,
Не дійшов; нема для люду!

Та тоді, мій чесний пане,
Гриня щось аж тут загнalo,
І до цеї, оп, берези
На гиляку привязало....

Таї таке-то! На перині
Рандар кости вигріває,
А наш Гринь небесним пласком
В Бога вівці завертає.«

До одинокої ялици.

I.

Громом розбита ялице,
Ген' на верху, одинока,
Рідна моя ти сестрице,
Горда й висока!

Скільки пісень ти пінчила
Птахів весною, в розмаю!
Птахам цим виросли крила,
Світом бують.

Тиж осталася самотна.
З лоном розбитим під грому....
Близька ти, сестро скорботна,
Серцю моюму.

II.

Громом розбита ялице,
Ген' на верху, одинока!

Рідна моя ти сестрице,
Горда їй висока!

Скільки казок ти сказала,
Квітам, що цвіли при тобі,
Нині самотною стала
В тихій жалобі.

Квіти на сонці зівяли,
Трави вода замушила,
В коло каміння і скали,
Пустка, могила . . .

Гать пустили.

Гать пустили! З дав на лави,
Як стріла дараба мчить.
При кермі керманич жвавий,
На ковбаках дрімає жид.

Віш на торг везе ялиці,
Що родились і зросли,
Там де Зелемінь і Шпиці
Гордо пиутться до гори.

Там, де воля і свобода,
Де неділена земля,
Не споганена природа,
Не накинені права.

Там ніхто їх не посіяв,
І ніхто не доглядав,
Тільки вітер гордо віяв
І буйший орел літав.

І сподобав ті ялиці
І купив їх під топір.

Застогнали сині бори,
Залунали топірці,
Пиши діти Чорногори
Повалились як мерці.

І ніхто їм не голосить,
І не тужить, не квилить,
Тільки плачуть срібні рослі,
Тільки Чоремош шумить.

З-року в-рік ліси маліють,
Слав за сплавами летить.
При кермі Гуцули мліють,
На ковбах дрімав жид.

Як шумно филя грає.

Як шумно филя грас,
Як бистро в діл біжить!
Весельце филю крас,
А плесо мерехтить,
як жемчуг.

Весельце филю крас,
З човна несеться спів,
По берегах лунає
Мельодія без слів —
на ввесь дуг.

»Керманичу, соболю!
Звідкіля ти, і хто?«
»Я — каже — сум, син болю,
Я знат тебе давноб,
я твій друг.«

Як шумно філя грас,
Як бістро в-діл біжить!
Усе, що є — минас,
Міниться, мерехтить,
як жемчұг.

Лиши смуток не минас
І не вмірас сум.
Над світом так літає,
Як над рікою шум,
смутку дух.

На небі сонце гасне.

I.

На небі сонце гасне
В вечірній, синій млі,
Останнє сяйво ясне
Кидає на півилі.

Горять шпилі огнями,
Мов царський діядем,
Аж зорі над верхами
Займаються огнем.

Горять вечірні зорі,
І місяць вирина,
Розкішно, пишно в горі,
А долом тишина.

А долом мряки сіші,
Неначе море там,
Над морем у долині
Стойть казочний храм.

З порфірів має стіни
І вежі золоті,
І хрусталеві сіни,
І сходи — креммії.

Той храм, це хата твоя,
Над берегом ріки.
Цвіте в городі той
П «любимене» квіткі.

II.

На небі сонце гасне,
На землю нічка йде,
Зоряне стадо ясне
По небесах жене.

Ідуть зірки юрбою,
А місяць серед них,
Як той вівчар з пугою,
Серед овець дріблих.

»Пасіться зорі — вівші,
Нім стане ясний день,
А вітер на сопівці
Заграс вам пісень.

Гей вітре, ти вітрило!
Не заводи, співай,
Щоби їм було мило
Іти на неба плай!«

Горять на небі зорі,
Від поля, від лісів
Несеться у просторі
Поезія світів.

III.

Студена хвиля плеще
Об круті береги,
І очерет шелеще,
А хвиля плеще, плеще
І беться без ваги
Об камінь.

На хвилі місяць грає
Симфонію без слів.
З хвиль кучері сплітає,
Жемчуг переливає,
Симфонію без слів
Співає :

Чарівна ніч, чарівна!
Над річен'ку ходім.
Ти будеш як царівна,
Русалкам водним рівна,
Ріка буде наш дім,
Ходімо!

І ми пішли.

І ми пішли. Пішли над тую річку,
Що звесь чуттям, коханням і тугобю.
І ми пішли в осінню, тиху нічку,
Гень від людей, і потонули там
на сâме дно.

І побачили ці шишні диво-квіти,
Яких не бачити нікому на землі,
І радувались ними, тішились як діти,
І грались в піжмурки у млі
із жемчугів.

Пошо ж ви в річку невід запустили,
Пошо на світ з глибни добули нас?
Щоби жили ми з вами і тужили
Чекаючи, пок' не наспіє час
зійти у глиб?

(1908.)

Порадь мені.

Порадь мені, Черемоше,
Порадь мені, брате,
Куди мені тої долі
У світі шукати?

Оттут вона, як квіточка,
До схід сонця цвила,
Оттут вона до місяця
Зі мною ходила.

Оттут вона, як овечки,
Думки мої пасла,
Оттут вона зійшла мені,
Оттут і погасла.

А я ходжу та її не знаю,
Де її шукати,
Чи у гаю, у розмаю,
Чи в плесі на гати?

Ой не в гаю, не в розмаю,
Не в гаю, небоже,
Бо до цього гаю плаї
Заросли давно вже.

По тім боці, при потоці,
В багацьких хоромах,
Лежить твоя доля, хлопче,
Ніби в себе, дома.

Лежить вона така бліда,
Така сумна дуже,
А там, тесля молоденький
Білий човник струже.

Білий човник із кидрини,
Весельце з калини —
Такий човник, мій голубе,
Аж на той світ лише.

На склоні чір.

На склоні гір, де чорний бір
Думас тиху думу,
Стойть сосна, сама одна
Символ моєго суму.

Вітай, сосно! Так, як давно
Для себе будьмо щирі.
Шуми мені свої пісні
В вечірнім тихомиррі.

А я тобі жалі свої
По щирості розкажу,
Чей смутком тим важким, важким
Тебе я не зневажу.

Твій тихий шум, мій вічний сум,
Нехай в одноб зіллються,
І хай разом вечірним сном
В простори понесуться.

Бувайте здорові!

Бувайте здорові,
Гори барвінкові!
Бо вже мої коні,
Коники вороні
До дороги чекають готові.

Бувайте здорові,
Квітка у діброві,
Ви дебри і склі,
І ви серце милі,
Серед скиль цих вечірні розмови.

Така моя доля,
Така долі воля,
Усе, що кохаю,
На-віки лишаю,
Гей, гоя, мої коні! Гей, гоя!

Гори мої гори.

Гори, мої гори,
Зелений розмаю,
Хоч вже стільки літ минуло,
Я про вас гадаю.

Бачу кожню стежку,
Чую кожню річку,
Не одну я про вас, гори,
Передумав нічку.

Не одну я нічку
З собою балакав,
Коли-б не цей сивий волос,
То може-б і плакав.

Коли-б не цей волос
Горем побілілій,
Може-б до вас мої мисли
Пташкою летіли.

Пташкою летіли,
Хмарою упали,
Там, де наші сérця райським
Квітом процвітали.

ОСІНЬ.

Останній птах в вирій летить.

Останній птах в вирій летить,
Остання квітка вянє.
Листками вітер шелестить,
Немов говорить: цити! ах цити!
Тепер спокій настане.

Що процвітало на весні,
Гарячим літом спіло,
Шукало прожигтку собі, —
Те, в осені, у боротьбі
Із смертю змарніло.

З краси й приман обдертий цвіт
Конає на болоні....
Такий то вже цей божий світ!
На все, що лиш дійде до літ,
Смерть покладе долоні.

Відчинилися небесні шлюзи.

Відчинилися небесні шлюзи,
День і ніч дрібонький дощ паде.
Жде листок останній на галузі,
Поки вітер його відорве.

Жде листок останній і, з тривоги,
Безнасташно на вітці тримтися....
Ах! Не вижеж і ти, листочку вбогий,
І чи ти тоді будеш рішко чини?

Вянуть цвіти.

Вянуть цвіти, листя рідне,
Небо жеркне, половів,
Як зіниця, що поблідне,
Нім завмре і скамяне.

Поле в млі, як в домовині
Під покривалом небощик.
Смерк лягає по долині,
З неба накрапає дощик.

На розпушті хрест дрімає,
На хресті ворона краче.
Осінь стернами блукає
І за літом гірко плаче.

Жаль їй цвітів, що звялила,
Жаль землі, що в смутку нис —
Білі руки заломила,
Понад полем йде і висе.

Минуло літо.

Минуло літо. На стерни
Полукіпки дрімають,
А доокола них плуги
Вже ниву підкидають.

На небі хмари. З-поза хмар
Каправе сонце світить.
Ненагодований товар
Женуть з часовиськ діти.

Спокій докола. Лиш плуги
Все землю крають, крають,
Зівілі трави і квітки
Під скибаші лягають.

Лягають трави. Шелестить
Пожовкла бадилана,
А понад скибами летить
Сріблиста павутина.

Оттак і молодість моя
В літах, як в скибах гине,
Лиш спомини лишаються,
Моя пасма павутини.

Глуха і зимна осінь.

Глуха і зимна осінь. Небо хмари вкрили,
Як оливо, такі важкі і сірі.
Стоять поля німі, немов могили,
Над ними вітер грас, як на лірі.
Та щось сумні-сумні ці співи-звуки,
Як відгомін глухий страдання і розпукні.

Так — чую я цей спів! І чую й розумію.
Не даром же такий сумний він і жалібний,
Не даром у душі вбиває всю надію
І серце аж до сліз зворуши спосібний --
Таж він біжить стідами крони й мұки,
Тому такі сумні його й розбільні звуки.

Листками вітер котить.

Листками вітер котить
Ї кидас у болото;
Стежками попід газем
Бездомний сум блукає.

Обходить перелоги,
Рахує панські стоги,
Обходить хлопські киши

Там лан, як полонина,
Там стерні, як щітіна,
Там стирти наче вежі,
А тут лиши межі, — межі!

Там збіжжа, гей те золото,
А тут саме болото,
І кров і поту ріки —
І так на віки — віки!

Високо понад гаєм,
Буйний орел літас,
Голодний зайчик скаче —
Над полем смуток плаче.

Осіння ніч на селі.

(Малюнок.)

Надбігла хмара чорна і закрила
Останній клапоть неба. Ніч і тьма,
Як птиця хижак, чорнокрила
На землю каменем лягла.

І не долянеш, де хлів, а де хата,
Де річка веться, де чорніє млин,
Де хрест стоїть, а де верба кріслата
Утомлена скилилася на тин.

І не долянеш, богач де, де бідний,
Де пан, а де комірниця-вдова.
У коршмі каганець почас послідний,
І почалося володіння спа.

Під шпіхліром громадським, на колоді,
Вартівники святоого сонця ждуть.
Розмовою полошать сон. Та — годі!
Скотилися на землю і хропуть.

Заснуло все. Часом лиш пес завле,
Або сова зловіщо заскиглить.
Осінній дощ на церкві баню мис
І хрест на цвинтарі скрипить.

Гостина.

Глибоким, тихим вснуло сном,
Усе кругом.
Лиш вітер вис під вікном
Сумний псалом.

Крізь шиби незвично чутъ,
То там, то тут,
Як краплі дощеві падуть,
Важкі, мов ртут.

І в двері чутно легкий стук.
»Стук-стук! Стук-стук!«
Таємний, добрезвісний звук
Незримих рук.

»Хто йде?« — Питаюся зі сна.
»То я, то я,
Твоя товаришка давна,
Нудьга, нудьга.«

Не люблю осінній ночи!

Не люблю осінній ночи!
Той вітер, як ворон крилатий
Літас, товчеться до хати.
Мов плаче чогось, чогось хоче —
Не люблю осінній ночи.

Не люблю осінної ночі.
Дощ лається струйками по стрісі,
Шушкають ворохи в лісі
І привиди лізуть на очі —
Не люблю осінної ночі.

Не люблю осінної ночі.
Вилазить з-над ставу, з тростищ,
Топельниця. Іде до дитини,
Бо замерзло і юстоньки хоче —
Не люблю осінної ночі.

Не люблю осінної ночі.
За милим дівчина дуріє,
А люди глузують: »Нові!«
Покинув, пішов в світ, за очі. —
Не люблю осінної ночі.

Не хочу осінної ночі!
В городі цвітуть бліді цвіти,
Як в хаті безсонішній діти.
А осінь ті цвіти толочить —
Не хочу осінної ночі.

Не хочу осінної ночі.
Линилась самотня пташиниа
І знає, що з зимна загине —
Тож крильцями сумно тріюче.
Не хочу осінної ночі!

Не хочу осінної ночі....
Дощ лається струйками по стрісі,
Пугутькають сови у лісі
І привиди лізуть на очі —
Не хочу осінної ночі!

Гість.

(Малюнок.)

Глухе, бездушне отупіння
Напало землю. Цвіти мрутъ,
Поля байдужно снігу ждуть,
А хмари висять, як каміння.

Часами вітер надбіжить
Туман стурбую і розвіє.
Село в долині бовваніє
І пяним сном дрімає-спить.

Погасло світло. Зачинились
На засув двері. Вірні пси
В солому з вухами заринились.
Лиш блуд блукає по межі.

Миши стежкою поїді під плотами
Іде голод, - сіл щорічний гість.
Держить в руках мужицьку кістку
І грізно зиркає очами.

Спогад.

Сумне, осіннє, сіре пополуднє
Нагадує мені одну хвилину
З давно минулих, молодечих літ . . .

На цебі хмари висіли лініві,
Ліси, вповиті імлою, дрімали,
Цвіттар у мряці під горою мрів.

У двійку йшли ми по ховзкій доріжці,
Що стяжкою крутилася вузкою
І гинула у згибах хлопських нив.

Озиме збіжжа з землі прозябало,
Ту й там поля ще йжились стернею,
Незорана чорнілася рілля.

Гень з над ставу вітри до нас летіли,
Тасмні шуми від лісів стелились,
А з неба смуток на поля спадав.

Ми йшли з собою. Все дальнє і дальнє,
Немов нас хтось в мандрівку безконечну
З села, під ніч, на дике поле гнав.

Часом листок зашелестів пожовклив,
Часом над нами гайворон закрикав,
Полями слався безконечний сум.

І хоч гадок було у нас чимало,
Хоч надівсе любили ми розмову,
Тепер дібрati не могли ми слів.

Чи скорий хід спирав нам дух у груди,
Чи може вітер розносив по полі
Від уст відорвані, украдені слова?

Досить, що йшли ми поруч себе тихо,
Немов хотіли від людій, від світа,
І від життя чим скорше утекти.

Та не втекли!... І нині, що лиши нині
Я дуже добре бачу й розумію
Той мовчаливий наших душ настрій.

Це ми серця, скріпивши самотою,
І нинішньої забуваної хвилини,
В будучності побачили себе.

Це ми в тім листю, що з вітрами мчало,
І в цвітах тих, що вянули в безсилю
Побачили грядучу судьбу.

І зрозуміли, що крізь поле сіре,
Крізь непроглядні, безконечні мряки
В незвісну путь прийдесь нам мовчкі йти.

Журавлі.

Видиш, брате мій,
Товаришу мій,
Відлітають сірим шнурком
Журавлі в вирій.

Чути: кру! кру! кру!
В чужині умру,
Заки море перелочу
Крилонька зітру.

Мерехтіть в очах
Безконечний шлях,
Гине, гине в синіх хмарах
Слід по журавлях.

Коли в саді.

Коли в саді листок останній зжовкне,
І цвіт останній у городі звянє,
Коли останній піспя в полі змовкне
І осінь пізна і глуха настане —
Тоді згадаєм все, що було миле
І від життя сковалось до могили.

Тоді згадаєм тій первоквіти,
Що так несміло весну зустрічали,
А ми в саду, як ті невинні діти,
Весело граючись квітки зривали,
І в білу вазу клали їх, як в трумно —
Тоді згадаємо — й буде нам сумно.

Тоді згадасмо кождіське слово,
Що з серця вийшло і в грязюку впало,
А хоч цвілб і пахло так чудово,
І хоч коханням, мов росою с'яло,
Ми попри його перейшли байдужно —
Тоді згадасмо й буде нам тужно.

Мій шлях.

Широкий, рівний шлях
В пустий простір біжить,
Тополі по боках
І вітер в них шумить:
Шу-гу! Шу-гу!

Мандрую сам. Куди?
Нікого не стріну,
Згубилися сліди
У рідну сторону, —
На все? На все?

Осталися гень, там,
Ішо були дорогі,
Іти мусиш сам, ах сам
На зустріч злій судьбі,
Вперед, вперед!

Лиш іноді струснє
Тополя листя жмут,
І листя шелеснє,
І хрусне зсоклий прут,
І тихо знов....

Листки падуть.

Листки падуть; падуть зіялі, ажовклі
І — з шелестом кладуться під ногами.
Якісь пісні, давно-давно замовклі,
Мов привиди снуються над полями.

Якісь квітки бліді і недоцвілі
З-між бурянів обличча вихиляють,
Чиєсь слова, забуті, але милі
Над головою раз-у-раз літають.

Хто їх казав? Коли, і де?... Весною
Шептали їх уста, невялі рожі.
Не вже-ж отсі слова підуть за мною.
По життєвім, тернистім роздорожжі?

Не вже-ж вони літатимуть світами,
Слідів своїх пильнуючи безпечно?...
Нехай летять; най срібними нитками
Як павутиння віуться безконечно.

Бачиш?

Бачиш, як листя паде?
осінь іде.
Чуси той шелест і шум?
смертельний сум.
З півночі вітер летить,
квіти вялить;
Голови хилять д' землі,
плачуть в імлі.
Плачуть, що сонця нема,
що йде зима.
Плачуть, — а листя паде,
осінь іде.

*
* * *

Прийде вона і, па нас —
всьому свій час.

Цить!

Море пожовкого листя,
Повінь зівілих квіток.
Бачу, а може лиш сниться,
Тихий, дзвінтаріадій куток.

В мраці сіріє могила,
Хрест на могилі скрипить,
Біла хреста, — моя мила,
Клякла і молиться. Цить!

Так тихо докола.

Так тихо докола, так пусто, так сумно,
За хмарами сонце дрімає.
Осінній день наче поклався у трумно,
А похорон вітер справляє.

Так тихо докола, аж сердце гаряче
Холоне від того спокою.
Не рветься у груди, лиш тужить і плаче
За сонцем своїм, за — тобою!

Осінній сірий день.

Осінній, сірий день. Над лісом крачуть круки
І вітер у корчах дивинами голосами
За літом плаче. З зимна терпнуть руки;
Сміх, радість і життя мандрують гень світами.

В такий осінній день, як добре мати друга!
З ним про весну, про літо говорити.
Но так иудна була-б осінна туга,
І не було-б так скучно в світі жити!

В такий осінній день була би ти для мене,
Як у темниці квітці сонце ясне.
Та що робить!... Йде віремя студене,
А мос сонце в хмараах тоне, гасне.

Прийдуть задушні дні.

Прийдуть задушні дні. Родичам діти,
Братові сестри і другові други
Останні кинуть на могилу цвіти,
Як доказ памяти, любови й туги.

Настане ніч й квітки почнуть казати
Мерцям про світ, котрий вони лишили,
І про людей, яких прийшось пізнати,
Заки їх смерть загнала до могили.

І скорше час буде для ших мишати
На цій розмові тихій і сердечній,
І менче скучно їм буде лежати
В цій темряві глибокій, безконечній.

Густа імла.

Густа імла на світ лягла,
Пусті поля встелила.
Цілий простір, з землі до зір,
У море замінила.

Пожовклив лист і вітру свист,
І квіти перецвилі.

Сухі вінки, бліді свічки
І похоронні нути;
Цвіттарний дзвін — життю проклін —
Забути! Ах, забути!

Як тураган крізь океан
Летить до вуха моого:
»Мовчи, терпи, нічо не жди,
Не виглядай нічого!«

Сонце гасне.

Сонце гасне. З його ясного ока,
По полях широких, по діброві
Струї світла ллються пурпурові
Як з глибокої рани посока.

Небо млою заходить; дрімає.
Пусто ї тихо докола. Аж з ліса
Вибіг вітер, голодний гульвіса,
До землі припав і кров спиває.

Страх пішов полями. Задріжали
Ниви стернями покряті. А дороги
Піднялися, глянули і — в ноги.
Як шалені гонять ї никнуть в дали.

Даром їх хрести, терпінь символи.
Що стоять самотні над шляхами,
Завертають, кивають руками,
Не вернуться!... Чорно, страшно в полі.

Покрита травою . . .

Покрита травою висока могила,
На ній я з тобою сидів, моя мила,
Сидів я з тобою нічною добою,
Як місяць сріблистий сходив над горою.

Покрита снігами висока могила,
Дрібними ногами не вибіжши, мила,
Дрібними ногами від батька, від мами —
Задуло дорогу снігами.

Перший сніг.

Тихо, легко і спровока
Білий сніг паде як з сита;
Вже ціла земля докола
Ним прикрита.

Забілілися діброви,
Сосни, берести і дуби
Вже дістали для обнови
Білі чуби.

Порівнались людські няви:
Кривди в поділі не слідно.
Всюди тихо, мовчаливо,
Всюди бідно.

І гроби там, під горою,
Що їх смерть так пильно рис,
Вітер білою габою
Рівно крис..

Вже мабуть і цю дорогу,
Що по ній ми ходим було,
Снігом занесло небогу,

Finale.

Розжалобилася душа
У смутках непомірних,
Що збулась радости життя;
І що опущена, сама
Йде по полях безмірних.

Йде в пізну осінь. Сніг паде
І в сірій грязі тас.
Ні ту, ні там, ніде, ніде,
Ніхто, нічо йї не жде,
Ніхто йї не знає.

Докола неї типина,
Така, що дзвоном дзвонить,
Така бліда, така німа,
Що в ній нічо, нічо нема,
Лиши смуток слізни ронить.

Лиши з тихим шелестом на шлях
Падуть листочки бідні.
Як той знечевя вбитий шах . . .
Падуть зівсім, зівсім оттак
Надій листки послідні.

ІЗ ЗАНИСНОЇ КНИЖКИ.

Мій спів.

Дивуєшся, чому мій спів
Не той, що був колись.
Дивися! Слези ріками
По краю розлийсь.

Сторощі гаї, ліси,
Замовки солов'ї,
Змінилися, я знаю це,
І співанки мої.

Не цвисти квітам на снігах,
Коли мороз давить,
Не тішиться й мені в піснях,
Коли душа скимить.

Життя, мов скрипку музикант
Стройло все мене —
Сумний мій спів, товаришу,
Бо всю кругом сумне.

Чогось очи.

Чогось очи серед ночі
Ніяк не замкнуться,
Чогось сон прийти не хоче,
Лиш думки снуються.

Ніби тій сиротята,
Ніби ті без роду,
Що не мають мами-тата,
Що шоть гірку воду.

Що не мають тата-мами,
Ні власної хати,
Лиш безлюдними шляхами
Йдуть долі шукати.

Чи та доля лежить піна
За семи горами?
Чи на Кушала Івана
Зашвіте квітками?

Чи її ще не сіяли
В полі, на могилі,
Чи може вже розвіяли
Вітри буйнокрилі?

Вітри буйні розвіяли,
Дощі сполоскали,
Не ми її шосіяли,
Не ми її позбірали.

В. 1918.

Картинка.

В думках нераз мандрую я полями,
Доріжкою вузенькою, крутою,
Якою бігав скорими ногами
Дитиною малою.

Кождіську межу знаю, кожну іцу, ¹
І половину корч кожній, кожню квітку,
Оттут сусіда, там бабусю сиву,
А там стріну сирітку.

Сусід пшеницю жне, стара бабуся
Столітнimi руками вибірас
Лен сіньоокий, сирота Катруся
Гусий пасе її співас.

Летить сирітська пісня над полями,
Мов в осені те павутиння срібне,
А люди чують й кивають руками:
»Комусь й воно потрібне.«

Комусь потрібне. Ось бабуся сива
Лен вирвала, в руці держить, думає.
Ніби де їй сирітка нещаслива
Про молодість співає.

Ніби цей спів далекими шляхами
Через ціле життя до гробу веться....
Посеред нив беззубими устами
Бабусенька сміється.

Спомин.

Ніби море лан в долині,
А горою хмари сині,
Ти, мов човник поміж ними
Гнаний хвилями буйними —
Ой не хвилями, думками
Над полями, над світами.

Чуєш, — ніби все зникає,
Ніби вже й тебе немає,
Ніби поле, ти і хмари
Вже не дійсність, тільки чари,
Тільки пісня передвічна,
Тільки туга вічна, вічна.

Ниви-ж ви мої хвилясті!
Забувався я у щасті,
Забувався я на волі,
Там на нашім ріднім полі!
А те поле в хмарах нині,
А я, браття, на чужині....

Субота — вечір.

Субота вечір. Череда остання
Скотилася з зеленого узгірря,
Мов з виднокруга сива хмарка рання.
Останній віз доїхав до подвірря —
Работі край. Що тільки дим спустился,
Мов жертва Авля просто аж до неба,
Ще тільки мати в хаті суститься,
Бо діти їт челядь накормити треба.
Ударив дзвін. Поважні, повні звуки
Пливуть і за селом поміж лісами гинуть,
Немов голосять: «Най спочинуть руки
І душі людські теж най відпочинуть!»
Палахкотять останні блиски сонця,
Немов грізний пожар, далекий дуже,
Горить на церкві хрест, палають скрізь віконця,
І тільки соловей в гаю щось тужить.
Вже й він замовк.

Казав би ти: — природа
Знесилена роботою важкою
Зложила руки. На чолі погода,
Лище утіхи повне і спокою.

Віз життя.

(За Пушкіном.)

Ранком ми до воза сіли,
На вигоду і на все
Забуваємо, й без ціли
Гонимо лині: вс! та вс!

У полуднє — годі брате!
Нас болять усі кістки,
Треба трохи уважати
На вибої, на горбки.

А під вечір — і привкли.
Віз же не, дріжть земля,
Ми дрімасмо, і їдем,
А час коний поганя.

Я вас жалую.

Я вас жалую, яблуні, груші,
Вас берези дріжучі, плачливі,
Що на цвінтарі виросли, в глуші,
Гробів сторожі мовчаливі.

В-час літнього, гарячого жару,
Ваше листя тінь, холод кидáє,
Та ніхто з благодатного дару
Хісна, ні пожитку не мас.

Ні женці, утомившись на ниві,
Не прийдуть в вашу тінь спочивати,
Лиш гроби тут лягли мовчаливі,
Раз лягли і не хочуть вставати.

Ні серна, ані зайць трусливий
Не прийдуть в вас приюту шукати,
Як на ловах завзятий мисливий
Проженé їх із власної хати.

Не прийдуть, бо їх гірше жахає,
Цим мисливого певна рушниця
Цей спокій, що над вами вітає
І цей черв, що під вами гніздиться.

Я вас жалую, яблуні, груші,
Вас берези дріжучі, плачливі,
Що на цвінтарі виросли, в глуші,
Гробів сторожі мовчаливі.

З Пушкіна.

Я пережив свої бажання
І мрії пережив свої,
Осталися одні страдання,
Одні в сердечній пустоті.

Від лютих бурь лихої долі
Зіяв цвітучий мій вінець,
Самотний, переношу болі
І жду, коли прийде кінець.

Оттак в осінній, зимній мряці,
Шід бурі рев і вітру свист
Одніський на пустій гиляці
Тріпочеться останній лист.

Я знаю.

Я знаю, що нема мені
Між вами місця, браття милі.
В житті бурливій товкітні,
Як спроти ідуть пісні
Застуки, без силі.

Та ярмарок отсей марний,
Колись таки скінчиться.
Настане сяято. І давній
Пост, мов сон якийсь сумний
Колись комусь присниться.

Жаль.

Як мені вас жаль,
Як жаль,
Листки летючі
В бурі — тучі,
У незнану даль.

Як мені вас жаль,
Як жаль,
Гадки дрімучі,
Як падучі
Роси в море фаль.

Як мені вас жаль,
Як жаль,
Ви слези жгучі,
З серця йдучі,
Керваві, мов кораль.

Як мені вас жаль,
Як жаль,
Ви, душі мручі,
Дармо ждучі
Щастя. Ах, як жаль!

Нераз обгорнуть безталанну душу.

Нераз обгорнуть безталанну душу
Незнані смутки сірі і трівога.
І даремно серце рву і мозок сушу,
Людий питую і питую Бога:
Куди мій шлях? Куди моя дорога?

Куди? Куди? — Чи там, де людське горе,
Де вічний біль і плач гіркий і стони,
І та розпуха чорна, ніби море,
Як океан, в якому тонуть міліоны,
Лишаючи на плесі шум гіркий — проклони.

Чи, так як другі роблять, очі
Прикрити, серце забити в кайдани,
Думці не дати того, чого хоче,
Байдужним зором дивитися на рані
І йти, іти туди, де жде нас щастя пане?

Нераз обгорнути безталанну душу
Незнані смутки сірі і трівога.
І даремно серце рву, і мозок сушу,
Людий питую і шитаю Бога;
Куди мій шлях? Куди моя дорога?

Бережани 1894.

Пташка.
(За Пушкіном.)

В чужині вірю бережу
Родимий мій давній звичай
І волю пташечці даю,
Коли настане місяць май.

І лекше стане на душі,
(На Бога годі нарікатъ),
Я-ж міг на світі хоч одній
Істоті волю даруватъ.

Великий бачу, тихий сад.

Великий бачу, тихий сад,
За ним старі руїни.
Беріз плакучих довгий ряд
Кидас мовчаливі тіни
На бзи, черемхи і жазміни. --
Великий бачу, тихий сад.

Садом вузка доріжка йде,
На скруті зломана, зігнута.
До замкових руїн веде,
Заросла зелами, забута,
Ногою людською неткнута. —
Садом вузка доріжка йде.

Здалека чути грюхіт фаль,
Грізний, пронизливий, тасмний.
В глуху і безконечну даль
Пливуть toti зловіщі гимни,
Як оліво плавке і зимне.
Здалека чути грюхіт фаль.

З чолом піднесеним до зір
І з усміхом, що сумно грає
В очах, зачарованих в простір,
Доріжкою звільна ступаєш,
Мов втрати любої шукавши. —
З чолом піднесеним до зір.

Хилляється до-долу квіт,
І невгомонно хвиля грає.
Та, що лиш раз піде шід спід,
На верх ніколи не вертає.
В корчах щось плаче і зітхас —
Хилляється до-долу квіт.

Все дальнє, дальнє, дальнє йдеш,
Землі ноговою не торкаєш;
І наче гарфу, так несеш
Проміння місячне і — граєш,
Тугою серде квітам красаєш —
І — дальнє, дальнє, дальнє йдеш.

З розцвілих і пахучих рож
Пахучі капають бальсами,
Летить садом тасмна дрож
І дерева тримтять листками,
Заржавілі втворились брами....
Листки падуть з розцвілих рож.

Скільки разів.

Скільки разів тримтачою рукою
Я до своєї тихої хатини
Промів дорогу і піском посыпав,
Та ще пахучого накидав квіття,
Щоби Гаразд до себе приманити —
Стільки разів рука якась лукава
Мої ворота терном обтеряла,
Та ще колоду клалá на порозі,
А терміття і гліг і всяку нечисть
Метала щедро на стежку, якою
 Ідеться до хати.

Скільки разів в своїому огороді
Я викохав пахучу, білу рожу
І дожидав трівожно цього ранка,
Коли вона розв'ється в квіт чудовий,
І звеселить мое жаждуче око,
Й аромою вчарує вялі груди — *
Стільки разів душа якась погана
Вдидалася до моого огорода,
І відривала пуплях від галузі
І безсердечно білий квіт метала
 В брудне болото.

А на леваді в мене, під горою
Була криничка, глибока, прозора,
Мов хрусталева, мов той лід студена.
Я поглибив її нору підземну,
Вокруг моріг прочистив і цямриня
З дощок дубових поставив. Думаю:
Як гарно буде водиці набрати
До дзбанка в спеку?... Так щож?
Серед ночі прийшла туди якась людина злобна
І до криниці чистої впустила
 Змію погану....

Доле! я в тебе не прошу підмоги
Ані покірно не жебраю ласки,
Бо пестісм твоїм не був ніколи,
Коханцем теж твоїм мабуть не стану.
Бороться хочеш? Добре. Я готовий!
У боротьбі упасти — це не сором.
Але на твої хитрощі лукаві,
На підступ той, що ніби пес зза пілота
Прохожого ненадійно кусає,
На те, чого не бачу і не чую —
Не маю ради.

Дивний сум.

Дивний сум і туга,
Мою душу пройма
І морочити її без упину.
Ані дніни нема,
Ні години нема,
Щоби я з того суму не гинув.

Прийде ніч, як той крук.
Витягає сто рук,
Запускає сто кіхтів у душу ...
Сіра дніна нудна,
Добіга до кінця —
Я знов почі боятися муши.

Львів 1895.

В городі духа.

В буйнім городі моого духа
Найкращі квіти повсихали.
Палила їх жара, посуха,
Влязила студінь, заверуха
І безнастаний слоти прали.

Тепер там тихо, непрівітно.
Стежками вітер похожає.
Город, що цвів так ріжноцвітно,
Тепер так глухо, так самітно
В агонії красок конає.

Зівали флялки і лелії,
Бліді левкої вянуть тоже;
Зелена рута, схне, марніє —
Одна лиш рожа пламеніє,
Конає — і сконать не може.

Ходить вітер очеретом.

Ходить вітер очеретом,
На листку осоки грас.
То на бéрезі присяде,
То на бистру річку впаде,
То знімётся і над гасм
Полетить вірлиним летом.

А по небі нічка ходить;
Тиха нічка, добра мати.
І запалює у горі,
Срібний місяць, ясні зорі,
А, щоб краще було спати,
Мрії нам з-над хмар приводить.

»Спіть! — говорить. — Хай вам сниться,
День погідний, сонця повний,
Власна хата, поле рідне,
Близьке сердю, хоч так бідне,
Світ широкий, правдомовний,
Безоблудний.... Хай вам сниться!«

Люблю я тиху ніч.

Люблю я тиху ніч. Спокій німий, безмежний
Дав мені якесь враження смерти.
А все ж таки з життям він так сумежний,
Що їх обох разом злийся черти
В оден великий спокій.

Люблю я тиху ніч. Спокій у груди ллється,
От-от здаєсь, і серце змовлене, стане,
Як той годинник. Муха в підбі беться,
Часом несміло місяць в хату гляне —
Ісон крадеться до вій.

Зимою.

На вікнах з'являються квіти,
А всі такі білі та білі.
Морозом листочки їх світять,
Бліді і немов скостенілі.

Мабуть то не квіти, а душі
Тих квітів, що правди не знали,
Що літом всихали від суші,
А в осінь від зимна зівяли.

Життя будене.

Життя будене, брудно сіре,
Безбарвні, одностайні дни,
Немов прикрасні до міри,
І що лиш здіймлені з ваги —

Таке життя, слотлива днина
Без блеску сонця — і, отсе
Душа скучас, мов дитина,
І кряє в споминах лице.

Згадки з дитячих, ранніх літ.

Згадки з дитячих, ранніх літ,
Ах, як ви дорогі мені!
Ви, мов метелики дрібні
В весни погідні, ясні дні
З цвітка літаєте на цвіт.

Згадки з дитячих, ранніх літ,
Ах, як ви дорогі мені!
Ви, мов ті цвіти чарівні,
Цвітете навіть і тоді,
Коли мороз змороозить світ.

На новий рік.

І знову рік оден життя,
Як сон минув,
І більше вже не буду я
Таким, як був.

І більше вже не вернеться,
Ні сміх, ні сум,
Лиш дещо з них обернеться
У постать дум.

І може хто, читаючи
Письмо дрібне,
Замислиться, й зітхаючи,
Мене спімне.

Буря.

Шаліла буря. Грім за громом
У землю з луском бив з небес,
І, мов відорваний з пропону,
Якийсь кам'яний, лютий пес
Встікався, зшивсь над моїм домом.

А блискавки, неначе змії
Пекельні вились по землі,
І витягали ясні шиї
В небеснім ковані огні.
А темрява — хай Господь криє!

Здавалося, хвилина суду
Прийшла і наблизився час,
Коли, без праці і без труду,
Земля і небо, світ і люди
Пропадуть в безвістих нараз.

Та не пропали. Прогреміли
Над світом громи. Переїхла
Весняна буря. Лиш шуміли
Дощу краплинини, ї до вікна,
Як мухи билися, бреніли.

Оttак і молодість минеться,
Як тая буря на весні.
Погаснуть очі, карк зігнеться,
І вже не випрямиться, ні!
Огонь погасне й не займеться.

І тільки в північну годину,
Коли тебе шокине сон,
З жалем спімнеш минулу днину,
І спомини у ту хвилину
Розм ударятъ до вікон.

Тішся!

Тішся цвітом, що розцвився,
Тішся кожним днем погоди,
Парубком, що залюбився
І, мов королевич ходить,

Дівчиною, що зазарання
Чаром впилася кохання —
Кожнім, кожнім лицом ясним
Радуйся, мов щастем владеним.

Наше небо — дощ, морози,
Мало літа, сонця мало;
Зак' старі обсохнуть слози
Важе нове нещастя впало,
Зак' одна біда скінчиться,
Друга край порога встесь —
Хоч не маєш щастя свого,
Тішся, радуйся з чужого.

Де не глянеш — там і тутки,
Всюди клоїт, всюди смутки;
Доокола, наче море
Розалибся людське горе,
А на морі, шум на філі,
Веселійші, яскі хвилі —
Тішся ними! — бо без щастя,
По що нам життя придасться?

Тұға.

Сіра тұға і сум
Обіймає мій ум
І морочить його без упину.
Ані днини нема,
Ні години нема,
Щоби я з цього суму не гинув.
Прийде ніч, ік той крук,
Витягає сто рук,
Запускає сто кігтів у душу —
Довга дніна нудна
Добігає кінця,
Я знов ночі боятися мушу.

Неділя—вечір.

Неділя вечір. На горі табор,
Тут Гаарсберг, а дальше Обертор.

Старинна башня. Діри для гармат,
Минувшість визирає зпоза ґрат.

Минувшість, ніби сталевий лицáр,
Обличчя з кости, плац пощитий з хмар.

Стоїть і зпід шолому в діл глядить,
Чи город не заснув, не задрімав на мить.

Ні, не задрімнувся, бо у кожній дім
Війна влучила, ніби з хмари грім.

Тут батька вбила, там синів, а там
Дівча остало в хаті, сам-на-сам.

Від сліз червоні очі, на устах,
Повис докір і причайвся страх.

Ніби вернула з поля і з квіток
На весілля плете собі віноч.

Плете руками білимі сама,
Дружок нема — квіток також нема....

Лиш фабрики гудуть, все гу! і гу!
Хіба їх мир спинить в страшнім бігу.

Лкий це мир? і де він?, де той мир?
Минувшина стоїть на башні, як опир.

І зпід шолома в город все глядить,
Чи не заснув він, не задрімнувсь на миті.

Вещляр 1917.

Під вечір.

Не журися, мое серце,
Не журися бідне,
Що в полуночі мерехтіло
У вечір поблідне.

Що в полунощі мерехтіло
В злоті, і в пурпурі,
Те нічкою прибереться
В коліри понурі.

І неодно, що манило
Тебе в ясну днину,
Безвартісним показеться
В вечірню годину.

І будеш ти дивитися
На небо, на зорі,
І будеш ти губитися
В далекім просторі.

І що тебе хвилювало,
Що тебе боліло,
Помалесеньки - помало.
Забудеться ціло.

Мовби нараз крил дістало
Й кудись відлетіло
Те, що тебе хвилювало,
Що тебе боліло.

Вечір 1919.

Не відбірайте надії.

Не відбірайте ви мені надії,
Що прежнє, ніби квітка не весні
Шіднімстися з снігу й завеленів, —
Не відбірайте мені!

У ірежнім тільки гарного, святого,
І стільки чарів було і принад,
Що я у храм з намулу життєвого
Перенестій-б Іх рад.

Щоб із майбутнім прежнє так спліталось,
Як тії перші квіти весняні
З останнім листем, що ще осталось
На дубовій гіллі.

. Щоби сходяче сонце привітало,
Останній блеск вечірніх, тихих зір,
Щоби, що гарне й добре не пропало,
Ти кріпко вір.

Ти кріпко вір, бо віра чуда діс,
Без неї скрізь пустар і суста.
У гору дух, хоч серце пада й мліс —
Минуле, річ свята!

О, стріхи мої низькі.

О, стріхи мої низькі,
О, гори, мої сині,
Які ви серцю близькі,
Я чую що лиш нині!

Я що лиш нині бачу
В чужім, далекім краю,
Коли за вами плачу,
Коли про вас думаю,

Коли чужі добутки
Я з рідним горем мірю, —
А все ж таки і тутки
В будуче ваше вірю.

Я вірю, як у Бога
В відродження країни —
Ще єсть, ще єсть дорога
З упадку і руїни!

Дорога праці, труду
Братерського сднання,
Щоб на просвіту люду
Йшли наші всі змагання.

Щоби нас єдинила
Любов життя і волі,
Непоборима сила
Дрімає в нашім поді.

Вецлір 1918.

Як ранком на-весну.

Як ранком на-весну іде по полі
Якийсь вітрець, що будить і крінить,
Так і на нас повіяла вітер волі,
Бажання обняло нас: «хочем жити!»

Ми хочем жити, хоч попелом, димами,
Руїною покрився рідний край,
Хоч «вічную» співають вже над нами,
Ми віримо, що йде, що йде наш май.

О, він прийде! Прийде до нас конечно,
Гроби шахучим квіттям приберé —
Ми віримо глибоко й безконечно,
Що і права і добро і наш народ не змре!

Вецлір 1918.

Весна.

Весна, весна!
Листем зелена, квітами рясна,
Усміхнена, весела, голосна.

Кинь тóгу, кинь!
Лиши у хаті сірі думи,
А сам, як ці весняні шуми,

Як вітер цолем линь,
Генъ-генъ на неба край,
Генъ-генъ у тую синь,
Де твоя мрія золота, твій. рай!

Що злого перебув — забудь,
Що доброго — згадай,
Благослови, не проклинай,
Веселим будь,
Іде песна, йде май,
Кинь тугу, кпнъ!

25. II. 1919.

Кожній з нас носить у груди.

Кожній з нас носить у груди
Труса жах ѹ смілість героя.
Кличе герой нас на труди,
Трус каже: «збурена Троя.»

Кличе герой добувати
Край, що явився у мрії,
Трус радить: «бліще до хати,
Хмара важка бовваніс.»

Слухаймо, що нам говорить
Внутрішній голос героя,
Він єсть та сила, що творить,
В нім єсть обновлена Троя.

Серед ночі.

Чого ж ти, серце, хочеш?
Засни, засни!
В бурливій, темній ночі
Найкращі сни

Що блискавка засвітить,
Що вдарить грім —
Згадаєш жінку, діти,
Свій рідний дім.

Згадаєш прежню долю,
Давнє життя —
Й будеш ти виться з болю
Як та змія.

І скажеш: чом Ти, Боже,
Мене не взяв?
Був-би я нині, може,
Тебе не кляв.

Був-би я на сумління
Не брав гріха;
Таж люди не з каміння,
Не з порохна!

Таж люди пам'ять мають,
Таж серце в них,
Вони не забувають
Живих й вмерлих.

І в-вік їм не забути
Ні кривд, ні ласк.
Мабуть і в гробі чути
Кайданів бряск.

Як на стіну упаде
Невинна кров,
Біди, не даш її ради!
Являєшся знов.

А кільки крові тої,
А кільки мук,
І кільки кривди злой,
Й злочинних рук ?!

І як же тут заснути,
Як прийде ніч?
Прожите й перебуте
Не сходить з віч.

Смійтесь, з мене люде.

Смійтесь з мене, люде, смійтесь, люде,
Що як стрілець серну, так гоню горду мрію.
Для вас обід вигідний дома буде,
А я розтрачу сили і зімлю
в погоні цій.

Ах смійтесь з мене, смійтесь сусіде,
Як з божевільного в селі смієсь дітвора.
Я знаю, з вас ніхто моїм слідом не піде,
Бо я дивак, бо в мене думка хвора,
»жалкий фантаст.«

А все ж таки, люблю я і кохаю
Отсю майданчику вічну, цю погоню
Біля воріт загубленого раю
За іdealом, і — хоч сили роню,
лєтітиму!

Стара дитина.

Стара дитина. Так, стара дитина,
Хоч молодим мені вже в-вік не бути.
Життя минуло, мов одна хвилина,
Вечірній дзвін вже за горою чути.

На виднокруг кладуться фіолети,
І переходятъ з-вільна в шістьму ночі.
Хотілобся у хаті день дожити
І в вітчині на сон стулити очі.

Хотілобся, — а тут, а тут, мій Боже,
Далекий грім і блискавки блискучі.
Бурливий ранок був, а вечір тоже,
Мов бій з неавісним на високій кручі.

Веснір 25. VII. 1919.

Дивне диво!

Дивне диво! Чув я нині
Дзвони з нашої дзвінниці:
Нахли квіти на долині,
Грали шумами ялиці,

Сяло сонічко гаряче,
Вітер повівав від гаю,
І було мені — неначе
Я знов дома, в ріднім краю.

І було мені неначе
Я знов дома, в батька — мами....
І з повіки щось гаряче
Полилось мені струйками.

Веснір 1919.

Тільки снів!

Тільки снів, а де ці сні,
Де ці сподівання?
Всміхається з випини
Зіроївка остання.

І останній мовкне шах,
Квіт останній вянє,
Незабаром на полях
Тихо й глухо стане.

Тільки іноді в тиші
Десь сова озветься,
Тільки сумно у душі
Спомин відгукнеться.

В. 1919.

Терцина.

Сніжок паде. Летять листочки білі,
Як у саді пахучий вишній цвіт,
Коли вітрець порушить злегка гілля.

Сніжок паде.... Оттак з забутих літ
Летять на мене незабуті мрії,
Біленькі - білі, мов лелії цвіт.

Сніжок паде.... Немов крізь мряку мріє
Якийсь далекий, гарний, добрий світ,
Де все цвіте, сміється, променє —
Це спомини з моїх дитячих літ.

До рідного краю.

О, мій рідний, безталанний краю!
Чи побачу я тебе? — Не знаю.

Вечір — зорі — трави — срібні роси.
Де не ступиш — пахнуть сінокоси.

Йдеш, як в казку і сам ти, мов з казки,
Повний туги і щирої ласки.

Повний ласки, що мов та водиця
Через край із серця твого ллється.

Сам не знаєш де ти й звідкіля ти?
Люди браття, а природа мати.

О мій рідний, безталанний краю!
Чи побачу я тебе? Не знаю....

Ведмідь 1919.

Цить, серце!

Цить, серце, цить!
Та-ж ти кохало
І раювало й горювало,
І настрадалося досіть —
Цить, серце, цить!

Весні кінець.
Пшениця спіє,
Зелене жито половіє,
Вже й серп готує пильний жнець —
Весні кінець.

Пора і нам
Збірати з поля,
Що присудила Божа воля,
Як не гуртком, то сам-на-сам —
Пора і нам!

ВЕСНОЮ

* * *

Все, що тільки я чув,
Та сказати не вмів,
Я у тобі відчув,
Я у тобі узрів.

Ти гармонь я красок,
Ти мельодія слів,
Ти багатство думок,
Джерело вічних снів.

Ти криниця туги,
Що в безмежний простір,
До добра і краси
Поривас мій зір.

Ти підйома стремлінь,
Ти підмога для сил,
Відпочинок і тінь
Для знеможливих крил.

Ти на вічний мій біль
І отруя і лік,
Ти нездійснена ціль —
Будь моєю во-вік!

Дав Господь на весні.

Дав Господь на весні
Метеликам свободу,
А пташкам дав пісні,
Рибкам дав чисту воду.

Дав Господь на весні
Квіток цілу леваду,
І дав тебе мені,
На втіху, на розраду.

Цвітуть квітки дрібні,
Метелики літають,
І риби у воді
До сонця підпливають,

І співаки лісні
Втішаються весною —
Почну-ж і я пісні,
Бо радуюсь тобою.

Сині очі.

Бачу очі твої сині.
Ніби сонце по долині,
Ходять, блудять все по мині.

Над чолом моїм вітають,
Над повіками блукають,
Мов слідів своїх шукають.

Очі-ж ви мої кохані!
Чую дотик ваш на скрані,
Як бальзам на хорій рані.

Злеліяв я тебе.

Злеліяв я тебе в думках своїх, злеліяв,
Мов тую квіточку, пахучу, чисту;
І мріями тебе, мов чарами обвіяв,
Пісень на тебе стряє росу дрібну, перлисту;
Надій моїх веселку проміністу
Я розілняв тобі над головою,
І з вірою в душі на путь трудну, тернисту
Без остраху іду, бо йду разом з тобою.

Ти ідеш.

Ти ідеш. Ти ідеш, за тобою
Мої мисли, як тінь постувають;
Вони правлять твоею ходою,
Куди ступиш — твій крок кожній знають.

Ти заснеш. Ти заснеш, над очами
Мої думи літають, як мушка,
І з вечірніми граються снами
І про мене шепочуть до ушка.

/

Соловію малий.

Соловію малий,
Перестань щебетати!
Бо не годен я в хаті своїй
Від твого співу спати.

Бо твій спів голосний,
Це твое щебетання
Розбудило минулі часи
І забуте кохання.

От, здається мені:
Що літа не минули,
Лиш втомивши жаром палким
На хвилину заснули.

І здається мені,
Що зак' місяць засвітить,
Розцвігутися наново в душі
Любови ярі цвіти.

Зашумить в жилах кров,
Як потоки на весну.
Ах! Бо має правдива любов
Якусь силу чудесну.

Запалають думки,
Мов зірки на блакіті,
І вірлом сизокрилим вони
Понесуться по світі.

А між ними одна,
Мов рання зоря — мрія.
І як сонце пречиста, свята,
Розгориться — надія.

І не буде мені
На всьому світі впину,
Як наскучить болото землі,
То до неба полину.

А навкучиться рай,
То знов на землю впаду,
І до тебе, найкраща, прийду
На вечірню розраду.

Й розкажу я тобі,
Де бував я, що видів,
Що подобав собі, покохав,
А що я зневидів.

Як взористий килим
Кину думи під ноги,
І по цьому на стрічу судьбі
Підемо без тривоги.

Соловію малій,
Перестань щебетати!
Бо не можу я в хаті своїй
Від твого співу спати.

Молоді літа.

Молоді літа,
Калиновий квіт,
Мов одна велика казка
Весь господній світ.

Розцвійсь сади,
Розспівалися,
Ніби квіти всі і птахи
Закохалися.

І потоки всі
Розшумілися,
Ніби то й вони за щастем
Розлетілися.

Грас молодість,
Мов у жилах кров,
Розпірає людські груди
Воля і любов...

Гей цвіли сади,
Розцвіталися!
Та куди-ж то тії чарі
Заховалися?

Розплийсь вони,
Ніби вітру шум,
Та лишили за собою
Кілька тихих дум.

В огороді, між квітками.

В огороді, між квітками
Бачу вибілену хату,
Бачу стежку, що від брами
Йде під лину росохату.

А під липою старою
Лава тесана, дубова;
З липи мід паде з росою...
Місяць, зорі, ніч чудова.

Скрипли двері у хатині,
На порозі — серце мліс —
Білі ґруди, лебедині,
Око зіркою ясніє.

Коси-ж, коси, наче хвилі
На спокійному Дунаю,
Ноги — пташки легкокрилі
Понад стежкою буяшть.

Бачу ї перед собою
Та даремне дожидаю...
З липи мід паде з росою,
Ніч, неначе сон о раю.

В очах твоїх я небо бачу.

В очах твоїх я небо бачу.
Горять на нім вечірні зорі
І відбивають сяйво ясне
В моїй душі, пеначе в морі.

І поки небо тихе, сине,
І поки ясно сяють зорі,
Блакитом яспим хвиля лине
В глибокім, безконечнім морі.

А хай лиши небо хмари вкриють,
І хай померкнуть ясні зорі,
То враз і води потемніють
В глибокім, безконечнім морі.

Чи тямиш?

Чи тямиш? Ясний, теплий день,
Шумить в ріці вода,
З блакиту канас огень
До людського путра.
Ніде ні хмарки, тишина.
Лиш серце бе, шумить ріка,
Чи тямиш?

Чи тямиш? Пара білих рук,
Як пара білих крил,
Рожевих уст солодкий звук,
Волосся — шум вітрил.
Кровій удар і серця стук,
І повінь чарів, море мук —

Чи тямиш?

Чи тямиш?... Ах, минає чар,
І вянє щастя квіт!
На ісбі сонця ясний жар,
Горить огнем блакіт.
Життя сповняє чарів·чар,
Тремтять уста, у жилах жар —

Чи тямиш?

Не пригадуй мені цей хвилі!

Не пригадуй мені цей хвилі!
Хай вона буде на·вік забута!
Повернти ми її не в·силі....

Спомин щастя в нещастю — отрута,
Промінь сонця в темниці — меч ясний,
І невольника гірш давлять пута,

Як про волю згадас нещасний.

Забути — але як?

Забути?... А чому ж являєшся у снах,
Чому живеш в моїй уяві?
І чому тебе одну у мріях і в думках
Так ясно бачу, мов на яві?

Чимало образів час порохом прикрив,
Чимало ран згойлося в спокою!
Чому ж цей час тебе одної не вловив
Розлуки сірою імлою?

Лиш в-міру, як росте між нами цей простір,
Що ділить нас, моя ти мила,
Росте уяви міць, душі вірлиний зір,
Туги великі, білі крила.

Спинався я колись, на гір стрімкі верхи,
Пускався чайкою на море,
До правди ясних брам крізь темні йшов світи,
За мною як тінь ішло горе.

Гадав, що серед скиль і серед морських від,
Щосеред чорних хмар і грому,
Забуду я тебе і страчу з ока слід,
Слід до твоєого дому.

Гірські вітри ревуть, і громи бютъ і бютъ,
Над хвильами чайка кигоче —
З ярів, з-помежи скиль, і з блискавиць, і з хвиль,
Глядять на мене твої очи.

Бо, в-міру як росте між нами цей простір,
Що ділить нас, моя ти мила,
Росте уяви міць, душі вірлиний зір
І туги безконечні крила.

Забуття.

Природи ранній сміх, вечірній жаль землі,
Задуму сонних гір, що мліють в спній млі,
Снігів безмовну даль, полудня лесний жар,
Вітрів шалений рев, тиші любовний чар,
І сонця вічну міць і вічний клич життя —
У ній, мов в дзеркалі чудовім бачу я.

Нараз — забути! Як? Кождісенький усміх
Був джерелом мені невисказаних втіх,
Кождіський ока блиск, і кожний слова звук,
І кожний тіла рух і кожний дотик рук —
Живе в моїй душі. Деж єсть це забуття,
Щоби забулася вся суть, весь чар життя?

Не проклинай мене!

Не проклинай мене!

Це доля,

Це невмоляма, а всесильна сила
Разом злучила нас і розлучила, —
Мов два листки під осінь, серед поля,
Мов хмари дві, що йдуть небесним илаєм
І мов вітрила поруч себе вітяться,
Л не стрінуться в-вік і не зійдуться, —

Не проклинай мене...!

Не вже-ж ми знаєм

Сліші судьбі невидимі закони?

Не вже-ж на-що згадуться ці проклони?

Не вже-ж ми маємо свободну, вольну волю?

Не вже-ж я не терплю разом з Тобою?

Не проклинай...!

Ідім в сумерки вечірні

Любвою рідні а тугую вірні,

Далекі ніби, та все-ж таки близькі,

І за-високі радше, чим за-низькі.

Ідімо, їй око звертаймо слезаво
В безмежну, вічну країну уяви,
Якої світ не вспів ще споганити.
На перекір судьбі будем разом в ній жити.
Мов ці вечірні, проміністі зорі,
Мов хвилі дві в бездоннім, вольнім морі,
В гармонії світів, дві рівнозвучні нути —
Нам треба, треба поруч себе бути!

Зелений Зелемінь.

Зелений Зелемінь
Ховась в хмарі;
Чому то, серце, нам
Не жити в парі?

Мине одна хмара,
Надійде друга.
Таке життя — кара,
І вічна туга.

Забудь! Покинь!

»Забудь! Покинь! Іди і не вертайся,
Хоч серце рветься і хвилює грізно.
Тікай відтіль, ратуйся і спасайся,
Скорійш! Хвилина — і буде за-пізно!«

Забудь.... покинь!... Які чудесні ліки!
Подібний лік я знаю проти смерти:
Коли ти хочеш від неї па-віки
Безпечним бути, то мусиш — умерти.

Куди не ступлю.

Куди не ступлю, не під'у
Тебе я всюди бачу.
Чи тут, чи там, чи там, чи тут —
З очий тебе не трачу.

І навіть, навіть в тихім сні
Мені ти часто снишся,
То йдеш ві мною і пісні
Співаєш, то смієшся.

То дивишся на мене так
Сумна і так трівожна,
Що цього погляду ніяк
Позбутися не можна.

Бо він паде, немов стріла
Дівним докором в груди....
І так що-вечера, що-дня,
І так до смерти буде.

Буває в вечірню годину.

Буває, в вечірню годину,
Як сонце зайде і як роси
Упадуть на свіжі покоси,
Як склоняться квіти в долину,
Як з вітром похилиться колос —
Здається, що чую твой голос.

Здається, що чую це слово,
Як квітка пахуче, ище не:
»Вернися, мій милій, до мене,
А жити пічево на ново!«
Як срібло, так слово це ллєся:
»Вернися, вернися, вернися....«

Часом на проході, в городі.

Часом на прохіді, в городі.
Де рожкі цвигуту, і лілії,
Або у тіністій алеї,
В вечірній, літній прохолоді,
Поможи чужою юрбою
На-мент зустрінуся з тобою.

Присяг би, що бачу ці лица,
Бліді, паче сяєво ночі,
Що бачу ці губи, ці очі,
Глибокі, мов чарів криниця,
Присяг би, як путник в Сагарі,
Що бачить оазіс.... на хмарі.

Бува на проході, весною.

Бува на проході, весною,
Як листя розв'ється зелене,
Щось шепче невпинно до мене,
Що ми зустрінемся з собою.

»Дивися, лиш пильно дивися,
І прямо стуйай перед себе!
Не тут, то стрінетесь в небі,
Тому ти не плач й не журися!«

Час рікою пливе.

Час рікою пливе....
Я побачив тебе
На прохіді, в міськім огороді.
І дивився, дивив,
Довго очі трудив,
Бо пізвати чомусь було годі.

Та-ж стать рівна, струнка,
Та-ж головка мала,
Очі сиві, палкі, говірливі,
Лиш уста, мов не ті,
Мов чужі, не твої,
Маломовні якісь й неподобні.

Ці дрібношкі уста,
Що мов пташка пуста,
Щастя повні були, все разомовні, —
Так упрямо мовчать,
Ніби кару терплять,
Що були не досить правдомовні.

На цей вид чорний сум
Обгортає мій ум,
Похоронні шути в серці чути,
Невмолимий докір
Вилітає в простір:
»Як ти міг, як ти міг позабути?«

Не забув тебе я,
Хоч взвивав забуття,
Не було позабути спромоги ...
Лиш непрійвітний час
З серця квіти обтряс
І поніс їх на інші дороги.

Бувас.

Бувас — тужу за тобою,
Як тужкати квіти по весні,
Як тужкати ці листки дрібні,
Коли осінньою порою
Летять у світ марні, сухі —
Такою тихою тугбою
Бувас тужу за тобою.

То знову жаль ворушить мною
Як гасм бур'ї весняні.
Шаліс вітер, плють рясні
Дощів потоки, в лютім бою
Падуть ялиці кремезні —
Такою лютовою тугою
Буває тужу за тобою.

Коли-б!

Коли-б я паном був і мав великі села —
Продав би їх, щоб тільки ти була весела.

Коли-б я скрипку мав і вмів чудово грати,
То грав би від душі, щоб ти могла гуляти.

Коли-б я сонцем був і міг спігні топити,
Цвіли би скрізь квітки, куди будеш ходити.

Коли-б я.... та досіть! Нема що більш казати.
Я можу' лиш одно: дрібні стихи складати.

Сталося.

Сталося, що мало бути.
Ще весільні сліви чути
В твоїм домі,
А ти рада би вже знати,
Де будемося стрічати,
Як знайомі.

Видиш цей блакит над нами?
Там світи йдуть за світами:
Сонця, місяці і зорі.
Там стрінемося на-віки,
Як стрічаються дві ріки
В синім морі.

I я мав свій рожевий сон.

I я мав свій рожевий сон,
Мені він раз лиш снівся.
Ударив вітер до вікон,
Збудив мене, прогнав мій сон,
Мій сон, мій сон скінчився!

Помежи нами.

Помежи нами море синє
Шумить бездонне.
По нім, як лодка, думка лине,
І в філях тоне;
Над ним, як мева, жаль літає,
І біла туга —
Була моїму серцю раем,
Не буде друга!

Була моїму серцю раем,
Рожевим цвітом,
Що десь далеко процвітає
За нашим світом;
За тим буденним світом сірим,
В казочнім гаю —
Тому й так дуже, так без міри
Їх кохаю!

I хоч ніколи, ах ніколи,
До цього гаю,
Ні по-чеволи, ні по-воли
Не завітаю,
I не стрінцю ї, не побачу,
Даремна воля —
Тим більше люблю, чим більше трачу,
Така вже доля!

Помежи нами море синє
Шумить бездонне,
По пім, як лодка, думка лине,
І в філях тоне,
Над ним, як мева, жаль літає,
І біла туга —
Була моїому серцю расм —
Не буде друга.

Не знаю, де вона.

Не знаю, де вона і як її назвати,
Який у неї голос, плач і сміх,
Не знаю, чи стріну її, щоб розказати,
Свій біль найтяжший і найгірший гріх,

А все-ж таки за нею я скучаю
На самоті і в-час гучних забав,
Серед степу і в калиновім гаю —
Немов мені хтось мое щастя взяв.

І тільки иноді в вечірную годину
Коли в душі настане тишина,
Коли я шум і гамір світа кину, —
Здається, ніби при мені вона.

Здається, ніби синіми очами
Вдивляється у душу, гень, на дно
І промовляє тихими словами,
Так, як колись, давно-давно-давно.

З Тетмаєра.

Бачу, як лине в день ясний, в погоду,
Личком ясніє,
Під вечір лине десь над сонну воду
І тихо мріє....

Мріє, що своїм коханнем вратує
Когось, хто хорий.
Ах! що-раз дальше лине, йде, мандрує
В пусті простори . . .

Ми йшли з собою.

Ми йшли з собою. Тихий май,
Зелений май розцвився,
Ми йшли з собою, де ручай,
Як вуж лугами виняся.

Ми йшли з собою. Ранок був,
Черемха біла цвила . . .
Нічо, нічо я не забув,
Лиш ти забула, мила.

Краків 1898.

Забула ти.

Забула ти цей чар розмови
У вечір тихий, вечір сірий.
(Туман сріблистий крив дібропи
І сум був без-кінця, без-міри.)

Забула ти цей жар могучий,
Що вперше відзвавався в груді.
(Встелили небо чорні тучі —
Ходімо в хату! Буря буде!)

Забула ти, цей чар таємний,
Що наші розналив зіниці.
(Впав грім, як меч зі сталі, зимний,
І дві на-раз звалив ялиці.)

Забула ти . . . А я і нині,
Хоч вже такі літā минули,
Немов крізь хмари бачу сині
І чую, що тоді ми чули.

Я бачу, бачу ясно, чую
Твій кожній віддих, кожне слово.
На-ново ти мене чаруєш,
Терплю і мучусь я на-ново.

Часом мені здаєсь.

Часом мені здаєсь, що все це привид, мрія,
І що я сам собі в дивному сні приснився,
А дійсність, як лишень крилом своїм ловіс,
То вже мене й нема, то я вже і розплівся.

Розплівся ніби тінь, як мряка над водою,
Як той далекий спів, що в тихий вечір лине,
По квіття, по траві з вечірньою росою
І в темнім лісі геній, поміж ярами гине.

Розплівся я. Не вже-ж? Значить: мене немає,
І може, може вже ніколи і не буде....
Легеньким сяєвом далеке сонце с'яє,
Ні звуків, ні красок, так тихо, тихо всюди.

Краків 1900.

Коли ти, мила.

Коли ти, мила, дійсно з неба родом,
То чистою останешся на-віки;
І, по-при злі ідуши мимоходом,
Примкнеш свої божественні повіки.

А за жене тебе недолі сила
Там, де життя грязюка бездорожна,
То розпістреш душі сріблісті крила
І перелетиш, куді пройти не можна.

Оттак в брудній, в непривітній яснині
ГоряТЬ проміння сонця золотій,
Так на багні, на болотній долині
Білійпі від снігу цвітуть лелії.

Щаслива будь!

Щаслива будь! Хай твое гарне тіло
Іде дорогою, якою ходять люди,
А сердце здоптане, нехай несміло
Біля воріт святого раю блудить.

Хоч як отсе роздвоєння болюче,
Хоч як воно кервавить ноги й руки,
То тішмося, що прийде неминуче
З'єднення по довгих днях розлуки.

З'єднення для тих, що доля злюща,
Немов на глум заєдно лиш ділила, —
Любов, як Бог, предвічна й невміруща,
І від судьби у неї більша сила!

Чи зустрінемся?

Чи зустрінемся ми з собою
Хоч раз оден в таку хвилину,
Як сонце хилиться в долину,
І як далеко, за горою,
Зоря стрічається з зорою?

Тоді, як люди з піль вертають,
Рідня сідає до вечері,
Скриплять у хаті сонні двері,
Останні дзвони тихо грають,
А місяць світить, зорі с'яють.

О, як хотів би я з тобою
Стрінутися в таку годину!
І притулити, мов дитину
Розплакану, і, без-ушину
Втішати: «щить, щить, Бог з тобою!»

Дивися! Спить в димах вечірніх
Село, як образ у тимлі.
А кільки болів там безмірних,
Кільки душ злій судьбі покірили,
І кільки серць в кервавій рані!

То не дими поцад хатами,
То їх зітхання, зойки стони,
Не роси — сльози над полями,,
Не вітер шевелить листками,
То так до неба йдуть прохлони.

Таж, як-би сльози не входили
В різлю, до хмар не йшли зітхання,
То пас би ріки затопили
Тих сліз, то нас би придавили
Недолі хмари і страдання.

Не перші ми і не послідні,
До «вчора» так подібне, «нині»,
По болю всі ми браття рідні,
І через біль стаємо гідні
Божественного у людині.

— — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

Будь тихо, будь! Дивись — смеркає,
І за хвилину камінь, квіти,
Усьо, що в день красками грас,
Що мерехтить, сияє, світить,
В вечірнім сумерку скочає.

Будь тихо, будь! Схили на груди
Своє чоло, люблюю ясне,
Проживши хвилю без облуди
Ми, як святі підем між люди
З тим світлом, що у тьмі не гасне.

Ох, як хотів би я з тобою
Стрінутися в таку хвилину!
І притулити, мов дитину
Розплакану, і без учину
Втішати: ціть! ціть! Бог з тобою.

Розвіялися сні мої рожеві.

Розвіялися сні мої рожеві,
І молодечі мрії так змарніли,
Як ранні квіти, зварені морозом.
І вже мені їх більш не позбрати,
Не привернути до життя, красою
Не веселити ока, не втішати
Серця ніколи.

Денкі впади прохожим під ноги,
І непомічені ніким зівяли,
Делкі долі взяла заверюха
І понесла їх в чуже, дике поле,
Інші злетіли на плити могильні,
Й до них шімими устами прилипли
На віки-вічні.

Лиш нечисленні на білій лист паперу
Попалися, мов спні незабудьки,
Покладені любячою рукою
Поміж листі старих молитвословів.
Вони одні остануться по мині
На світі цім, котрий колись покину,
Мов тихий спбмин.

І може Ти, відбігши на хвилину
Від повседневних клопотів нікчемних,
Розгорнеш книжку і пічись читати

Тоті стрічки, ці квіти невянучі,
І не почуєш, як на них росою
З очий поллються чисті, теплі сльози,
З жалю за щастям.

Сухі вінки.

Сухі вінки, бліді свічки
І похоронні нути;
Цвінтарний дзвін, життю проклін —
Забути! Ах, забути!

Як гураган крізь океан
Летить до вуха мого:
»Мовчи, терпи, нічо не жди,
Не сподівайсь нічого!«

Вечірна пісня.

Сонце сковалося в гай за горою,
Як в зачарований храм —
Вчора, ах вчора я був ще з тобою,
Нині, ах нині, я сам....

Вечір. Смеркається в моїй хатині,
Кину роботу на мить.
Думка, як муха в густім павутинні
Беться й безрадно бренить.

Вийду в город. Там липи розцвілися,
Липи — це розкіш для бжіл.
Зорі! Чого ви так задивилися
З неба високого в-діл?

Есть у вас літо бурливе, гаряче?
Осінь, пора сусти?
Есть у вас розум і думка, иначе
Ці безконечні світи?

Есть у вас цвіти і зимнє каміння,
Есть у вас річечки шум?
Чи й у вас теж живуть умі творінці?
Чи й у вас теж такий сум?...

Сонце сховалося в гай за горою,
Як в зачарований храм.
Вчора, ах вчора я був ще з тобою,
Нині, ах нині я сам.

Вецляр 1919.

Де-ж ти.

Де-ж ти, осінній, жовтій листочку,
Гониш з вітрами, розганяєшся?
Чом ти тополі, там на горбочку,
Та не тримасхся?

Або-ж я знаю, де я погоню,
Перед морозом де заховаюся,
Раз з гиллі зірваний, по оболонню
Вічно скитаєшся.

Рожевий квіте.

Рожевий квіте, рожевий квіте,
Чого ж ти облітаєш?
Дівчишо моя, мій милій світс,
Чому мене кидаєш?

Не рада-б рожа, не рада-б рожа
Рожевий лист ронити,
Так воля божа, судьба ворожа,
Її не відмінити.

Вітри повіють, листки розвіють
І понесуть світами.
Уста німіють, гадки трухліють —
Скінчилось все між нами

Снишся мені.

Снишся мені так живо, ясно,
Лиш дуже рідко. Тій сни
Щось мають з сонця і з весни,
З днів молодечих.

Встану рано,
Зириу в вікно, там: дощ, погано,
А на душі так любо, красно,
Так запахучо, як в горбі,
Де розцвітають лелії,
Журчить потік, співаютьоловії,
Бреняять бжілки

Та, годі, годі!
Минулися надії, мрії,
Не буде другої весни.
Пропала дійсність, тільки сни
Мені остались.

Сни-ж ся, сни,
Моя нездійснена надіс,
Як наїчастійше! І веснү,
Минулу молодість мою
Мені нагадуй.

Аж колись,
З тим сном про тебе, я засну
На вічний сон

НА ПОЗИЧЕНІЙ СКРИПЦІ.

Там у лісі.

Там у лісі, на горісі
Листячка не стало,
Там у лісі, на горісі
Пташенятко спало.

Зіма вколо. Доокола
Сніг і метелиця,
А пташатку, небожатку
Яр-веснонька сниться.

Ой вийду я.

Ой вийду я під лісок:
»Подай, мила голосок,
Через листя зелене
Подай голос до мене!«

»Ой, як мені голос дать?
В лісі всі листки шумять,
Не від вітру буйного,
Від поговору злого.«

Як була-би я зозуля.

Як була-би я зозуля
Да крилечка мала,
То я-б тую Україну
Що день облітала;
То я-б свого миленького
По шапці півнала.

Прилетіла зозуленька
Тай крикнула: «куку!«
»Подай, подай мені, милий,
Хоч правую руку;
Та рожеви, розвесели
Тиженьку розлуку!«

»Ой рад-би я тебе, мила
Та розвеселяти,
Ой рад-би я тобі, мила,
Обидві подати —
Насипали сиру землю,
Не можу піднятити.«

Не рости, берізко.

Не рости, берізко,
При дорозі близко,
Рости в темному гай.
Бо при тій дорозі
В потребі, в трівогі
Тебе хто-будь зрубає.

Не неси, дівчино,
Не неси, рибчино,
Свою серця між людьми.
Бо хто-будь зневаже,
Лихе слово скаже,
Остане рана в груди.

Ой, заржи, заржи.

Ой заржи, заржи, сивий конниченько,
На пашу рано йдучи,
Та чи не вчує дівчина серденсько
У саду вінка вибочи.

Ой чи не вчує, віночка не кине,
Віночка на весілля,
Та чи до мене в думках не падне,
Як той запах із зілля.

Може розірве віночок з калини
Та із зеленої рути
І погадав: за мною він гине,
Його я мушу бути.

Ой заржі, заржи, сивий коніченко,
Та з росою у лузі,
Може почус дівчина серденько,
Що мос серце в тӯї.

Вчора квітка, — а нині.

Вчора квітка — а нині ·
Жовтий лист на билині,
Вчора було так гарно,
Нині зимно і хмарно.

А як завтра? — Бог знає.
Все, що було, минає,
Що минуло, — не буде.
Жди, аж серце забуде.

Не забуде — хай тямить.
Аж до гробу, до ями,
А за гробом?... Мій Боже,
Може щось нам поможе.

Та хтож тую доріженку.

Та хтож тую доріженку
Терпім обтерпив,
Що я нею що вечера
З мілюю ходив?

Обтернили доріженську
Та ще й перелаз
Ці вороги, що раз-на-все
Роз'єднали нас.

Ой зацвила синя квітка.

Ой зацвила синя квітка
В жовтім ячимени.
Та коли-ж ти, мій миленький,
Вернешся до мене?

Ой зацвила синя квітка,
На покіс упала —
Мабуть наша добра доля
Раз-на-все пропала.

Лежить квітка на покосі
Та вянє на сонці —
Забув мене мій миленький
В чужій сторононці.

Нема ріки.

Нема ріки без рибоньки,
Саду без кални,
Нема мені без милої
Веселої днини.

Нема мені в день радости,
Ні ввечір спокою,
Бо вже мої всі радости
Пішли за тобою.

Пішли мої всі радости
До тебе в гостину,
А доля їм роасипала
По шляху терину.

Ідуть вони доріжкою,
Терся ноги коле....
Мабуть нам вже, мое серце,
Не зійтись ніколи.

Ой зриваю.

Ой зриваю руту в гаю
Тай рожу, тай рожу.
Любить тебе не гадаю,
Забути не можу.

Любить тебе не гадаю,
(Не моя ти, мила!)
А забути сил не маю,
Доле нещаслива!

О, бодай я той рожі
Не бачив у вічи,
Через тую рожу-гожу
Пальці показів.

Не так пальці, не так пальці,
Як серце і душу,
Через тую рожу-гожу
Терпіти я мушу.

Здорова мила!

»Здорова мила! Чи ти чуєш?
Скажи ми правду, з ким ночуєш?«
»В полі калина з квіточками,
Ночую, милий з думоночками.
Настане вечір, я постелю
Для смутка біля себе стелю.

Ой спи, мій смутку, не будися!
А ти, миленький, хоч приснися!

Ой спить мій смуток, позіхас,
Мене до себе пригортас.

Цілус мої очі, лиця
А весь він зимний, яби криця.

Минула нічка — день зробився.
Чомусь мій милій не приснівся.

Чомусь мій милій не приходить,
Лиш смуток скрізь за мною ходить.

Як тая чорна тінь снується,
Як хміль той по тичині веться.

Як хміль зелений в огороді.
Прийди, бо з смутком жити годі!»

Замерзає річка.

Замерзає річка зимними ледами.
Ой деж ділась тая правда, що була між нами?

Паде сніжок білий на чорну долину —
Ой вернися, молодосте, на одну годину!

Зимний вітер віє, сліди замітає.
Та вже нашим иржнім думам воротя немає.

Як тяжко тій квітці в снігу процвітати,
То так тепер нашій правді поміж нас вертати.

З-НАД МОРЯ.

Задивився я на море
І на небо преголубе,
І на тій гень, далеко,
Ніби хмари береги —

Задивився — і не зпаю,
Чи це філі буть об беріг,
Чи по небі хмари линуть,
Чи пливуть мої думки?

Чи може що кращого бути?

Чи може що кращого бути
Над небо задивлене в море?
Мов величні два проти себе,
Котрий з них котрого поборе?

Бушують, гудуть і тіняться
Розбурхані філі на морі —
Задивлені в пропасть бездонну
Спокійно горять ясні зорі.

Між ними хабс вічнотворчий,
Часів і світів хуртовина,
Між ними і ти, чоловіче,
Маленька, безсильна пилина.

Лодко, на голубих хвилях.

Лодко, на голубих хвилях,
Що колишешся так легко,
Як же ти подібна, лодко,
До хлюпячого віку!

Човне на валах бурливих,
Що так борешся з вітрами,
Ти є образом правдивим
Теперішнього життя.

Лодка верне в тихий залив,
Човен розібесь об скилі,
І останеться одно лиш —
Безкінечний океан.

Відчинене вікно.

Відчинене вікно,
Не годен в хаті вснуті.
Філя шепоче в одні:
»Забути, ах, забути!«

Філя шепоче, зітха:
»Спокою, ах, спокою!«
І вічно з морського дна
На беріг пре юрбою.

Незглубиме, синє море.

Незглубиме, синє море,
Звідки в тобі стільки чару,
Що дивитися на тебе
Можна вічно, ніч і день?

»Хочеш знати — каже море —
То поглянь на мої хвили,
Як вони все линуть, линуть,
Мов хвилини, дні, літа.

Подивися перед себе,
Де блакит цілує плесо —
Так цілує у просторах
Дійсність мрію золоту.

А як пустиш зір до долу,
Крізь пливучих хвиль опалі,
То подумай: скільки в світі
Неаглубших, вічних тайн!

Я тобі дало враження
Безконечності, безкраю —
І тому ти так у мене,
Ніби в дверкало глядиш.«

Місячна ніч.

Місяць в хмари оповився,
Сонно вітер повіває.
На керму моряк склонився,
І думає.

Хвиля лодкою колишє,
Як колискою матуся.
»Цілчина чомусь не пише....
Обійдуся!«

Вітер хвильми шелеще,
Гомолять тайком вітрила.
»Чи кохася ти мене ще,
Моя мила?«

Виплив місяць. Через море
Золоту мостить доріжку.
»Цілував я-б, моя зоре,
Ручку й піжку.«

Ніби сон якийсь приснився:
Ось вона і він під гаєм....
На керму моряк склонився,
І думає.

Від мене.

Лодка, як лебідь крила
Вітрила роапустила
І дине;
Весельцем море поре
Спокійне, перлозоре

I — гине.

Дивлюся я за нею
За лодкою тією
Й думаю:
Так Ти ідеш від мене
У забуття студене,

Miй, рапо!

Мое горе.

Чи поїду у гори,
Чи поїду над море,
Всюди іде за мною,
Наче тінь мое горе.

В горах горе зелене,
А над морем солене.
Чом ти ходиш за мною,
Й чого хочеш від мене?

Сон, чи ява?

Наче з морської піни,
На піску серед ріни,
Раз явилася, повна припади.
З алябастру, з хрусталю
Тіло, губи — з коралю,
Коси — дві золотисті каскади.

Гляне — сонце палас,
Засміється — співас
Соловій в калиновому гаю.
Аж..., о лихо! о горе!
Посовглася і — в море!

Чи то сон був, чи ява — не знаю.

Тільки звуки.

О, мое чудове море!
Дож мені красок узяти,
Щоб весь чар твій, всю принаду
На папері змалювати?

Як мала дитина стбю
І з утіхи плещу в руки.
Чую сердцем, а промовлю —
Так це тільки звуки....

Ніч над морем.

Ніч над морем. Йдуть хвилі легенькі,
мов мрії.
Далеко, гень далеко берег —
край надії.
В прибережній кашличці давонять:
в небо чисте
Перлові звуки линуть: аве!
аве, Христе!

День кінчиться.

День кінчиться. Вечір. Сниться
Ніби сон якісъ дивний.
Річки плеск, шум вітру, хвилі
Ароматів — ти в безсиллі
Линеш гень-гень від людій.

І лишаєш за собою
Зависть, злобу, злість з журбою,
Істинування вічний бій —
Розоружений красою,
Мовний ласки і спокою
Тонеш в морі вічних мрій.

Біла чайко.

Біла чайко, що кружляєш
Над водою низько, низько,
Чом же ти так беаупинно
Бешся й жалібно квілиш?

Подивися, біла чайко,
Якже ти мала-маленька
Проти моря, як нужденний
Проти гуку хвиль твій крик!

О, подумай, серце мое,
Чим ти є супроти світа,
Проти горя світового
Чим є твій маленький біль?

Перед бурею.

Дивись, дивися око!
Зривається »широко,«
Буря іде.
Клекоче море, злиться,
Наїжилось, піниться,
Гуде.

Ось-ось на беріг скочить,
Зале його, сполочить,
І проковтне.

»Пошо до мене люди,
Йдуть прати свої бруди?«
Гуде.

»Суден набудували,
Хребет мій осідлали
І — гейже, га!
Вганяють скрізь юрбою,
Ні в день ні в ніч спокою
Нема.

Земля їх породила,
Нехай би їх носила
Земля.

Нехай-б їх годувала,
На вічний сон приймала
Рілля.

А то грішать на суші
І грішиці тіла, душі
Аж тут несуть...
На беріг скачуть хвилі
І в лютому без силлі
Плюють.

Яка чудова ніч!

Яка чудова ніч!
Як любо хвиля грає!
Слішімся — час тікає —
Життя, не вічна річ!

При березі баркас,
Розпущені вітрила,
Подай-же руку, мила,
Там море жде на нас!

На морі, гень, у млі,
Якийсь острів сіріє,
Там наше щастя мріє,
Єдніє на землі.

Полинемо туди,
На той острів кохання,
Далеко від страдання,
Від горя, від біди.

Троянди там цвітуть,
І незабудьки сині,
Як ріки по долині,
Так розкоші пливуть.

Як сонце, так горить,
Любов велика, красна....
Спішімся, час біжить!
Ніч тиха, гарна, ясна.

Океан і дівчина.

Зимних вод твоїх регіт, шльох і сміх
Безднє темно-синя,
Так манить мене, тягне і жене,
Мов химерна дівчина.

Груддю білих хвиль тулишся до скиль
І лаєшся, мов лъвляця,
А в очах твоїх міріанди втіх
Безліч смутку міститься.

»Глянь, що там на дні!« шепчеш ти мені,
»Тайна-тайна незглубима,
Коралевий сад, огород припад
Мов мрія херувима.

Не спійме там нас, все голодний час,
Життя скінчиться сила,
В бриляントовій млі, гень-гень від землі
Буду тебе пестила....«

А коли я рад йти — женеш назад,
Як сталь холодна, сина....
Так манить мене, кличе і жсне
Океан і дівчина.

Не питайся, моя мила.

Не питайся, моя мила,
Чи доволі кріпко збита
Тая лодка легкокрила,
Що мчить, мов несамовита.

Перед нами даль далека,
А під нами глиб глибенна,
Доокола небезпека,
Безнастанина, нестяжанна.

Ні-причім твої турботи,
Ні-нащо твої питання.
Чи не маєш ти охоти
До життя і до кохання?

А як маєш — най шаліє
Життєве бурливе море,
Най з любови серце мліє!
Не питайся, моя зоре.

Море й небо.

Море й небо. Коло хати
Пальми, лаври і ґранати,
Олесандер, вишоград,
Як в раю розкішний сад.

А як сонце піде спати,
Задрімає в хаті мати,
Доня в сад.... »Цілуй, цілуй,
Лиш люби і не жартуй!«

* * *

Інші дерева і квіти,
Бо інакше сонце світить,
Та інакша тут весна,
Лиш любов така сама.

По небес великом, синім плаю.

По небес великом, синім плаю
Зорі Бог розсипав, наче вівці,
А людий пустив, щоби в мандрівці
Життєвій ішли з землі до раю.

Зорі час, дорогу, місце мають
В безконтролному світів просторі,
Люд-ж? — люди, наче човни в морі
По розбурханих хвилях блукають.

Що за день!

Що за день, ясний день,
Сонце сипле огень!
Вітер вів, хвиля грас,
Линь же, лодко, на безкрас,
Море — гень!

Скорше линь, скорше линь,
Крізь глибоку, синю синь!
А ти, смутку, тут лишися,
В сірий камінь замінися,
Сядь і гинь!

Раз, два, три! Раз, два, три!
Різко війте, вітри,
Бо за нами гонить горе,
Бо нам треба через море

Утекти.

Весла враз! Поки час,
Тихий беріг жде на нас.
Інший беріг, інші люди,
Може смутку там не буде

Серед нас.

Ось обрій — Боже мій!...
Висідаємо як-стій....
Аж на березі, мов мева,
Срібно-біла, опалева,

Смуток мій.

Даремно!

Даремно, ти, море, даремно
До неба шлеш хмари з вітрами!
Знімуться вони і упадуть
На землю дрібними дощами.

Даремно, ти, уме, даремно,
Літаєш на сонце, на зорі!...
Бушують, гудуть і пінятися
Розбурхані хвилі на морі.

Чи чуєш?

Чи чуєш, як в безвістих грають
Затоплені сурми і дзвони?...
Псалом покаяння співають
Минулих років міліони.

Чи чуєш ці звійки підземні,
Зловіщи ридання і стони?...
То родяться в челюстях долі
Грядучих років міліони.

Понад хвилі.

Понад хвилі, понад море
Попесу з собою горе,
Може втоплю, може згублю,
Може долю приголублю,
Хто знає?

Ой минають марно літа,
Даром я зійшов пів світа,
Не згубив я свого горя,
Долі не везу з над моря —

Немає!

Рококо.

Прибликала ся пісня до мене
З давних-давних часів.
Мала вбрання шовкове, велене,
В волоссю мак горів.

Мала гарфу, бренячу, як бжоли
В подільських пасіках.
І співала тихенько, поволи,
Мов заблуканий птах.

Про нещасну княгиню співала,
Княгиню молоду.
Князь старий був; вона пажа мала,
Ой мала — на біду!

Князь старий був; поїхав на лови,
Княгиня молода
Вела з пажом сердечні розмови,
А час плив, як вода.

Вела з пажом розмови й не чула,
Як князь нараз вернув....
А що даліше? — це пісня забула,
І я також забув.

Чого ж те море . . .

Чого ж те море так розхиталося,
Мов колиска новенька,
Чого ж те серде так розридалося,
Мов дитина маленька?

Як тяжко море та уговорити,
Щоб більше не гуділо,
Так тяжко серде утихомирити,
Щоб з болю не скиміло.

Хоч . . .

Хоч як тут і гарно й розкішно,
Хоч як і весело і втішно,
Хоч скоро й без журно йде час —
Мої ви! я тужу до вас.

Над море, що лагідно плеще
Болю очерет, як шелеще,
Над лаври, гранати — наш бір,
Як шепче молитву до зір.

Над скиби вод, сині, перлисті
Волю хвилі нив колосисті,
Над шанство бездільне — наш люд
І працю і клоші і труд.

Таке то життя вже собаче,
Що серце десь рветься, щось плаче,
На те, щоб з далеких доріг
Вернути до маминих ніг.

Опатія 1911.

INTERMEZZO.

I.

Коли умру і в тихім гробі ляжу,
Щоб беаконечний сон в бездонній шільмі снити,
Остануться пісні, ті будуть говорити
Об тім, чого тепер нікому я не скажу.

І не одно чуття, що я здавив у собі,
Бажання неодно, знівечене судьбою,
Воскресне в тих піснях — і буде, як весною
Той самопадний квіт на позабутім гробі.

II.

Неси в душі свою найкрасшу думу,
Свою сердечну мрію золоту,
Шляхом життя, посеред хрику й шуму
У вічності глибоку самоту.

А ідучі, не розсипай проміння,
Не обтрясай небесної роси,
Щоби в момент найбільшого терпіння
Мав ти світило вічної краси.

III.

Подруго моя мила,
Я знаю — тужиш ти.
Так щож! Не моя сила
Полекшу принести.

Між нами річка крові,
Між нами море сліз,
Деж той човен любови,
Щоби нас перевіз?

IV.

Не вжеж піду я сам-на-сам
Доріжкою пільною
І вітер лиш заплаче там
Й заскавулить за мною?

Не вжеж в якісь чужій землі
Мене у гріб зариують,
І хрест березовий доці
В осінній ніч обмлюють?

Не вжеж?... О ні! Так маю я
Подругу вірну дуже.
На гріб прийде поезія
І піснею затужить.

V.

Отсе моя трагедія,
Сердечній болі,
До неба рад злетіти я,
А лину до землі.

У сні я бачу ангелів,
Добро і славу й честь,
А збуджуся: — докола гнів,
І злоба, зависть, й месть.

VI.

Життя — борба,
О щастя вічний бій.
Щодень журба,
Часом хвилина мрій.

Життя — похід,
Вперед нестримний гін.
Іде під слід,
Хто втратив свій розгін.

VII.

Життя, як той потік
З невідомих джерел,
А гадка понад ним
Бує мов орел.

Життя, як той потік,
А час, мов океан.
Як крапля чоловік,
Життя слуга і пан.

VIII.

Від зла тікай,
Не вимагай
Багато від життя.
От — жмут, хвилини,
Цінних перлин
І — море забуття.

IX.

Товаришу! Люби життя,
Люби людей, природу,
А криїду кинь у забуття,
Мов камінь в тиху воду.

X.

Щастя — дитина мала
З оком, як клапоть блакіту.
Нарвала див-зілля, чар-квіту
В подолок, і піде до села.

Люди на полі. Злід стріх
Сіра нудьга визирас.
Щастя квітки вибірає
З подолка її розкидус їх.

Вечір. Йдуть люди з робіт.
З паші худоба вертає.
Коліт дорогу вкриває,
Вянє столочений квіт.

XI.

Розійшлися дві дороги в полі
І не зійдуться вже вони ніколи.
Розлучилися два серця вірні,
Душі дві, лихій судьбі покірні.
І пішли по двох шляхах розбіжних.
З роздорожжа по дорогах ріжних.
Поміж ними, серед роздорожжа,
Хрест остався і колюча рожа.
Доокола смерк, поля безмірні.
Розлучилися два серця вірні.
Розійшлися дві дороги в полі
І не зійдуться вже вони ніколи.

XII.

Усьо, що злого було поміж нами,
Забудь! Забудь!
Душі згадками, ніби злими снами,
Ти не троюдь!

Натомість кожню світляну хвилину,
Всі щастя дни,
У тямці, ніби дорогу перспину
Ти склони.

Дивися, скільки в світі кривди й горя,
Що сліз в очах!
Най гарний спомин, ніби з неба зброя
Паде на шлях.

XIII.

Самотна хмарка сива
Мандрує по блакіті.
Людина нещаслива
Скитається по світі.

Куди ти, хмарко, динеш,
У гори, чи над море?
Куди ти йдеш, де згинеш,
Самотне серце хоре?

XIV.

Цвітуть квітки, шумить трава,
Бреняте мушки в повітру,
Немов якісь сумні слова
Летять на крилах вітру.

Немов якісь слова сумні,
Несказані устами,
Що снилися колись у сні,
Що вмерли поміж нами.

XV.

Гадали ми: вустрінемся
Ще колись з собою
В наших горах барвікових
Під явір-горою.

Гадали ми: розцвітуться
Калинові квіти,
Ніби хвилі розіллються
Голоси тримбіти,

А Черемош під Сокільським
Загуде, заграс

Тую думу предковічу,
Яку він лиш знає.

Гадали ми: місяченько
Зійде над ялиці
І станем ми в його світлі
Срібні, яснолиці.

І станем ми яснолиці,
Мов не з цього світа,
Присниться нам, як диво-сон
Молодії літа.

Присниться нам розмріяні,
Нездійснені думи,
Ніби тій розвіяні
Полонинські шуми.

Гадали ми, думали ми,
А та наша доля
Новіла туманами
З далекого поля.

Новіла туманами
Бурею з північи,
Стогнути гори, а Черемош
Зубами скреточе.

Сторощені гаї наші,
Поранені чола
Верхів гордих, — остались
Руїна докола.

Над руїною оттою
Не місяць це сходить —
Наша мрія нездійснена
Ціла в слезах ходить.

XVI.

Зелений дуб стойть посеред поля,
Мов зачарований з казок лицáр,
А осторонь шумить струнка тополя
Пі чолом високим досягає хмар.

Кругом збіжжа, спів птахів, вітру шуми,
То знов зима, — лині сніг і сніг кругом;
Дуб дивиться й думас вічні думи,
Тополя клониться йому чолом.

Хотіла би листочками дрібнішими
Торкнутися його сильних рамен,
Так щож! Простір і поле поміж ними,
Вона одна і він стойть оден.

Не зближити їх ні нічка зорішка,
Ні заметіль, ні літом гураган.
Мабуть і наша доля нещаслива
Така сама, такий і наш талан.

XVII.

Сховай в душі глибоко, генъ, на сиоді
Свій слушний жаль і кривді почуття.
І скажи собі: Га, що робити? годі!
Такий цей світ, таке отце життя.

Цвітуть бажання наші, мов весною
Вишневим, білим квітом вкритий сад,
А злоба людська хмарою грізною
Іде на них і злість їх бс, мов град.

Та ти не бійся; град на сонці стас,
І лята буря з вітром прогудé.
Коралями між листем запалає
Дозрілий овоч — тиха осінь єде.

XVIII.

Якась блудна зірниця
В безмежному просторі,
Якийсь сон, що присниться
Блідій дитині хорій —

Якесь віток дрожання,
Як зімні кануть роси —
Якесь дивне кохання
Ввиждається ще й доси.

Вецляр 1919.

XIX.

Піди в город і білі хризантеми
Шлєти в вінок, жемчужений росою,
Й питайся їх: о квіти, хто ми, й де ми?
Що сталося з минулою весною?

I принеси з городу у світлицю
Вінок, що білим силелá руками,
I поклади його на ту полицю,
Де хрест стоїть між ярими свічками.

Осінній смерк і хрест й зівілі квіти,
Ось відповідь на всі твої питання. —
Хвилина — місяць зійде і освітить
Чоло твое. — Добраніч! Син до раня!

XX.

Прийди до мене. Не жахайсь спокою,
Ні самоти, що блудить між гробами
В осінню ніч. Прийди і будь зі мною
Так як колись, колись давніми днями.

Не бійсь життя. Воно вже ген' за нами,
Мов спомин цей, далекий дуже-дуже.
Вже ми для себе стали ніби снами,
І ніби піснею, що в небі тужить.

Прийди до мене й принеси з собою
Арому піль, засіяних збіжжами,
Прийди з жалями, смутком і з тугобю
Так як колись, колись давнimi днями.

Вецляр 6. 1917.

XXI.

Шелести осіннії, шепоти розвійнії,
Спомини давніо миулих днів,
Ніби тріск тихесенький, ніби дим легесенький
Догоряючих в полі огнів.

В хаті смерк розсіяний, в серці сум размріаний,
Сум за тим, що було, — а нема.
На стіні годинник бє, повторяючи своє;
Те саме: »дарма, дарма, дарма.«

XXII.

Немов з віночка відорвався
Сухий листочек рути,
Немов мені день пригадався
З тобою ісребутий.

Не знаю звідки приблукався
Той день, давно забутий....
Немов з віночка відорвався
Сухий листочек рути.

В. 1919.

XXIII.

Зівяє кожній вінок
Навіть з найкращих квіток,
З рож і лелії,
З тури і мрії.
Зівяє кожній вінок.

Тільки терновий вінок
Силетений з горя квіток,
З жалю і болю —
Шіде з тобою
Аж у могильний куток.

В. 1919.

XXIV.

Снуйся, снуйся, нитко павутини,
по стерни!

Ніби смуток сірої години
в осени.

Ніби тій любі сні, що спились
нам колись,
Ніби сномин, що і ми любились,
і розійшлися.

Вецляр, 6. V. 1917.

HA MAPI'IHECAH.

Ой пущу я співанки
Най летять по полі,
Та най дзвонять як дзвінки
Шісню щастя й волі.

Та най будять з дрімоти
Заспані повіки.
Чи ви хочете, брати,
Спати так на віки?

Подивіться хмаролім
Он навис над нами —
Розвалить наш дряхлий дім
І понесе світами.

І розмече по стелу
Змервлену солому.
Гей! Беріться за-вчасу
До направи дому.

Посмотріть, чи крепкий зруб,
Розширіть комори,
Що часу стороців зуб
Най скріплять підпори.

Ширші двері просічіть,
Розширіть віконця,
Більше воздуху впустіть,
Більше світла, сонця.

Та не стійте близь воріт,
Як які приблуди.
Хто собі здобуде світ,
Той в нім паном буде.

До сильних належить світ
Сили вам добути!
Ви собі вже раз скажіть
»Бути, чи не бути.«

А не вийте як діди:
»Бідні ми, нещасні.«
Виритують вас з біди
Ваші руки власні.

Той, кого болить наша біль.
Най іде враз з нами,
Зерно з зерном, а кукіль
Най летить світами.

* * *

Ой пущу я співанки,
Най ідуть по полі,
Та най давонять, як дзвінки
Пісню щастя її волі.

Краків 1902.

З просоння.

У сон кріпкий запали ми,
В сон довгий, без пробуди,
І сонно йшли сновидами
Під батогом огуди.

І сонно йшли сновидами,
На сміх і на наруги,
Поміж людьми, свободними,
Мов наймити, мов слуги.

Лиш дехто збудиться часом,
Впялить свій зір в темряву
І шепотом пічне крізь сон
Казати щось про славу.

Про тую славу, що огнем
Пів світа закалила,
Про волю, ковану мечем,
Про ясні, срібні крила.

Зірветься з берлога, біжить,
Вимахує руками....
Він світ здобуде.... І в ту мить
Наде назад без тями.

Краків 1902.

Ах деж.

Ах, деж цей божественний бич,
Щоб крамарів гонити,
З святих святинь? Де є той клич,
Щоби вмерлих будити?

Де висить цей великий дзвін,
Що воскресення дзвонить?
І де є Він, де є той Він,
Що чорта з люду гонить?

На маргінесі книжки про Кричевського.

Давно минулій літа,
Покриті сірою імлою,
Немов ікона пресвята
У храмі Божім, за стіною, --
З'явіться нам у величі своїй,
Озарені огненним блеском грому,
Посеред дум, як привид серед мрій,
Біля воріт зруйнованого дому!
З'явіться нам, як родичі у сні
Являються бездомній спротині,
І потішають, радують її,
Цілуючи любовно очі сні —

Так ви потіште нас!
Дивіться, безприютні
Ми нині в світі і чужий
Для нас наш рідний, споконвічний кут.
Куди не глянь — пустиня час,
Сліди довкола баламутні,
Жене нас кнут.
Чи там, чи тут для нас приют?
Чи тут, чи там, наш дім, наш храм,
де ключ від брам?
Від долі-волі ясних брам
де ключ?

Чи в бурях туч,
Чи в громах бур,
де розсипається пилом мур
Давніх твердинь?
Чи на полях,
до долі шлях,
Крізь труд, крізь піт,
Крізь живопліт
Сторощених надій?
де шлях до наших мрій,
до наших ясних мрій
де шлях?

Давно минулій літа
Покриті сірою імлою,
Немов ікона пресвята,
Закрита каменем-стіною,
З'явіться хоч на-мить!
Може в нас серце задріжить
Дрожанням прадідів-героїв,
Що гинули посеред боїв,
Посеред мук,
І може внук

Почус кров дідів
З перед віків?
І може гнів
Буде як грім гремів,
А сила жах і лютъ,
Як ріки потекуть
На ті поля-долини,
Де народ вяне-гине,
Тремтить!

Давно минулій літа,
Ти наша мріє золота
З'явися хоч на-мить!

Краків 1912.

Батуринські руїни.

На пригірку поміж гаями,
Повитий срібною імлою,
Підпертий білимі стовшами,
Гетьманський дім....
На зломі злім,
Немов у його вдарив грім,
Дивіть, дивіть!

До праці, браття! Піднесемо
Його з упадку і з руїни.
Розбиті статуй двигнемо,
З мрамору відбудуєм стіни,
І буде іхрів,
Буде яспів,
Як за своїх щасливих днів.
Колись, колись.

Та що це? Чусте ці стони,
Неначе голос з-під могили:
»Сторощені святі ікони,
Храм розбишаки осквернили.

На сходах кров,
В хоромах кров,
Опльований святий покров,
Лишіть, лишіть!

Кому ви хочете строїти
Оселя в цім пустім приюті?
Чужим царям? — О бідні діти,
Ззарання втоплені в отруті!
Не сладе пан,
Ні цар ні хан,
Там де колись сидів гетьман,
Ніколи!

Краків 1911.

Голос зневіри.

Чи чуєте підземний стон?
»Ломіть кордон! Ломіть кордон!«
»Ломіть кордон!...« Хто каже се?
То вітер щось таке несе.

Який кордон? Чи Сян, чи Прут,
Нам всюди дім, де теплий кут.

Чи тут чи там: працюй, як віл,
Пани в гору, біднота в діл.

Нам все одно, багнет, чи кинут,
Нам всюди зло, і там і тут.

Нам все одно, чи Сян, чи Дон,
Де стушиш, там тобі кордон.

Кордон до щастя і добра....
Яких вам ще кордонів тра?

Голос надії.

А я кажу вам: десь іде,
Іде така година,
Коли ні тут, ні там, ніде,
Кордонів жадних не буде,
Лиш даль далека, сина.

А я кажу вам: близький час
І хвиля недалека,
Що буря звістється параз,
Згуртус і змішав нас
І зблизька і здалека.

Хто каже вам, що все одно,
Де жити, як вмирати,
Той тягне вас в багно на дно,
Той вам дас без дна судно
І каже кермувати.

А я кажу вам: майте слух,
І позір тому дайте.
Що вам говорить волі дух,
Про близьку хвилю заверух
І хвилі тої чайте!

Як вдарить нам підземний давін
І сурми заголосять,
То йдім туди, де кличе Він,
Через кордони, геїн, над Дін!...
Нас кости предків просять.

Не підем ми, прийдуть вони,
Таке вже в світі право....
Як сталь гартується в огни,
Так ти нас, воле, розогни,
Веди, веди нас, славо!

Браття лишіть мене.

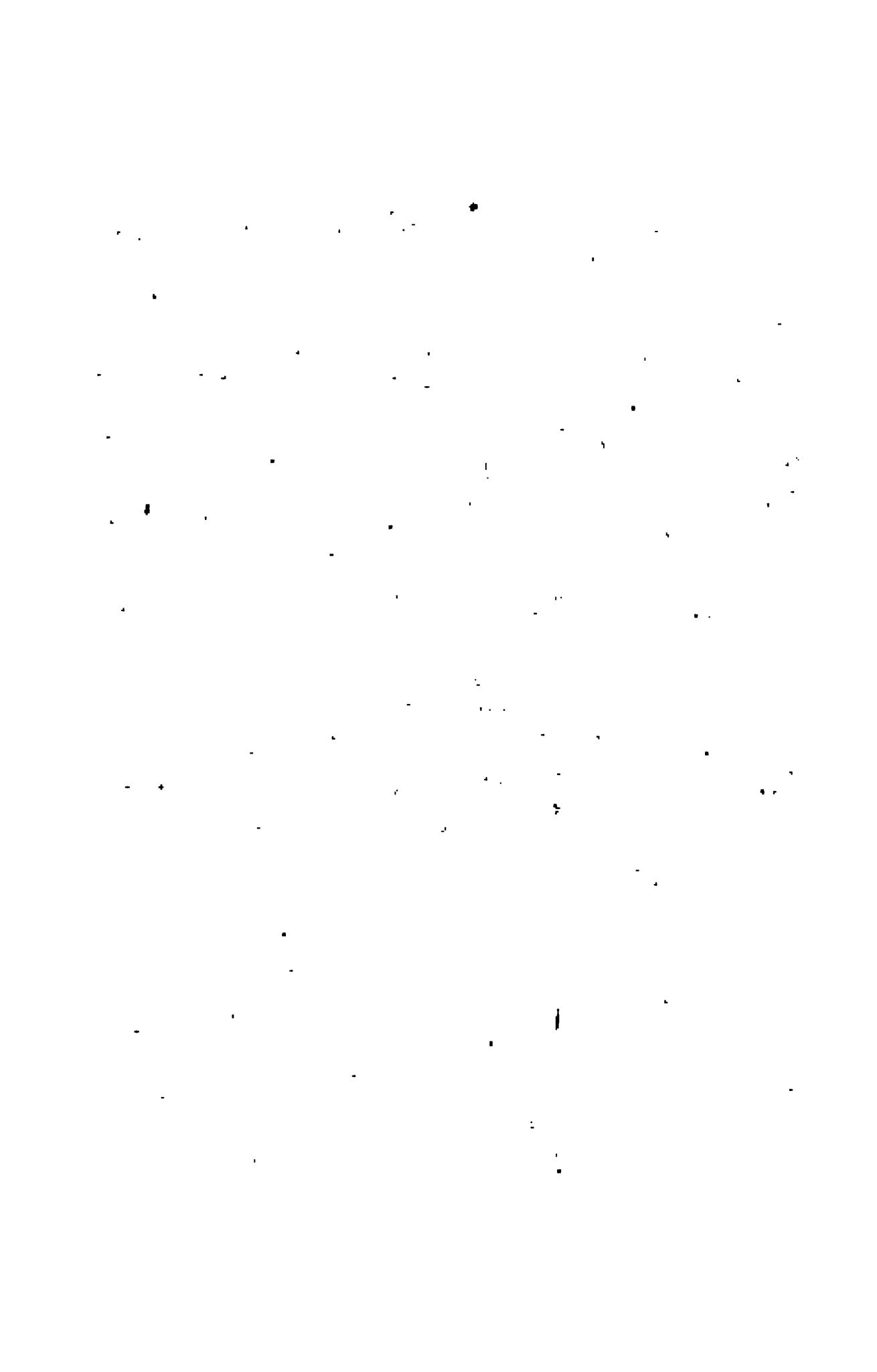
Браття, лишіть мене, лишіть мене в спокою,
Нехай я сам собі далекий шлях верстаю.
І називайте ви мій хід мандрівкою пустою,
Я все таки піду, куди іти бажаю.
Аж втомлений самотною ходою,
Коли спічу в тасмнім, темнім гаю —
О тобі снитиму мій любий, рідний краю.

О тобі снитиму. Та не такім, як інші,
Лиш як колись, колись, коли мій сон здійсниться.
Про гори снитиму, високі гори сині,
Там де орел-беркут з вітрами гордо беться,
Про ріки, що пливуть свободно по долині,
Про лан, що рівно всім колоссям колоситься,
Про люд розумний, гарний... В самотині
Позвольте най цей сон мені колись присниться!

Краків 1907.

СЕЛО.

ПАМЯТИ БАТЬКА.

Іділля.

Ніч кінчиться, гаснуть зорі,
Наступає біла дніна.
Вже працює, гень у полі,
І конина і людина.

— Гей, вйо карий! Гатьта гніда,
Краймо лемішем землицю.
Не далеко до обіда,
Л зім хліб, а ви пашинцю! —

Сонце гріє, пригрівас,
Утомилася конина,
І їдкий піт обливає
Ціле тіло християнина.

— Гей, вйо карий! Нуж орати!
Ми на те й на світ родились,
Щоб робити, гарувати,
А то вмерли-б й не нажились. —

День кінчиться, місяць сходить,
На подвіррі, коло тини,
В сні спокійнім ніч проводить
І конина, і людина.

Сонет.

Ліси дрімучі, тихі, сумовиті,
Ставок з водою, ясною, як скло,
Хати курні, соломою покриті —
Це рідний край і ріднес село.

Збіжжя кругом. Синіє блават в житі,
А панський лан, як море те одно,
Голодний хлоп, в старій подертій свиті —
Це рідний край і ріднес село.

А там — і церква. Хрест на ній підтятий
До неба зняв лискучі рамена,
Докола церкви в неділю і свято

Гурток людей, немов сім'я одна
Сердечно Богу дякує за все —
Це рідний край і ріднес село.

Відень 1891.

У жнива.

Хвилює пива як вода,
Жита від вітру гнутися,
Бренять серпи, давенить коса,
Наїжилася густа стерня,
На ній снопи кладуться.

А де-ж той вітер-похожай,
А де-ж то він подівся?
Пішов собі в холодний гай,
А ти роби не спочивай,
А жар мов напосівся!

Такий гарячий, ясний жар,
Неначе з пекла родом;
Під лист ховається комар,

І з паші криється товар,
Під верби, понад бродом.

І лиш одним, одним женцям
Немає прохолоди,
Нема спочинку їх рукам,
Нема пощади їх ногам,
Земля не даром родить!

Від неї кожній сніп, покіс
На силу мус дістати.
Не жалуй поту, крові, сліз;
Отсей цінний, гіркий навіз
Ти мусиш їй віддати....

Кінчиться нива. Вже спопи,
В полукишки зійшлися.
В дугу зігнулися хребти,
Болять і терпнуть всі кістки,
А жили, мов зісклися.

На щастя вечір тихий йде,
Біжить вітрець з-над яру.
Холодить спочене лице,
І на крилцах своїх несе
Тасми силу чару.

Який дивний, дивний цей чар,
А ще дивніша сила!
Забувся дниши лютий жар,
Забувся весь життя тягар,
Ростуть незримі крила.

На них та постать, що ввесь день,
Над нивою зігнута,
Робила мов бездушний пень,
Летить тепер в край мрій, пісень
Велика, незбагнута.

А як би так, немов на глум,
Музики де загради,
То в кут пішов би біль і сум.
Злій долі і життю на глум
До рана-б погуляли.

Жуків 1900

Сонети.

Там, в долині, при бітій дорозі,
Сумовитими двома рядами,
За ровами, помежи плотами
Мерзнуть хлопські хати на морозі

А у кожній сидить на порозі
Сірий смуток з худими руками
І безмежно сумними очами
Доокола глядить у трівозі

І говорить: «пшениці останки
Вже змололи в млині илині рано.
Син найстарший поїхав до бранки

І не верне. Отець в коршмі пяно
Світ цілий з корінцем проклинає,
В хаті мати самотня конас.»

На порозі сидить смуток сірий,
Позіхас з нудьги, а з розпуки
Ломить довгі, худі, білі руки
І заводить сумним звуком ліри:

«Де-ж ці люди великої міри,
Що зривали лоб долі — гадюки
У колисці, що йшли на смерть-муки
Повні в серді найкрасшої віри?

Де ж ті люди, що голови клали
За вселодські, святі ідеали,
А були з ґраніту і зі стали?

Інні кожній говорить розумно
І живе весело ніби, ніби шумно,
А живцем кладеться в своє трумно.«

Жуків 1900.

Ой посіяв.

(З Конопницької.)

Ой посіяв я весною
На поля
Дві головки хлопців моїх,
Недоле!
Що даремно оченьками
Водили
І голодні куска хліба
Просили.

Гіркий засів! От і живо
Гіреньке.
Лиш цей хрестик на могилі
Маленький,
Лиш недобре полин-зілля
На гробі,
І терновий корчик чорний
В жалобі.

Ой, ти земле, старенька!
Ти мати!
Нашо тобі наші кости
Зідати,
На що тобі нашу кровлю
Спивати,
Як не хочеш ти нам хліба
Давати?

Колисанка.

(З Ковопніцкої.)

Ой спи, дитятко мое,
Слеза тебе напоить,
Слеза тебе обмие,
Бо ти нічіє.

Не буду льну плакати,
Не буду її вибирати,
Платок тебе вповине,
Бо ти — нічіє.

Ой ходить вітер, ходить,
Кукіль на полі родить,
Кукіль росиця мие,
А ти — нічіє.

Ой небом він гуляє,
Ой хмари колихає,
Гніздо пташину криє,
А ти — пічіє.

Піду я в чисте поле.

Піду я в чисте поле,
В саме полуднє-жар.
Стерня там ноги коле,
Хлоячик босе-голе
Пасе двірський товар.
Піду я в чисте поле,
В саме полуднє-жар.

Ой, доле, моя доле,
Який гарячий день!
Як ця стернина коле,
Як сонце йде поволи

Й палить, немов огень. —
Ой, доле, моя доле,
Який гарячий день!

Жуків 1900.

Ой коли-б ти

(За Копопніцкої.)

Ой коли-б ти, ясне сонце,
Та знало,
Скільки тіний поміж нами
Остало,
Не лягало-б ти за бори
Зелені
На сон тихий в цій керей
Червоній.

Час короткий від заходу
До сходу,
Не розгріється грудь змерзла
Нарбду,
А зак' думка світлом ясним
Зас'яс,
Вже тє сонце гень за гори
Тікає.

Ой, щоб раз вже над нарідом
Нещасним
Засияв дух світлом своїм
Прясним,
Щоб до його піднеслися
Новіки,
І щоб день цей вже остався
На-віки!

Дзвони.

(З Конопницкої.)

Вмер у вдови син єдиний,
Любий, милий.
Іде мамуня, просить дзвонів,
Щоб дзвонили.

— Ой лежить мій син єдиний
Та на лаві,
Задзвоніть йому всі дзвоночи,
Будь ласкаві!

Хай ваш голос понад поле
Йде, лунає,
З буйним вітром аж під хмари
Хай літає! —

Але дзвони бідній вдові
Так сказали:
»Даш нам, жінко, римський срібла,
Будем грали.«

Сонети.

Я так виджу, як нині, ту хату
При дорозі сільській, над потоком.
Мов старець хиляєсь з кожнім роком
І на зиму вбірас загату,

Як кожух. Має грушку кріслату
І дві липи високі під боком.
Ці, на спілку з журливим потоком,
До сну ввечір вколисують хату.

В тій хатині маленькі віконця,
Не високі пороги і двері.
В тій хатині по заході сонця,

А зимою по скорій вечері —
Хто так сумно і ходить і ходить
За собою тінь, як друга водить?

Чоло біле при чорній одежі
Як при хмарі вечірня зірница.
З ока світло паде так на лиця,
Як від місяця сяйво на вежі.

В тих очах затираються межі
Між життям, а між тим, що лиш сниться.
В тих очах огонь дивний палиться,
Жар великої духа пожежі.

Жар, що рад-би добутись на волю
І летіти в безмежні простори,
Понад села, церкви, понад двори —

І розлитися сонцем по полю,
І любовою упасті на душі,
Як дощ тихий паде серед суші.

О, як легко я нині читаю
В тім чолі кожню думку укриту.
Не подуману, а пережиту,
І злеліяну в муках, без краю.

Що ймо нині я виджу і знаю
Тую постать струнку, сумовиту,
Все задуману, горем прибиту,
Як похмурий день в погіднім маю.

Що ймо нині пійняв я ті болі
Вірла — духа, замкненого в кліти,
Що до соцця зривався до волі —

А до смерти мав самотний сидіти.
Що йно нині пізнав, батьку рідний,
Як великий ти був, а як біdnий!

На сільському цвинтарі.

Так тихо тут.

Мовчить могила,
Над нею мушка легокрила
Бренить своє тихеньке: спи,
Спи — сном — безсонним!

На гроби

Хиляють срібнолисте гілля
Берези білі.

Де не-де

Бжола над квіткою гуде
І мід збірас.

Так відлюдно,

Так тихо, що вгадати трудно,
Куди іде тонка межа
Між царством смерти а життя,
Де сон а ява.

Лиш часом

Над спорохнавілим хрестом
Майне крилами половик,
Або озвесь зловіщий крик
Сови, що оголошує прихід
Нового гостя.

І хильцем

З лопатою і рискаlem
Іде гробар, старезний дід,
Копати гріб новий.

Кому?...

Я не дивлюся на село.

Я не дивлюся на село
Через якесь рожеве скло
Як оптиміст.

І знаю я!

Його незавидне життя,
Його недолю і неволю
І це пониження рабське,
З яким мужик до долу гне.
Свій харк на своїм власнім полю
В чуже ярмо.

Та знаю я,

Що мимо всього він один,
Єсть первородний, правий син
Природи, волі і життя.
Тому, чи в дoli чи в недолi,
Не доведеться йому ніколи
Зневіритись в себе самого,
В свої гадки, в свою роботу.
Він серед праці, серед поту
Спокійно перейде дорогу
Від лона матері до гробу,
І передасть в землі утробу,
Знеможене безсильне тіло,
З тим переконанням, що діло
Своє зробив.

Він часть землі,
Часті тої чорної ріллі,
Котра від тисяч — тисяч літ
Кормить його руками світ.
Вона свята і без облуди
Вона про нього не забуде!

Літа минуть. Грізні пожежі
Обернуть в попіл горді вежі,

А вітер попіл раз на все
В широкім полі рознесе,
Як слід содомського гріха.
Минеться лихо і зі сна
Проснуться люди.

»Прикрі сан!

— Промовлять встаючи вони —
Бодай не снились!«

І підуть

З душних темниць на ясну путь
І у дорогу заберуть
Не збрую остру, не машини,
А серце чисте, як в дитини,
Любови повне.

Понесесь

По цемежованому полі
З їх уст безмежна пісня волі,
Життя тріумф.

І відгукнесь

На тую пісню світ увесь
Дружним привітом.

І тоді

На людські ниви золоті,
І на сади рясні, веселі
І на їх сумирні оселі
Зійде небесний херувим
З завітом вічного добра....
А всео останнє — суста,

Туман і дим!...

* *

Як тебе обсядуть в хаті
Думи, вампіри крилаті,
Як гранітною скалою
Сум повисне над тобою,
Як заплаче, серде кволе —

Кидай хату, йди на поле!

В полі вічний вітер грас
Жаль світами розвіває,
В полі трави, в полі квіти,
Есть де свое око діти;
Як тоті вірли-соколи
Мисли полетять по зоди.

Тут приляжуть, там присядуть,
Тут щось вчуяте, там щось скажуть,
Тутки сльози, там знов роси,
Крачуть круки, дзвонять коси,
Тут ти в гніву стрепенешся,
Тут заплачеш, там всміхнешся.

А побачиш плуг, мій друже,
Скажеш: помагай Біг, плуже!
Помагай Біг, руки чорні,
Щоб були кріпкі, проворні,
Щоб колись на ріднім полю
Кращу виорали долю.

Стефаникові.

Ти, хлопе, землю край
І в землю зерно сій,
Хай жито, як Дунай,
Покриє загін твій.

Хай жито як Дунай,
Шениця золота,
Полеттесь на весь край,
Як та хлібна ріка.

Ти не дивись на те,
Що нивонька твоя,
Як полотно льняне,
Коротка і вузка.

Хоч як ти моря грудь
Веслом стальним пори,
Хоч як ти мудрий будь —
Не розітнеш води!

На хвилечку лише
На цій ти зробиш слід,
Гнеть хвиля надійде —
Піде твій слід під-спід!

Піде твій слід під-спід,
Розкинеться земля
Від заходу на схід,
Неділена, ціла.

Від заходу на схід,
Як воздух, як вода,
Ти дав їй кров і піт,
Вона буде твої!

ПІД ВЕЧІР.

Як сонце згасне.

Чи ти прийдеш тоді до мене,
Як сонце згасне, звечоріс,
Як смутком по душі повіс,
Як серце зробиться студене —
Чи ти прийдеш тоді до мене?

І чи поглянеш в мої очі
Як виїла ти одна глядіти,
Як сонце лиш глядить на квіти,
Нім лишить їх в обіймах ночі —
Чи ти так глянеш в мої очі?

І чи пічнеш мені қазати,
Куди ходила, що робила,
За чим зітхала і тужила.
Що де видати, що чувати —
Чи ти пічнеш мені қазати?

І чи слова твої сердечні
Будуть мені як співи ранні,
Як вісти добрі а нежданні,
І як утіхи безконечні —
Слова невинні а сердечні? . . .

А там і ніч прийде холодна
Без вір, без місяця, дрімуча,
Вітрами зимними ревуча,
Як звір ненаситна, голодна —
Прийде ніч темна і холодна.

Та нас вона не налякає.
До себе я тебе пригорну
І через пітьму зимну, чорну
Підемо там, де день світас;
Нас ніч ніяка не зликає.

В розгуканих потоків шумі,
В пожежі громів, в реві вітру
Останній слід трівоги зітру
І наче звук в предвічній думі
Потону у вселенім шумі.

Ніщо, що є, не пропадає
Значиться: наша вічна туга,
Це — не сміх долі, не наруга,
Лиш твір, що почину не має.
Ніщо, що є, не пропадає.

Прийде пора, прийде година,
Вберуть на себе мрії тіло.
Де було слово — стане діло,
Де була ніч — займеться дніна,
Прийде пора, прийде година!

З тих мрій, коли вони лиш пірі
Світи повстануть ясні, красні,
І многолюдні, многогласні, —
Життя їх зродить в вічнім вирі
З тих мрій, коли вони лиш щирі.

З любови, що палить нам душі,
Колись пічнесь любов любови,
Жажда краси, добра, обнови,
Пічнесь росою серед суші
З любови, що палить нам душі.

А може та любов зас'яє
Пахучим крином на леваді;
І може їй будуть так раді,

Як ми, коли квітки збираєм
Весною, вечером, під гаси.

А може ясною зорою
Вона засвітить у всемірі?
І може так в любові й вірі
Глядітимуть, як ми з тобою
За тою ясною зорою?

Всьо бути може, може буде,
Бо серде більше відчуває,
Чим розум зрозумів і знає.
Схили-ж мені чоло на груди.
Всьо бути може, може буде.

* * *

Чи ти прийдеш тоді до мене,
Як сонце згасне, звечоріс,
Як смутком по душі повіс,
Як серде зробиться студене, —
Чи ти прийдеш тоді до мене?

Прольог до „Мотрі.“

Скажи, скажи пам, Кочубею,
Яку ти мав тоді ідею,
Коли на гетьмана писав
Свій славний донос?
Чи гадав,
Що цар Петро за тую зраду
Булаву з буньчуком в награду
Тобі віддасть?

Яка заплата!

Крівавий пень, сокира ката
Й безславна память, — тільки всього!
А може ти ща кума свого

А ж з Петербурга викликав мести
За те, що він позбавив чести
Доньку твою, твою надію,
Той найнишнійший квіт, лелю
Лугів України?

Не журися!

Іх любощи перелийся
У віще слово. Бо не в крові
Почався був цей квіт любови,
Квіт одинокий, а в ідеї....
Старечий гетьман мчав до неї
Широким змахом свого духа,
Мов та осіння заверуха,
Що без дороги і без тями
Вуяє нашими степами.
Він в твоїй Мотрі бачив може
Те, що не людське есть, а боже:
Відвічну мрію, бачив власну,
Таку прегарну, а нещасну
Поему діла: — України
Грядуче воскресення з тліни,
Якого словом не сказати....
І як-же було не кохати?...
Вона-ж, дивися, йде по полі,
Мов тал срібна тінь тополі
В ніч місячну, мов тая з казки
Царівна й кличе: »батьку, ласки!
Опрошення! Я полюбила
Його, бо в йому була сила.
Та сила, що незвісне творить,
Та сила, що життєм говорить.
Та сила, що свою країну,
Немов весна стару руїну
Новими квітами квітчає,
Та сила, що над серцем має
Безмежну владу. Нещасливий

Мій батьку, голубе мій сивій,
Прости, прости своїй дитині!
Дивися! — ми обов' иши
В однó злийся, в пісні звуки.
Й немає вже для нас розлуки
Ніде й ніколи. Що в нас було
Земного, те вже проминуло,
А що небесного, те с'яс,
Нового світла набірає
В нових подіях. Нині в краю
Івана гетьмана вітають
Не як ізмінника царського,
Лише як героя, як одного
Із тих, що люд вели до волі.
Віш нині, батьку, с'яс в славі
У Київі і у Полтаві.
У Львові, в Переяшлі, всюди,
Де українські серця в груди
Буються — він нині воскресає
І нову жизнь благославляє
В своїй країні. Біля ж його,
Ясновельможного моего
Іду і я, ціліська в тузі,
Мов та калина в нашім лузі
Над гробом козака, мов мрія,
Мов таї пісня соловія
В гаях батуринських, — так нині
Іду я батьку по Україні
І буджу спомин, тугу буджу.
Лж поки, поки не розбуджу,
Усього, що було й минуло
В могилі степовій уснуло
Сном довговічним.

Поки слава

Ціла слезава і кервава
Не стане з гробу й не зас'яс,

Поти спочинку нам исмає,
Мені, ні гетьманові мому....
Прости-ж ти серденьку мойому
Любов отсю! «
. Щож ти на тес?
Скажи, скажи нам, Кочубея!

Острів смерти.

(До образу Бекліна.)

Хто роботу зробив,
Хто свій шлях перейшов,
Хто свій день пережив,
Хай спішить на острів.

Серед моря скала,
Чорний ліс там росте;
Хто терпів за життя,
Хай по смерти спічне.

Не подують вітри
З над широких данів,
Не доходять туди
Ні любов, ані гнів.

Одиночий пором
Біля берега жде
І хрустальним веслом
Срібні хвили гребе.

Хвили човен несуть
Через море у гай....
Що минуло — забудь!
Що прийде --- не гадай!

Тихо, тихо кругом,
На скалі смерти храм.
Одиночий пором
Наближається до брам.

Словідь землі.

Погасло сонце. Світ померк,
Ніч звільна наступає.
Вже непроримий, сірий смерк
Всю землю обнімає,

І вже глухий, глибокий шум
Несеться понад гаєм,
Блукas безнадійний сум
А радість утікає.

Від ліса йде голодний вовк,
Глядить в село і виє.
Останній гомін дия замовк
І пітьма землю криє.

І починається нічна
Хрестів і піль розмова,
І сповідаються поля
А слухає діброва.

Говорять, що від тисяч літ,
Людий живими жерли,
Що висисали кров і літ,
А люди в нужді мерли.

Що всю з них силу, волю всю
Виманюють зрадливо,
І за оғіру пресвяту,
Дають ничтожне жниво.

А люди роблять ніч тай день,
А літ все ллється, ллється,
А смерть рубає їх у пень,
А доля з них сміється.

»Прости, о Господи, прости,
І не карай жостоко!
На непростимії гріхи
Примкни ласкаве око!«

— — — — — — — —

І сповідалася вода
Спокійна і дрімуча,
Що літом на поля ішла,
Як смертоносна туча.

Що не вважала, скільки мук
На ті поля попліло *
З кервавих, бідних, хлопських рук,
Нім збіжжи уродило....

А люди роблять ніч тай день,
А піт все ллеться, ллеться,
А смерть рубає їх у пень,
А доля з них сміється.

»Прости, о Господи, прости,
І не карай жостоко!
На непростимії гріхи
Примкни ласкаве око!«

— — — — — — — —

І сповідалися ліси,
Гаї, діброви, зруби,
Що людям не в хосен росли
А тільки для їх згуби.

Що порохнавіли хати,
Що двері облітали,
Що розсипалися хрести,
А дерева чекали.

Що діти синіли в хатах
І з зимна костеніли,
Як безприютний, хорий птах
Вони-ж їх не огріли....

А люди роблять ніч таї день,
А піт все ллється, ллється,
А смерть рубас їх у пень,
А доля з них сміється.

»Прости, о Господи, прости,
І не карай жостоко!
На непростимі гріхи
Примкни ласкаве oko!«

І починається грізна
Старих могил розмова.
Сідає біля них німа
Смерть — і слухає слова.

Могили стогнуть: »в ніч і в день
Не маємо спокою,
За біль, за муки, за огень,
Що вкрили ми собою.

За сором, зраду, за розбій,
Що серце з груди дерли,
За потолочення надій
Борців, що дармо мерли.

Що йшли крізь власний, лютий скон
До слави і до волі
І западали в вічний сон
Не дочекавшись долі.

Що слава на мечах лягла,
В керваве смерти ложе,
Що правди на землі нема
Прости, прости нам, Боже! «

А народ биться ніч тай день,
А кров все ллеться, ллеться,
А смерть його рубає в пень,
А доля лиш сміється!

Великий гріх, велике зло,
Гряде велика кара!
Хилясся дуб, дріжить стебло
І суне чорна хмара.

* * *

*

Така ніч сірих наших піль
Мене на світ родила,
І весь свій смуток, весь свій біль
На серце положила.

Краків 1902.

Доля.

В осінну, довгу ніч, безсонну,
Як вітер заводив від поля
Розпухи пісню певгомонну,
Прийшла до мене моя доля.

Бліда була. Та горді лиця
Горіли дивною красою.
В очах, мов сол, що раз присниться
І липас тýгу за собою..

Вдивилась в мене і сказала
Тим шепотом, що гірший грому :
»Тебе я здавна в тьмі малा,
І не віддам тебе нікому.

Ось п'ятий хрест кладу на тебе,
Ще тяжший тих, що ніс до нині.
Бери Його! забудь про себе,
Забудь про вчора і про нині.

Іди вперед, куди веліло
Іти предвічне провидіння,
А як посиплеться каміння,
То кривду ту прости всеціло.

Самотний йтимеш. За тобою,
Мов тінь, поволічеться туга :
Це твоя сила і потуга,
Це одинока поміч в бою.

Нічого більш не сподівайся,
Ні дяки людської, ні щастя.
Прібуйже, сину! Чей удасться...
З дороги ж, чусш, не вертайся!

А станеш там, де шлях кінчиться,
Де гинуть в мраці одишиці,
Життя турботи і марници, --
Нехай тобі добро присниться.

Добро велике, безкощечне,
Якась загальна, вільна воля,
І хліб смачний із свого поля,
І братання щире та сердечне.

Нехай тобі в очах зас'яють
Незнаних зір нові світила,
Щоби не була в тьмі могила,
Де твої кости тліти мають!«

Сказала ці слова тривожні
Тим голосом, що гірший грому,
І відійшла від моого дому
В світі незвісні, бездорожні.

Промінь.

Перший промінь сонця, теплий, ясний
У мою комнату нині впав.
»О який ти бідний і нещасний!«
Він мені сказав.

»Як ти знидів, помарнів собою,
І блідий став, ніби той папір,
Вийди в поле, радуйся весною,
Відживеш — повір!

Поведу тебе я понад ріки,
Де шумить сосновий, темний гай.
Там знайдеш на серця болі, — ліки,
Віднайдеш свій рай.

І повіс там на твою душу
Невмиручості могучий шум.
Я живу — значить: терпіти мушу.
Це закон — не глум!

Перед оком там тобі з'явиться
Невянуча світова краса,
І скаже: «царство мое не кінчиться,
Я на біль роса.«

Там почувши в кожнім шумі листя,
В лесі птиць і в жужжанні комах
Той вселений рух, що не кінчиться
Звідки-ж смерти страх?

Там побачиш, що у всім творінні
Есть своє життя, своя єсть кров.
Хоч зіване листя — квіт в коріннію
Відживає знов.

І погадаєш ти собі: мій Боже,
Як не гинуть трави і квітки
Так не згинуть, не змарніють може
І мої думки.

Хоч їх цині бути вітри й морози,
Хоч їх злоба допче, щіби звір,
То колись зас'яють думи-сьози
Сяйвом ясних зір.

Розівнюються квітом на леваді
В тиху, ясну, нічку маєву,
І будуть тим думам люди раді
І я в них оживу...

* * *

Як ти зиндів, помарнів собою
І блідий став, ніби той папір.
Вийди в поле, радуйся весною —
Відживеш — повір!«

Вецляр, 26. III. 1917.

Мої пісні.

Не голосні мої пісні:
Вони лунають, мов у сні,
У сні якімсь дивнім-дивнім,
В недоспаним, в нездійсненім,
У сні про щастя, про любов,
А дійсність — кринда, дійсність — кров.

І шумить до мене тихий гай:
»Повікл затули, співай,
Най сняться нам квітки, весна,
Хоч тут зима й квіток нема.«
І кличе поле: »тихо будь!
Піснями серця не троюдь!«

А люди? — Люди?! Ті мовчать.
Що кращі в тихім гробі сплять,
І не знаю, чують там вони
Пісні мої, ці тихі сини?
А другі — другим байдужі,
Для третьих — я співаю зле.

Вони сичать, немов вужі:
»Нечистий звук, слова чужі,
Співає не у слушний час.
Та пісня, брате, не для нас!«
Га! Не для вас. Я знаю те.
У вас в душі не те, не те...!

Не голосні мої пісні.
Вони лунають, мов у сні.
У сні якімсь дивнім, дивнім
В недоспаним, в не здійсенім.
У сні про щастя, про любов,
А дійсність кривда, дійсність кров.

Далекий я вам.

Далекий я вам, мої люди добрі,
Мої краянє милі, тілом і душою;
Та серцем я вам рідний — кістя від кости,
І кров від крові тих піль, що родили
Мене і вас собі на честь і сором.

Відбіг я вас, шукаючи спокою,
В якім кріпиться ум і дух росте на сили,
Щоб опісля пуститися в мандрівку
По океані людського бажання,
Стремлінь, гадок і вічної туги.

А тімчасом між нами прірва стала,
Яку греbe розлука, час, простір
І забуття... Та я нераз в чужині
Зривався ніччу з зимної постелі
И на крилах мрій крізь тую прірву мчав.

Я видів вас в непевності, в трівозі,
Подібних путникам, котрих імився блуд,
Я чув той крик, що села будить ніччу,
Коли вогонь обхопить хлопські стріхи,
Або коли у хату вдарить грім.

І я нераз падав прибитий горем,
І головою бив той дзвін хрустальний,
Що ним прикрила нас незвісна сила —
Немов на глум, щоб видяchi докола
Широкий світ — не видіти дверий...

А ви сказали: »Він пішов в чужину, —
Нехай іде! Ми про його забудьмо.
Байдужні пай будуть його слова
І в самоті нехай собі зівянуть
Тоті квітки, що він їх посадив.«

І справді. Кожне слово, що я кину
З душі між вас, наде юв у кришицю
Так глибочениу, що до моїх ух
Не повертає навіть плюск води,
Яку воно сколотить там, на дні.

Й не знаю я, чи ці слова вам милі,
Чи осоружні вам мої гадки,

Мої змагання чи противні вашим?
Нічо не знаю. — Тихо, тихо тихо...
Байдужністю покривсь між нами шлях.

Нехай і так! Це ваша річ, краяне,
А моя річ, невинно дальше йти.
Ще довга піч, ім ясний день настане,
І не оден ще квіт на цім шляху зіяне.
Котрим так лініяво ідемо до мети!

Шадатимуть прaporи, як весною
Торінні з дуба падають листи;
Нові кличі взвиватимуть до бою,
Нові провідники владатимуть товпою,
Новим руслом життя буде плисти.

Та певний я, що завтра, так як нині,
І за багато ще, багато літ,
Останеться поезія людині,
Як спомини лишаються дитині,
З котрими йде вона у дальший світ...

Забудьте ви мене за злою, сплетнею,
За хмарою лукавих, хитрих слів.
Я левний — неоден над книжкою мосю
Замислиться і задріжить душою,
Зриваючись до красших, ліпших днів.

Краків 1904.

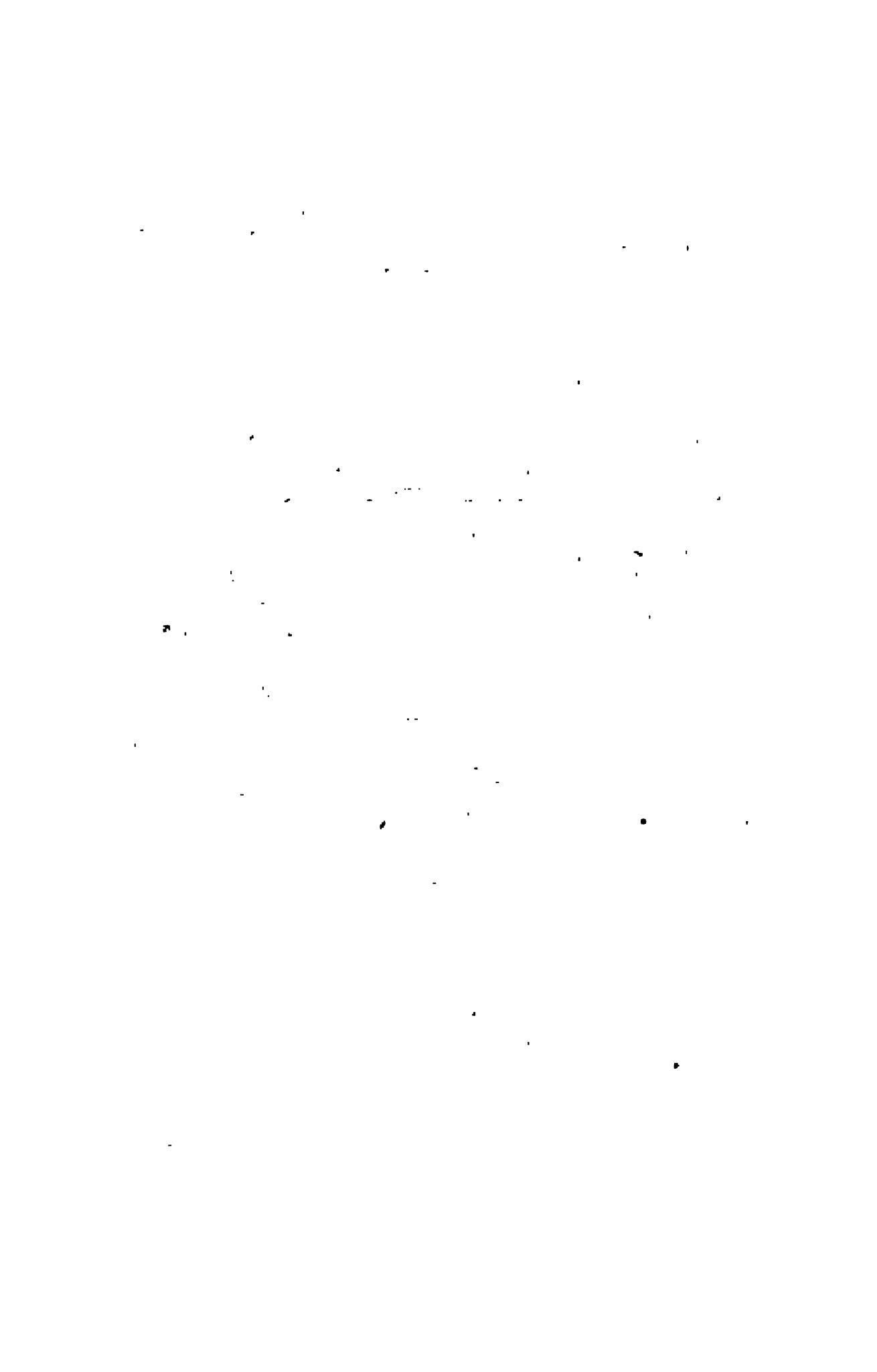
1914—1920.

*Спочинь, серце, на хвилину
В піанічну годину,
А я думкою далеко,
Далеко поглину.*

*А я думкою поглину
В рідну Україну,
На велике пожаріще,
На чорну руїну.*

*Там буду я припадати
До кожногої хати
І, що вона перебула
Буду І питати.*

*І, що вона перебула
І, що вона чула,
Щоби кривда безнамінно
В світі не минула.*

Що то за грім?

Що то за грім, осінний грім?
Дріжить земля, валиться дім,
Світ гонить в пропасть, стрімголов,
А всюди кров, а всюди кров!

Що то за град, огнений град,
Ілесь оливо, як водопад?
Що куля — гук, що куля — свист,
Паде народ, як з дуба лист.

Паде народ, як зрілий сіп,
І »вічної« не править шіп,
Лиш гук рушниць, лиш рев канон
Вколисує на вічний сон.

Спіть, хлопці, спіть! Спіть, хлопці, спіть!
Про долю-волю любо сніть.
Про долю-волю вітчини! —
Чи можуть бути красші сини?

Пожовкло листя.

Пожовкло листя. Смерть і тлінь,
Бездонний біль.
Летить в село з далеких піль
Червоний кінь.

Без ховстів, без сідла біжить,
Іздця згубив.
З дороги уступайсь, хто жив!
Червоний кінь біжить!

Хтось мене кличе . . .

Хтось мене кличе, хтось мене
З тихої хати пріч жене.

З тихої хати гонить пріч
В поле незнане, в темну ніч.

Хтось мені шепче: »Бачиш — ліс!
Де твоя шабля, де твій кріс?

Предківську шаблю ржа гризе,
Внук І на ярмарок везе.

З кріса стріляє до ворон,
А ворог пре з усіх сторон.

Вже чути зойк, вже видно кнут —
А ти ще тут? а ти ще тут?«

Хтось мене кличе, хтось мене
З тихої хати пріч жене.

Не знаю, хто і звідки ти,
А мушу йти, а мушу йти.

Серпень 1914.

Чи то буря, чи грім,
Чи гуде хмаролім,
Що земля на сто миль грас грізно?
Від Поділля до гір
Чути голос: Нозір!
В ряд ставай, щоб не було запізно!

В ряд ставай, не барись,
На іншо не дивись,
Чи до пекла підеш, чи до неба.
Кидай матір стару,
Кинь коханку, сестру,
Бо настала велика потреба.

Бо настав такий час,
Що умре дехто з нас
Не в постелі, а в полі, у крові,
І в хвилину грізну
Спомяне вітчину,
Бо для неї вмірав він з любови.

Наше тіло — погній
Для квіток, яених мрій,
Наша кров — то росиця над раном,
Наша думка — то грім,
А діло хмаролім, —
На тиранів підом гураганом!

Л хоч нам полягти
І не дійти до мети,
То про нас говоритимуть внуки:
Так боролись колись,
Полягли — не дались,
Л кайдани пірвали на штуки!

Чи то буря, чи грім,
Чи гуде хмаролім,
Що земля на сто миль грає грізно?
Від Поділля до гір
Чути голос: »Позір!
В ряд ставай, щоб не було запізно!«

Гаркнули бубни.

Гаркнули бубни, сурми заграли,
Хоруговки злопотіли,
Полки, як стада птиць, як громада
Львів, як лавіна летіли.

»Де-ж ви ідете, де-ж ви спічнете? —
(Рота проходить по роті)
Чи на Дунаю, в теплому краю,
Чи у снігах, на болоті?

Вам по дорозі та на морозі
Смерть білу постіль готове...«
Мати заводить, з rozуму сходить,
Батько стоїть і сумує.

»Ой не плач батьку, та не плач рідний,
Ні ти жінко, ні мати,
Бо не на те ми при боці шаблю
Носим, щоб в ліжку вмірати.

Ваша річ жити, жати, косити,
Розуму виуків навчити,
А наша справа — кервава слава,
Вмерти, або побідити!«

Гаркиули бубни, сурми заграли,
Хоруговки злопотіли,
Шолки як стада птиць, як громада
Львів, як лявиша лєсти.

На долині дим і порох.

На долині дим і порох,
Серце беться, як дзвін.
»Ось і він! ось і він!
Твій відвічний ворог.

Хто говорить, що це люди —
В очі плюнь і не вір!
Таж то звір кинув бір,
Міряй просто в груди!

Не пора тепер питати,
Хто і де тебе веде,
Розум де, совість де,
Тут одно — гармати.

Одинока правда — сила,
А спасення — розгін.
Або ти, або він.
Поміж вас — могила.«

* * *

На долині скло чисте,
Близкий ближнього єсть.
Що за злість! що за злість!
Вереск, зойки... Христе!

Приснились нам, приснили.

Приснились нам, приснили
Сни якісь зза могили.

Огненні і керваві
Великі сини о славі.

Чи тій син лиш снятися?
Чи може раз здійснитися?!

Де єсть твій дім?

»Де єсть твій дім, твій тихий дім?
Скажи, мій любий брате...«
»Ударив нагло ясний грім,
Спалив мій дім, звалив мій дім,
Нема де зимувати.«

»Де твоя жінка, діточки,
Де вірина челядина?«
»Он, бачиш тій могилки?
Скиглють вітри, летять голки,
Отсе мої родина.«

В Різдвяну ніч, 1915.

Немов далекий, гарний сон
Село виниждається мені.
Хати стоять в вінку сосон,
І квіти, на шибках вікон
Мороз має ос чарівні.

Крізь квіти видно: білій стіл,
Родина при столі сидить,
В куті сині хилиться у діл
І дідухом прикритий піл,
І пісня гомонить.

Старшина пісня! Про похід
В невідомі краї,
По шуби, золото і мід, —
Похід по славу, аж на схід,
У теплі вирії.

Старшина пісня! Ніби дзвін
З забутих цвінтарів.
А в ній — дивись — який розгін,
Далекій гіц, генъ, аж над Дніп
Окрилених мечів!

А в ній, чи чуєш? — грас шум
Розбурханих надій,
І щастя сміх і долі глаум,
І гомін предковічних дум,
І зойк розбитих мрій.

Все, що нам снилося колись
У гордім слави сні,
І пропало, ділося кудись,
І забулося — нараз — дивись!
Вертають нам пісні.

*

*

І піні, у Різдвяну ніч,
Як буря загуде,
І пожежі, ніби тисяч світ
Кинуть нам іскрами до віт,
Вважайте! — пісня йде.

Велика пісня прежніх днів,
Мов дзвони зпід могил,
Мов брязк окрилених мечів,
Мов предків зойк, мов крик дідів:
»Добудьте решти сил!«

Добудьте сил, бо Господь вість,
Чи ще далекий день,
Що злий за злочин відповість,
Що згине кривда, зависть, злість,
Настане волі день!

* * *

І немов далекий, гарний сон
Село вивжається мені.
Хати стоять в вінку сосон,
І квіти, на щибках вікою
Мороз малює чарівні.

I в мене був свій рідний край,

I в мене був свій рідний край,
Цвілі там квіти у діброві,
Шумів таємну пісню гай,
Збіжжа стеллилися чудові
На паску і на коровай...
I в мене був свій рідний край.

А нині там земля порита,
Біля рова стрілецький рів;
Квітки столочили колита,
Ліс поторощений сгорнів,
Пшениця, ніби градом збита —
Щаслив, хто бачив її не здуруї!

І в мене був свій рідний край,
Хати в садочках потапали;
Коли настав чудовий май
І соловейки заспівали,
Здавалось — не земля, а рай.
І в мене був свій рідний край.

А нині з сіл сліду немає, —
Де хочеш, вітре, там гуляй.
З могили череп визирає,
Хрести стоять, як чорний гай,
Між ними смуток похожає,
І сльози длються, як Дунай.

О краю мій! Свято руїно,
Новітня Трос в попелах!
Перед тобою гну коліно
І кличу: Боже в небесах,
За кров, за муки, за руїну,
Верни, верни нам Україну!

Верни нам нашу прежню волю,
І добре імя нам верни,
Людською кривдою важкою
Землі святої не скверни,
Досить вже кривди, муки й болю —
Верни нам вітчину, верни!

Стрілець до дівчини.

Як владу, мила, не тужи!
На гріб самотній прибіжи
З вінком дубовим. Смуток крий,
Щоб пе сміявся ворог злий
З сердечних слів!

І пощо грижа?

Дивись — хиляються збіжжа!
Для тих, що край свій боронити
Пішали, хліб треба розчинити,
Насущний хліб наш.

Кілько з них
Війною втомлених, трудних
Насилу добреде до хати?
Про всіх годиться памятати
Вам, що остались.

Нуж за коси!
Нім сонце вине ранні роси,
Спішіть у поле.

Нам, в могилі,
Будуть роботи ваші милі.
І шелест кіс і бреньк серпів,
І той дівочий чистий спів,
І що пташкою над полем веться,
Може в могилі нам приєниться,
Як ясний спомин.

А коли
Інієнцю привезуть воли,
Коли скінчаться пильні жнива —
Вбірай вінок і будь щаслива!
Я щиро кажу.

Хто глядів
На безпощадний смерти гнів,
Той рад-би міць, життя скріпити.
Нам треба не умірати, а жити...
Тож, як скінчиться смерти жнива,
Вбірай вінок і будь щаслива,
Твори життя!

Най на гробах
На наших жертвених кістках
Для вас інієнця колоситься,
Нехай життя жис — не сниться!

Напись на стрілецьких гробах.

Лежимо у гробах при дорозі,
Де за волю боролись і впали.
Браття! знайте, що ми не в трівозі,
Лиш спокійно і гордо конали.

Браття, знайте, що ми не просили,
Ліні ласки в кого, ні пощади,
Лиш боролись, пок' стало в нас сили. —
Це говоримо вам для розради.

Нам не жаль ні життя молодого,
Що лягло, мов той квіт під косою,
Ані мрій, ні кохання палкого,
Що взяли ми в могилу з собою.

Нам не жаль, бо лягли ми за діло,
Гідне жертви життя і кохання,
»За Україну душу і тіло«
Ми не даром співали з-зараження.

Тож не жалуйте нас, не ридайте,
(По нас тужить калина у лузі,)
Ви чим скоріше до праці ставайте,
Щоб леміш не заржавів у плузі,

Щоб шляхи не покрилися тернами,
Щоб пощерблені мури не впали,
Щоб наш ворог не сміявся над нами,
Що ми даром так славно вмірали!

Він лежав, оповитий імлою.

Він лежав, оповитий імлою,
На кервавій мураві,
Ніби квіт той, підтятій косою,
Він лежав, як упав ниші в бою,
З ворогами в розправі.

День був лютий. Сіомома рядами
Вороги наступали.
Як у греблю бє море валами,
Били в наших, ті боролись без тямі,
З місця не уступали.

Він стояв поміж ними від рана
На самому переді.
А тепер — така маленька рана
На чолі... Сходить зоря румяна,
Десь далеко співають лебоді.

У гору.

Тихо, тихо, оповиті імлами
По кервавім бій-полю
Йдім у верх! Слава біде перед нами,
Ми упали за волю!

В ряд ставайте! Ті, що перші сконали,
На самому переді.
Ще ревуть гармати й самопали,
Як ранені медведі.

Тихо! тихо! Нам нема до них діла,
Ми скінчили роботу.
В нас нема вже смертельного тіла,
Ліпі крові, ні поту.

Не дивімся у діл! Наші браття
Там лишились не даром.
Серця іх занялись від завзяття
 Невгласимим пожаром.

Не журімся! Доведуть вони справу
До саміського краю,
Або волю добудуть і славу,
 Або славно сконають.

Що за громи! Всі земля задріжала,
Зорі меркнуть з отчаяю...
То остання твердиня упала —
 Вороги уступають.

— — — — — — — — —
Тихо, тихо, оповиті імлами
По кервавім бій-полю
Йдім у верх! Слава їде перед нами,
 Ми упали за волю!

Карпати.

На бік, дрібна журбо життя,
На бік, марні трівоги!
Крізь темний бір до ясних зір
Рубаємо дороги.

Гремить топір, валиться бір,
Тріщать гнилі колоди,
То там, то тут, на шлях падуть
Останні перешкоди.

І стогне бір, як дикий звір,
Кінчить життя проклоном,
А там в горі грядучі дні
Дзвенять побіди дзвоном.

Який той щів будучих днів
Приманчиваї і милці!
Який при нім недолі грім
Марині, смішний, безсилій!

Ти, громе, бій, ти, буре, вий! —
Не знаємо тривоги.
Крізь горя бір у щастя двер
Рубасмо дороги.

Осінь 1915 р.

Сумна ти, осене, сумна
Звичайними роками,
Та нині смуток твій до dia
І вився перед нами.

Сумна ти пусткою ланів,
Природи нищетою,
Заплакана слізми дощів,
Зажурена імлою.

А нині, осене, ти йдеш
Вже не сумна — розбільна!
На голові волосся рвеш
І виєш божевільна.

Задушні дні 1915 р.

Задушні дні, яких ніколи
Не було, може й не буде.
Могили, як снопи по поля,
А жаль як гураган гудо.

У крові сонічко заходить,
І безліч зір, як тисяч свіч
Сияє. З ліса вовк виходить
І вис, вис довго в ніч.

Вже й він замовк. Тиша бездонна.
(Хто тут заснув, той твердо спить.)
Тільки щось шеиче квітка сонна,
Тільки луна палахкотить.

Батько і син.

Вивели їх обох ген' за дворець,
У поле — батька і сина.
Батько — зневолений горем старець,
Син — осьмилітна дитина.

Вивели ранним ранком на зорі,
Ще сонце не спяло.
Два деревляні стовпни на горі,
Трох салдатів гріб копало.

Син, як побачив, зблів, мов папер,
І як листок став дріжати.
»Тату, мій тату! Що буде тепер?
Мати, моя рідна мати!«

Батько в останнє дитину обняв:
»Не бійсь, не бійся, мій сину.
Муки колись Христос за нас приняв,
Ми вирено за Україну.«

Ой колосися, ниво, колосися.

Ой колосися, ниво, колосися
Колоссячком зі злата!
Не даром ріки крові тут дилися,
Тяжка була робота.

Не даром довго грали тут гармати,
Ой грали, не вгавали!
Та прийшлося батькам свої голови дати,
Щоб діти землю мали.

Весна 1915.

Там, де колись цвіли квітки,
Сторчать з землі сухі кістки.

Де діти бавились в хатах,
Там причаївся біль і страх.

Де землю краяв срібний плуг,
Там оре смерть по Сині і Буг.

Там оре смерть, страшний ратай,
Ій все одно — зима, чи май.

Ій все одно, — дитя, старець,
Де ступить крок — там гріб і мрець.

Де ступить крок, де ступить два —
Валиться дім, горить трава,

Йдуть з димом стоги і хати —
Що можем ми? І я, і ти?

Що може серце? совість що?
Тепер їх людям ні нашбó.

Тепер чуття — це глум і сміх,
Любов — недуга, правда — гріх.

А совість? Це бліде дитя,
Спиняло свободу життя,

Спиняло творчий наш розгін, —
Проклін цій совісті, проклін!

Проклін дим людям, що до зір
Летіли, долі в дерекір,

Що сили сон про ідеал,
Змете їх вал, девятий вал.

Девятий вал... Позір, позір!
Гряде з Апокаліпсису звір.

Стрілець до матери.

Мамо моя! За час, за годину,
Свистуть кулі, заграють гармати.
Може вийду цілий, може згину —
Хочу твоє опрошення мати.

Ти не гнівайся, рідна, на мене,
Що пішов, не простившись з тобою.
Подивись, які листя зелені!
Прийде буря й пошесе геть з собою.

Я не годен був, мамо, дивитись,
На твій жаль і на слези керваві.
І не годен був в хаті лишитись,
Коли другі боролися в славі.

Била північ... Місяць... ясно, як в днину,
Ах, як тяжко було вийти з хати!...
Мамо! кулі! Чи верну, чи згину,
Хочу твоє опрошення мати.

Намова.

Було їх в новій зброй хлопів чотири, —
Він сам оден. Всяли. Ведуть до кватирі.

»Де курінь твій тепер? Говори!« — »У поліс
«Як і яким шляхом пустився?« — »До ворі!«

»Кілько оружжя і людей?« — »Не багато.«
»Хто веде, який лад, як воюють?« — »Завзято.«

»А! Мудрагель, мудрагель!.. Послухай!.. Раджу,
Правду скорійш говори!« А він: »не зраджу.«

»Ах ти хахол, ти чорт! Хиба я не маю
Стричка на карк твій твердий?« — »Знаю. Чекаю...«

Вночі.

Збудився я вночі, —
Осіння ніч була,
Гукали десь сині,
Стеллаєц імла.

Ні місяця, ні зір,
Мов океан кругом.
Лиш вітер, ніби звір
Гукає під вікном:

Вставай, вставай, вставай!
Не час тепер на сон,
Мов рана рідний край,
Мов зонк оден і стон.

Завзялась вражка хлань,
Щоб люд з землі знести,
Куди лиши не поглянь:
Хрести — хрести — хрести!

Білі в полі кісті,
І червониться кров,
І веселить ся злість,
І сльози ліс любов.

Бездомний чоловік,
Іде в незнаний світ,
А кілько там халік!
А кілько там спірт!

День темний від димів,
Ніч ясна від луни,
А кільки вже тих днів
І ночей у огни!

Вставай, вставай, вставай!
Не час тепер на сон,
Мов рана рідний край,
Мов зошк оден і стон.

В церкві.

Церква. Порубані стіни,
Двері дубові розбиті.
Входжу несміло у сини,
Сіни кервою облиті.

Пустка її руїна довкола,
Кулі застригли в іконі,
В крилосі її біля престола
Богу молилися коші?!

Хрест тільки її зруб недотлілий
З іконостаса остався...
Щож це? хіба так, без ціли
Христос за нас розійтися?

Як же це? Всюди ікони,
Всюди храми і святині,
І всюди, всюди проклони,
І всюди кров ллється інші?

Даром читавши. Не слуха
Слів твоїх пустка глибока.
Вис кругом заверуха
Й ніч заглядає безок.

Львів, липень 1917.

Привид.

Бачив я в сні, чи наяві? —
Невно не вмію сказати,
Може лише хорій уяві
Божа з'явилася мати.

У золотистій киреї,
Ніби небесна цариця,
Квіти сміються до неї
Сонце до неї сміється.

Чом же у неї на лицах,
Ніби задума вечірна?
Чом же в блакітних зіницях
Туга глибока, безмірна?

Видно — вертає з дороги
В церкву свою ночувати;
Мас утомлені ноги,
Мас скервавлені шати,

Мас у серці сто болів,
Ніби мечів сто затрутіх —
Бачила там, на бій-полі
Те, що не годен забути.

Ніби вертає з дороги
 В церкву свою ночувати,
 Має утомлені ноги,
 Має скервавлені шати;

 З вітром розвіяла коси,
 Ніби колосся на ниві,
 Гляну — Боже мій! що се?
 Коси ті сиві... і... сиві!

Знав я хатину на селі.

Знав я хатину на селі,
 Знав я хатину невеличку.
 Співали пташки на гилі,
 Дивився журавель в криничку; —
 Знав я хатину на селі.

Біля хатини явір ріс,
 У вікна мальви заглядали.
 Город, садок і поле й ліс,
 В день сонце, ввечір зорі с'яли —
 Біля хатини явір ріс.

Неначе ангел пролетів
 Так мирно там було і тихо.
 Не знала хата, що то гнів,
 Не знала, що біда, що лихो —
 Неначе ангел пролетів.

Ті, що жили в ній, мов прийшли
 Що тільки з церкви у неділю.
 Трудились пильно на ріші,
 Ділились з бідним хлібом-сіллю,
 Мов праведні які жили.

Ліні? Ніні. Боже прий!
Крій пас від образу такого!
Нема ні хати, ні людий,
Саду нема, нема нічого,
Лиш пустка й сум важкій, важкий.

Львів, літо, 1917.

Деж ви?

Деж ви мої рідні иви,
Цо не годен вас пізнати?
»Чи не бачиш? Порівнали
Нас іранцелі і гранати.«

Деж ти гаю мій, розмаю,
Граби, берести, дубина?
»Розметала нас зимою
Небувала хуртовина.«

Деж поділась стріха тая,
Цо до неї я без стриму
Все спішився, мов до мами?
»Де? Питайсь огню і диму.«

Деж батьків моих могили,
Ген'я за церквою у гаю?...
Цитте! Цитте! Бракло сили,
Щоб дослухати до краю.

— — —

Передвічна тugo.

Передвічна тugo,
Вірная подруго,
Возьми, возьми серце в жмені,

Най воно поборе
Свое власне горе,
Бо по світі розлилася
Недоля, як море.

Де тільки не стану,
Де оком не гляну,
Всюди, всюди бідні люди,
Ніби квіти вянуть.

Тут мати з розпуки
Заломлює руки,
А там дідусь сивесенський
Пращає онуків.

»Летіть, шташечита,
Де грає гармата,
Серед крові лист дубовий
Вся ваша заплата.

Летіть ви світами
Від батька-від мами,
Гоніть славу кервавую
Чорними шляхами.

Гоніть ясну славу,
Бийтесь за справу,
Ми з голодом і з холодом
Матимемо розправу.

До дому прийдете,
А нас не найдете,
На згарищах, попелищах
Шукати нас мете.

Або на чужині
При лихій годині,
В непрізвітній сторононці,
В чужій домовині.«

Передвічна тugo,
Вірна подруго,
Возьми, возьми серце в жмені
Сціпи Його тugo.

Щоб воно терпіло,
В терпінню пе мліло,
Щоби з груди не вирвалось,
Не збожеволіло!

Вецляр 1917.

Що днини ми чекаємо.

Цо днини ми чекаємо
І міра і весни.
Одні в одних питаемо:
Коли ж прийдуть вони?

Весна не йде. Все сніг і сніг,
Гнітить мороз — зима.
І міра нашого дастъ Біг!
І волі теж нема.

»Прийди, весно, прийди рясна,
Новим життєм заграй,
О доле-воле встань зі сна
Народам щасли дай!«

В. 28. III. 1917.

Де не станеш.

Де не станеш — могили, могили!
Де не глянеш — терпіння, терпіння!
Цо аж дивно — звідкіль той сили
Взяло наше слабе покоління.

Тої сили, щоби перебути
Ті надлюдські кріаві зусилля,
Того гарту, щоб ший не вгнути
У ямо — з розпуки і з безсила.

Розліталися дуби трісками,
Розсипалися в дроби ґраніти,
А в тім неклі, десь під попілами
Старці мерли й родилися діти.

Весна.

Збудила весна
Природу зі сна.
Залунала понад гаєм
Пісня голосна.

Вже квітки цвітуть,
Вже й пчілки гудуть,
По долині води сині
Гамірою пливуть.

Чекає земля
На плугаторя:
»Прийди, прийди з плугом з зерном
Відпочала я!

Приходи, прибудь,
Розкрой мою грудь,
Це я тебе й дітий твоїх
Викормлю мабуть.

Хоч зерно твое
В мині зігнис,
Віддам тобі сторицею —
В мене сила с.

Деж ти, сину, де?
 Земля-мати жде...«
 А син в хмарі заховався,
 З хмари грім гуде.

Ой гуде, гремить,
 Аж земля дріжить,
 Замісьць зерна чорна куля
 На ріллю летить.

Прощають дії,
 Бо син на війші,
 Оден в бою, на бій-полю,
 Другий в полоні.

Вчора сонце блиснуло.

Вчора сонце блиснуло горяче,
 До весни земля всміхнулася.
 Нині вітер, сніг, мороз, иначе
 Знов зима до нас вернулася.

Вже пора з плугами йти на поле,
 Вже й пшеницю засівати час.
 Чом, весно, чому ти панда воле,
 Так нерадо й звільна йдеш до нас?

В. Весна 1917 р.

Возьми мене.

Возьми мене з собою,
 Коня тобі напою
 Студеною водою.

Напою, окульбачу,
Всміхнуся і заплачу,
Таку вже маю вдачу.

В кульбаку скочу з-заду
І за спішою присяду:
Не бійся! — не упаду!

Іздець я знаменитий.
Хоч шлях новий, невбитий
Мчу, мов несамовитий.

І з лука і з рушниці
В лету стріляю птиці,
Вірли й перепелиці.

Товариша такого,
Ти не знайдеш другого,
Бо другів днесъ немного.

Дістанеш в серце кулю,
На сон повіки стуло
І до землі притулю.

Возьми мене з собою,
Мій стрільче, мій герою,
Возьми, возьми — смерть свою!

В. 18. II. 1917.

Щаслив.

О щаслив, хто спить в могилі слави
І сниться сон йому, що побідило діло!
Щасливійший, що боровсь для справи
Побідив і з бою вийшов ціло.

Але ті, що гнані батогами,
Мов худоба на заріз, ішли на поле,
Ті найгірше бідні поміж нами.
Щож ти твориш з ними, лота доле?

Ім не було й той осолоди,
Що її у славі бачив ти, герою.
В смерть вони падуть, мов в мертві води
Каменюка кинена судьбою.

О проклята хай буде насила
Серед мира, на війні і все і всюди!
Каменем вона людий давила, —
Колиж камінь цей сторощасть люди?

Осінне листя.

Осінне листя знов паде
Платками золотими,
А осінь пивами іде
І розмовляє з ними.

Падіть, падіть, листки дрібні,
До долу, все до долу,
Й неіначе в гріб, сухі марні,
Кладіться в грязь посмолу.

Упаде сніг, мороз прийде,
Сліду по вас не стане,
Так було все і так буде,
Що жило, те зівяне.

Галуззя ваше на весні
Зазеленіє знова,
Життя розбудить їх зі сну,
Прийде на них обнова.

Падіть листки, падіть, падіть,
До долу, все до долу,
Про весну й літо шелестіть
Собі казки посполу.

Падіть листки, падіть дрібні
На гори і долини,
Дивіться, кілько на війні
Людий так само гине.

Сніжок.

Мов лебедицій пух паде
Дрібний сніжок спровала.
Як збудишся — то вже буде
Білесенько докола.

Вже не доглянеш тих ровів,
Котрими смерть ходила,
І чорну месть й червоний гнів
З собою скрізь водила.

І не спізнаш, де ворог виав,
А де товариш вірний,
Бо білий сніг їх вколисав
У сон трівкий, безмірний.

Чим хто з них жив, хто що любив,
За що боровся в бою,
Дух прощення на вік прикрив
Пеленою сніжною.

Опрошення великий дух,
Любови дух й покори,
Мов інепорочний снігу пух
Зрівнає доли й гори.

Ведлір 15. III. 1917.

В тиху нічку.

В тиху нічку ясна пані
Ходить нашими полями.
Діядем горить на скрані
Невгласими огнями.

Де не стає, де не гляне
Мерехтить, кругом заграва.
Як спокійна ніч настане,
Нашим полем ходить слава.

В нашім полі гріб при гробі;
Чи це лан, чи цвінтарище?
А вона при кожнім гробі
Клонить голову все нище.

З голови проміння ясне
На могилу кожну кане,
Ніби зірка, що не гасне,
Ніби квітка, що не вяне.

Від могили до могили
В ніч масву слава блудить
Й на гробах, тих, що боронили
Слави й волі, жемчуг губить.

»Сліть, — говорить — добрі люди,
Най вам сниться щастя й воля.«
В тиху нічку слава блудить
Між гробами серед поля.

Ніч як день.

Ніч, як день, день, як ніч.
Пекольна річ, пекольна річ!

Ступиш — гріб, глянеш — кров!
А деж любов? А деж любов?

Вчора бій, сьогодні бій,
Про мир й не мрій, про мир й не мрій.

Літо йде, йде зима,
Його нема, його нема.

Літо знов, осінь знов,
Він не прийшов, мир не прийшов.

В хмарах смерть, в філях смерть
Налита чаша горя вщерь...

18. III. 1917.

Бліск, гук, пів неба запалало.

Бліск, гук, пів неба запалало.
Розприслася гранатна куля.
Ліень у лісі, як бувало,
Кує зозуля.

Зойк, стон і — тихо. Капля крові
Паде в бездонну чашу горя. —
А над полями сходить знову
Вечірна зоря.

Якже-ж ту землю забили, зрили
Всілякі кулі і шрапнелі!
А вже — й ті ями прикрасили
Квітки веселі.

Село.

Подільське, тихе село,
В долині між садами.
Серце мое там росло,
Мов квітка між корчами.
Серце мое там росло,
Світ відчинявся дитині —
Тихе, подільське село,
Мені ти снішся нині.

Снішся ти часто мені
Далеко, на чужині.
Кожне подвірря у сні
Бачу, немов на картині:
Стріха до сонця горить,
Вікна до сонця сміються,
Чом-же в сні серце скимнть,
І слози з ока плються?

Мальви при вікнах цвітуть,
І рожі й чорнобривці,
Бжоли весело гудуть
Між уліями при сливці;
А на широких полях
Пшениця колоситься...
Чом-же, ах чом-же в тих снах
Ніхто з людей не сниться?

Мало я знов вас колись,
Газдині й господарі?
Нині ви ділесь кудись,
Мов заховалися в хмарі,
Ніби якийсь гураган
Пірвав вас гень з собою;
Шумить за вами рідний лан
Великою тургою.

Шумить, гуде подільський лан,
Поораний ровами;
Стойть село, немов курган,
Наїжений хрестами;
В подільській кузні ковалі
Кують нові кайдани,
Нема вже радости в селі,
Лиши слізози, біль і рани!

Приснись, приснись мені, село,
В якісся новій обнові;
Весоле, ясне, як було,
Свобідне в ділі й' слові!
Щоб діти гралися в садах,
Пісні, щоб гомоніли,
Щоби по тих кервавих снах
Дні радости наспіли!

Львів, літо 1917.

Вороне чорний!

Вороне чорний! ти з якого краю
Линеш?... »Кров! кров! кров!«...

Тихо я вже знаю.

Вітре, чого ти так сумно й розбільно
Виєш?... »Шу! Шу! Ш-нур!«...

Пст! говорити не вільно.

Річко, чом плесо твое так румяне...?
Га! Розумію.

Випливаєш з рані.

Ударте в дзвін.

Ударте в дзвін, ударте на тривогу!
 Таж від диму сонце тъмиться,
 Нарід гине, світ валиться,
 Пожалуйтесь Богу!

Най знає Він, як тяжко ми страдали!
 Як за нашу кров і рани,
 Нам далі нові кайдани,
 Бийте в дзвін! . . .

Нема . . . Забрали.

В тисячний день війни.

Бачив я дивний похід,
 Бачив — й не збожеволів!
 З заходу сонця на схід
 Йшла скорбних тисяча днів.

Кожний — не день, а мов вік,
 Вік у тривозі, в нудзі,
 Кожний іначе волік
 Камінь млинський при позі.

Чола пориті, мов лан
 Ілугом стальцім в осені,
 Груди, — іначе курган,
 Серця — якісь страшні сини.

Де ваші руки? — Нема!
 Де ваші ноги? — Ніцли!
 Хто вам кров виссав? — Зима.
 Де ваша сила? — Взяли!

Ідуть, аж земля стугонить.
 Яма могильна їх слід,
 Збіжже за ними горить,
 Води стинаються в лід.

Тьмиться синява небес,
 Пітьма і пустка кругом,
 Ненагодований пес
 Вис вночі за селом.

Глянув ліс — всох, онімів.
 Місяць зирнув — і поблід...
 З заходу сонця на схід
 Йшла скорбних тисяча днів.

Надлетіла хуртовина
 З опівночи,
 Ослішила блискавками
 Наши очі.

Надлетіла хуртовина,
 Збила квіти,
 Ніби вівці розігнала
 Наши діти.

Радо-б серце, раді-б груди
 Заспівати,
 Так в ушах нам вічно грас
 Гук гармати.

Горло наше, мов кліщами
 Жаль стискає, —
 На ту пісню мова людська
 Слів не має.

Ой заграйте ж на дзвіниці
 Срібні дзвони,

Най лунають аж до неба
Людські стони.

Най лунають аж під хмари
Ваші звуки,
Най почус Господь в небі
Крик розпуки.

Замісць давонів відповіли
Глухо мури...
Вітер гойдає на вежах
Тільки шнури...

— — — — — — —

Дзвонів нема? Най дзвоняять серця в груди,
Мов в озері ті потонулі дзвони
Прийде пора, народ з глибин добуде
Батьків своїх зітхання і проклони.

Добуде їх і на дзвінниці слави
Завісить гень під хмарами, високо,
І заніміс з дива кат лукавий,
А звеселіться праведника ока.

Прийде пора, прийде колись година,
Буде там муж, де нині є дитина,
Буде там меч, де нині тихе слово,
Були ми вольні і будемо знову..

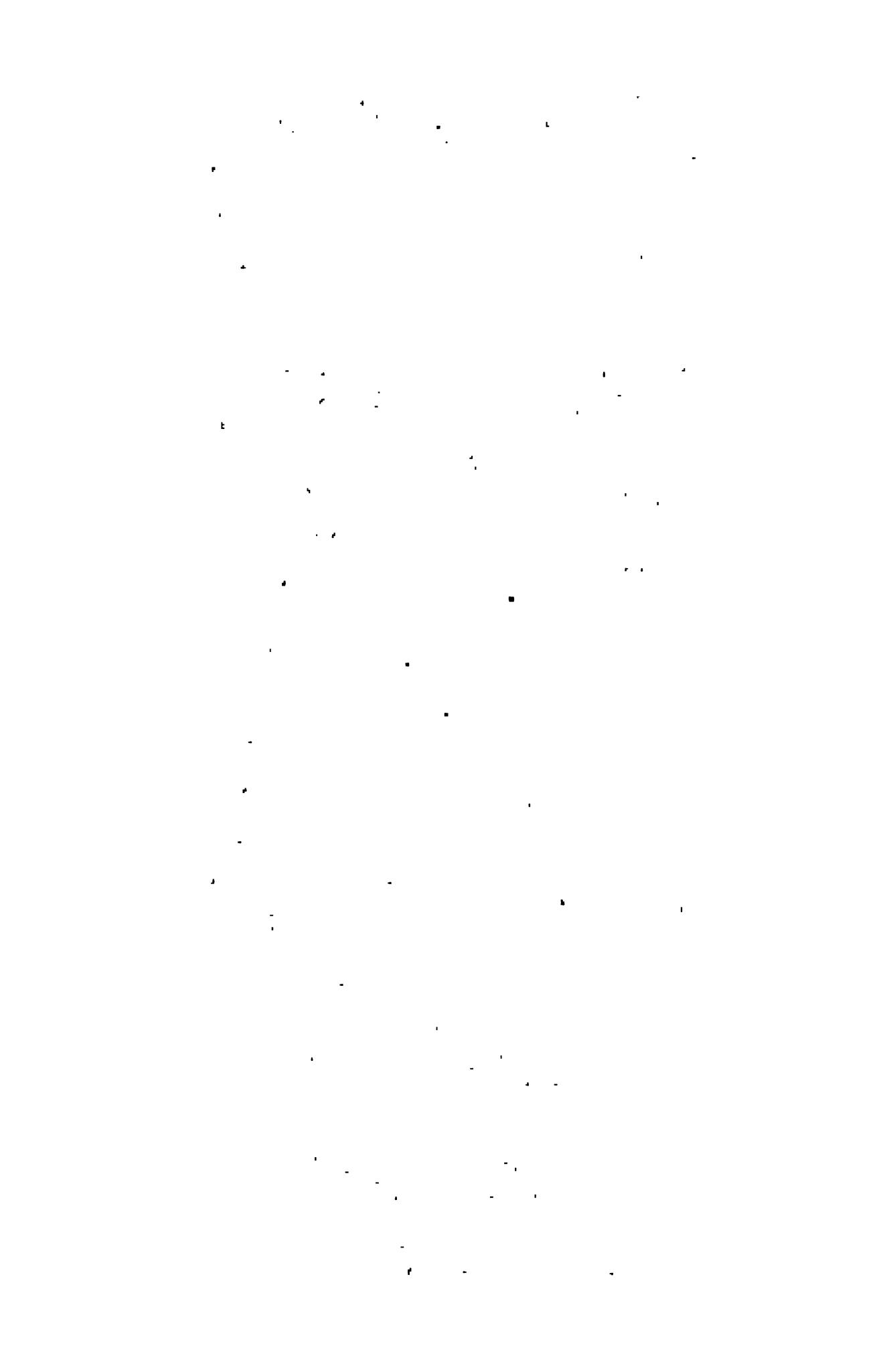
Були ми вольні і ходили в славі
Понад Дністром, Дніпром і синім Доном,
Були ми білі, а будем керваві,
Були тугую, а будем проклоном.

Проклоном всього що подле і хоре,
Що поганило заповіти божі,
Клали ми слово тихе на сторожі
Поставмо силу, чей вона поборе!

— — — — — — —

БУРЯ.

(Виїмки з поеми.)

На Спаса.

На Спаса, тямлю її незабуду ввіт,
У девятьсот чотирнадцятий рік.

На Спаса, як під церквою жінки
Дозрілі овочі, і мід її вінки

Розставили, а лінії їх посвятив,
Щоби Господь врожай благословив,

Прийшло письмо із Львова. »Рідний край
У небезпеці! Хто живий — ставай

В ряди стрільців, під рідну хоругву!
За України волю наша кров!«

Перечитав піп нам отсей папір
Й повіяло на нас, моя вітром з гір:

Мов залахом далеким від степів,
Мов замогильним криком від батьків.

»Так, так! У небезпеці рідний край,
У кого сила с, в ряди ставай!«

І хоч з села забрали вже були,
Не лиши людій, а її коні і воли,

І хоч були ми, мов сухий макух,
Дванадцять хлопців стац'ло на дух.

Він¹⁾ їх зібрав, вчив строю і маршів
І до збірного місця їх відвів.

Йшли з хоругвою, з піснею в устах
Від ходу їх дуднів широкий шлях,

І сонце тьмилося, тих річки рев,
Й до ніг їм листя сипалось з дерев;

Немов дванацять молодих вірлів
Летіло там, куди народ велів...

Ні, ні, я не поет і не маляр,
В моменті цім був свій окремий чар,

Окремий чар і духовий підйом.
А нині? Нині всео здається сном,

Сном чарівним, що появився й згас.
Щоб ділсність дошкульний боліла нас.

*

* * *

Пішли — нема! Чи вернуть? Господь вість,
На пирі пім іспевній кожній гість.

На пирі цім оден малий ковток
І, де був чоловік, пустий куток.

Пішли — пішли! Не знаю, чи вернув
З них хоч оден. Такий той сон наш був.

І він пішов... В селі лишився сум.
Сумним здавався нам потоку шум,

¹⁾ Студент, що бував на попівстві й провадив у селі народню роботу.

І шепист листя й шепоти дерев,
І птиць відлетих спів й худоби рев.

Неначе річка, листя і воли
Питалися: »Куди вони пішли?

Куди? Пощо? Чи вернуть знову тут?«
Питався нас у хаті кожній кут.

Питався нас. О Боже! Як ці дні
Зробилися і довгі і скучні!

А ці осінні ночі нові слів...
І привидів й крізвих образів.

Бо навіть діти, що так твердо сплять,
Зриваються було й крізь сон кричат.

Питали: »що їм?« — Кажуть, що »опир
З могили встав і йде в село на жир.«

В пустих очах зелений світ горить,
Куди не йде, червоний слід значить.

Суд.

»Ведуть Його, ведуть в громадський дім,
Дивіться вартові ідуть при нім.

Які-ж блискучі, гострі їх штишки! «...
В народі чути ніби шум ріки.

Та вартові жепуть народ домів.
»Нашол! Нашол! « — гукають, мов па псів.

А він ішов спокійний, лиш блідий,
І дивився ген' кудись понад людий,

Немов глядів, куди цей шлях веде,
Котрим з землі душа його піде,

Душа як голуб білий, піби сніг, —
Аж і полковник вийшов на поріг.

»Га Мазепинці! — крикнув. Від Москви
Вкраїну радіб відірвати ви!

Росію неділиму поділить
З'єднене на-вік, роз'єднити!

Народу волі? Ні, собі вигод
Ви хочете, анатомський народ!

Війна горить, як світовий пожар,
А ти Мазепа сингтесь і Кобзар!

Я вам ці син розвію теть, паразі!
Що ж ти на це? Ну атвечай сейчас!

»Що я на це? Та-ж як село горить,
Ніхто спокійно в хаті не спідить.

Та-ж, як мені плюс хто у лиці,
То я йому не дякую за це.

Та-ж, як мені хто матір зневажа,
То я возьмуся навіть до пожа.

Ви нам назнані рідну хату, ви
Тягнули нас насильно до Москви.

В роботі був, там кнут, а тут рубель,
Там Муравйов, а тут Махіяль.

Хотіли чути — чули. Я готов
На вас наде і невинна, людська кров.

На ваші голови й на ваш царат,
Прокляті вп і вий на вік прокляті!

Вже чую, як дріжить царський пристіл,
Як стрімголів летить ваш віз у діл,

Як пішиться Дністер, Дніпро і Дін,
Як вічевий з вежі гукає дзвін,

Голосить волю людям і любов
Беріть мене! Беріть! Я вже готов!

І руки в тобу зняв і іскри з віч
Носились, як блискавиці в ніч.

Здавалося — ці іскри нас спалять,
Здавалося — мериці в гробах дріжать,

Здавалося — на цвиштарі хрести
Зриваються, щоби за ним іти.

І — як хто з нас мав перше в серці страх
І пікчесне слово просьби на устах,

То так тепер нам груди піднялисъ
Якимсь завзяттм гордим, як колись,

Якимсь одним, однісъким словом: ні!
Не згинемо, не згинемо в багні!

А був це так сильний народу крик,
Що перед ним весь світ немов поник,

І цар і кнут і каторга й Сибір
І той полковник лютий, піби звір,

І цо хмурив брови, вус крутив, сонів,
То на обличчю блід, по червонів,

Не знаючи що й як йому робить.

»Ну — да!« — рукою знак дав —

»Відпустить!«

Вірш представляє суд над студентом, якого за наїзду Москалев на Галичину аловили й превели перед полковника під захищом, що він ширив українську агітацію, організував січових стрільців, то що.

Вдова.

Була у нас в селі одна вдова,
А в неї двох синів, соколів два.

Бувало, бідна, ночі не доспить,
Піклується, плакає їх, учить.

І вирости такі парубчаки,
Здорові, гарні, мов два дубчаки.

До книжки перші, перші до робіт,
Найкращі хлопці на цілий повіт.

Любили маму, а вона на їх
Дивилася щаслива. — Щастя — гріх!

Прийшла війна, пішли її сини,
Розвіялися удовині сини,

Як мрака на полях, як вишині квіт,
Осталася сама на старість літ.

Не видержала мати. Щось її
Попсулося у бідній голові.

Ні хати не пильнує, ні двора,
Тільки селом снується як мара,

І зазирає пильно в кожній кут,
І шепче сумно: »Ні, нема їх тут.

Вони мабуть у лісі, генъ, аж там,
Я їх знайду, не дам синів, не дам!«

І ніби птах зірветься і жене,
Не знає, що синів не дожене.

Бо їх війна несе, як гураган
Там, де нема нічо, крім болю й ран...

Не було її нераз днів два і три,
А тут дощі такі, такі вітри,

Що Бог оден лиши знає, як вона
Не згибла в полі де сама одна,

Що не пропала марно серед гір.
(Мабуть таких бойтесь навіть звір.

І смерть бойтесь, чи щадить коси, --
Не забірає, хоч її проси.)

Вертається. Така вам, що мабуть,
Куди то кращих до труни кладуть,

Лиш тії очі, ніби свічки дві,
Ніби у полі огники блудні.

Уста ж иначе шепчуть молитви:
»Моїх синів, чи не стрічали ви?

Моїх синів, моїх, моїх, моїх!«,
І розрекочеться. Пекельний сміх!...

Чи мало горя в світі я видав.
Чи мало й сам в життю його зазнав,

Чи мало всяких бачив я страхіть —
А від сміху тогого мене млоть.

Мабуть такими не рида слізми
Ніхто, як мати з болю за дітьми.

Та що їй казать! Немає в мене слів,
На ці терпіння, що народ терпів.

Оповідання моє, дині слова,
А дійсність, гляньте, сива голова!

А дійсність — в серці рана не згійна.
Це все вона, це все вона — війна! —

* * *

Війна, війна! Чи в світі хто бував,
Щоби піздав її й не проклиав?

Чи був такий, щоби її пережив,
А не тужив і сліз гірких не лив?

Порила ниви, знищила ліси
Позбавила землі добра й краси.

Не скрився перед нею в нетрях гір
Ні олень, ні медведь, ні інший звір.

Ні в скелях, ані на верхах ялиць
Не було ночі тихої для птиць.

Вона пінула в океанів глиб,
Щоби нищити життя спокійних риб.

Не пощастила навіть цвінтарів —
Здавалося: весь світ збожеволів,

І позабувши про добро й любов
Летів в пекольну пропасть стрімголов.

У нас в селі нераз Михайло Швець
Оповідав про Пруса й Кенігрéць,

А було навіть кілька чоловік,
Що памятали сорок восьмий рік,

І революцію і повстання Мадяр,
І Москалів, що їх прислав був цар.

Бувало чуєш й кажеш: «ні не вір
Та-ж чоловік, то чоловік, не звір.»

А нині --- бачиш: гірший від звірюк,
Від тигрів, львів і від їдких гадюк,

Аж по душі піде тобі мороз.
Деж ці слова, що їх учив Христос?

Деж ці науки про ад і про раї,
Не вже ж тепер прийшов усьому край?

Не вже ж ми знов підемо в чорний ліс,
Щоби нас волос, як звірів обріс,

Щоб пазурі нам вирости і знов,
Щоб мясо дерли ми і пили кров...?

— — — — —

Посеред нив сторчила самотний плуг.
Незорана земля лежить в округ.

Леміш заржавів, срібне чересло
Зчорніло й диким зіллем обросло.

А деж властитель дівся? Деж ратаї?
Мабуть пішов обороюти край.

Волів побили, коний взяли в трен,
Лишився плуг на полі сам оден.

Чекає, поки тут не зогнис,
Або гранат його не розібс.

Леміш іржа гризе, а чересло
Травою й диким зіллям обросло.

Одинокий.

Ніч, осінь пустка. Іжиться стерня,
Сухе галуззя облітає з пня.

Шумить безлистий ліс, скриглять вітри,
Слота, імла, нудьга — подруги три.

Пібралися за руки полем йдуть
З села в село. Скучна, безцільна путь.

Стрічас їх якийсь обдергтий пліт,
Сухий буряк і недоцвілий цвіт.

Стрічає їх новий, розмоклий гріб,
Сліди насильства, голоду хоріб.

Бездомний пес наїжився, біжить,
Кругом луна горить, горить, горить.

Де хата була там пустий димар
Сторчити в гору, мов кличе з неба кар.

Ні клуні, ні повітки, тільки пліт —
Під ним дідусь, без шапки, без чобіт.

Вірлинний зір, кудись у пітьму впер,
Мов ума збувся, одубів, завмер.

Лиш на устах новис тяжкий проклін,
Усі пішли, в селі оставсь лиш він.

Він не піде. Сконає краще тут,
Як біля пня відбитий вітром прут...

Луна горить, скиглять ревуть вітри,
Слота, імла, нудьга — подруги три.

Верба.

Стойте верба. На ній — о що за вид!
Тікайте очі! Люди, сором, стід!

Не дивлюся, лиш чую, ніби глум
Гиллі жалібний скріп й одежі шум.

І чую, як летить в далеку даль,
Мов зойк, мов стон, мов крик, мов тихий жаль:

«Не винен я. Хоч бідний, маю честь.
У мене жінка, в мене діти есть,

Змилосердіться і лишіть мене!»...
Я певний: ця верба з весною всхне.

На варті.

На дроти і рови паде імла.
Іде до тебе смуток від села.

Обдертий, босий. В сплаканих очах
Якийсь безтамний, божевільний страх.

І жалується, мов дитя, квілить,
Що третій день село горить й горить.

Що з димом праця людська марне йде,
Що голови склонити їм ніде.

Що всюди плач людий, худоби рев,
І луск падучих стріх і тріск дерев.

Згоріла церква, впав з дзвінниці дзвін,
А кулі бути і бути з усіх сторін.

Ані вперед тікати, і піти взад,
Ві помочи пі ради. Некло! Ад!...

І жалується тихо і квилить,
Кругом дими, село палахкотить.

А ти стойш, глядиш безрадно в ліс,
І тузиш, шоби друга, зимний кріс.

Утеча.

Прийшов приказ тікати. Судний день...
»Збірайся!« кажу до жінки. Та, мов пень

Стойть. Всялā жайсъ торицъ, держитъ
І все до мене: »пострівай ще, ціть!«

Як же так нагло можна? Як же це?
Ти погадай, стойть на нині житце,

Ти погадай, корова, коні, дріб,
Без того — хоч живцем кладися в гріб.

Що без худоби хлон? Що я, що ти?
От треба й хату, бачиш, підмешти,

Замкнути скриню, в скрині-ж полотно,
Так' на скорі не йде, не йде воно...

Ти пострівай годинку, може дві.
Най я припірчую в хаті і в хліві,

Найдутъ люди, підймуть на сміх,
Як же так можна? Негодиться, гріх!

Кажу їй: «жінко, жінко розум маї!
Такий приказ з душою утікай!»

Вона-ж: «утікати, кажеш, як і де?
Так, голіруй? А Пан Біг що на це?

Хіба-ж весь вік не працювала я,
Куди не глянь, кервавиця моя,

Нараз лети, як той листок з гілі
Усьо лишай, бери лиць мозолі.

Де справедливість, розум, Пан Біг де?«
Говорить, аж наряз, як загуде...

Метнувся я по хаті. Взяв кожух,
Кількою шмаття, жінчиній рантух.

Зложив у бесагій, здавив, звязав,
В сівню бохонків кілька хліба вклав,

І кілька головок цибулі й соли фунт
(Бо хліб і сіль для хлопа то сесть ґрунт),

Як скочу на подвірря, як гукиу:
«Гей жінко, діти, пuto скорше, ну,

Збірайтесь! Нім змовлю Отче наш,
Щоби мені і дух не пах тут ван!»

А сам до стайні, випустив волі,
Щоби де хочуть там собі йшли,

Корови теж я вигнав в огорód,
(Не я один, робив так весь народ),

Щоб в голоду не дохли у стайнях,
Перехрестив, а жаль такий, що страх!

Тоді до коней скочив. Взяв, у віз
Запряг, заїхав. Жінка серед сліз

Стойть з дітьми, як зломана верба.
Гляджу — селом вже сунеться юрба

Людий, немов якийсь дзвіній похід
В якусь безодню чорну, гень на спід.

Готово. Сіли. Я зібрав вожки.
Ляскув батіг. А нуте, коні, всі!

Перехрестився, Боже помагай!
Батьківщино моя, пращай, пращай!

Маленьким хлопцем я віздив туди,
Здається бачу ще старі сліди.

І ніби чую голос батька, як гукав:
»Вважай, щоби ти дишля не зламав!«

І ніби бачу, як до цих воріт
Я молоду привіз, мов маків квіт.

А кільки раз я їхав тут й на зад,
То все неначе був собою рад.

Немов журу лишав за ворітми,
А нині, бач, як виїздили ми!

Немов на кладбище везлі мерця,
Без гомону, без шуму, без слівця.

І навіть діти, навіть ці, гляди,
Сидять, немов набрали в рот води.

І тільки жінка, хоч туркоче віз,
Заводить, здержати не годна сліз.

І псові, кажуть, дорогий свій кут,
Тут він родився й гинуть радби тут.

Так годі, годі! Доля нас жене,
Своєї долі, люди, не мине

Ніхто у світі. Гейже, коні, всі!
За нашу кривду най їх Бог побє...

Минули ми останню хату й ось —
Осінне сонце в гору піднялося.

І з'явились спіні небеса.
Ліси, луги, поля. Яка краса!

Стерня, немов густий кожух лежить,
Шід ним рілля, мов повна грудь, тримти.

Вродила збіжжє і тепер трудиа
Спочати хоче, нім прийде весна.

Відпочива. А на межі присів
Вітрець й почав снівати осінній снів,

Легенький, ніби пасма павутини,
Що гойдаються на верхах билин,

І так снуються, як сирітський сум,
Крізь безталання і крізь людський глум.

Дивлюся я і ніби в перший раз
В такій красі, поля, побачив вас.

В такій красі ненаглядній, святій,
Простіть же ви байдужності моїй.

Простіть, що я орав і сіяв вас,
А на красу прийшов аж нині час.

А ж нині, нині, як від вас отсе
Іду на довго, може раз — на — все!

Простіть. Псував мені природи чар,
То секвестратор, возниш, то жандар.

І найяскішшу дину тішю тьмив,
Той гніт важкий, що наш народ давів.

Той гніт важкий, що клався ніби тінь
На все життя. Простіть мені! Амінь...

Ось роздоріжжа. Кілька лип старих
І панцирзяний хрест посеред них.

На нім Христос. Від граду і дощів
Злиняв, немов втомився і зімлів.

Лиш молот і кілці, знаріддя мук
Сторчати і цъвяхи визирають з рук.

А з голови вінок на землю впав...
О, Христе! Хто тебе так розвінчав?

»Не знаєш? Також новий вінок мені
Кують тепер у кузні, на війні.

Новий вінок і молот і гонтали,
І на новий мене вбивають паль.

В рік сорок осьмий тут посеред пир
Мене дали, щоб волі сторожив.

А інні, інні... час мені звідтіль.
Така тут криєда і такий тут біль...«

Сказав, чоло склонив, слеза з повік
Упала. Плакав Бог і чоловік.

Гей, комі, вс! Існемо в чорний рів.
А гень за нами край уже горів.

Стогнав, тремтів, здрігався, мов від ран
В нутрі гуділо щось, немов вулькан.

Ставала перед нами ніч бліда
І шепотіла: «Горе вам, біда...

І головою сірий смерк хитав:
»Пошо ти, хлопе, землю покидाव?«

Пошо ти, хлопе покидáв І?
Там лучша смерть, ніж злідні в чужині!«

А Бог оден хіба це тільки знат,
Як легко хлоп ту земленьку лишав,

Ту земленьку, насліддя по батьках,
Як він про неї снив в кервавих снах,

Як він її піс в серцю, де ступив,
Як він її, як він її любив...

Зустріч.

Між дротами і між ровами, в млі
Ніби дві жіпки, ніби відьми дві.

Волосся — дріт, а тіло — біла кістя;
Їх погляд світ палить, їх віддих єсть.

За ними дим волочиться, мов плащ,
Падуть слова, немов каміння з пращ.

»Що робиш, сестро?« «Кошу ніч і день.
А ти?« »А я іду й рубаю в пень.«

»Втомилася ся?« »ще й як! Не чую ніг
А ти?« »Що — я! Тут чорт би ізнеміг.«

»Передше, сестро, то було не те.
Все на верху, коса іде й мете.

А нині жовнір скрився, як борсук.
Бери його! Не чую, сестро, рук!«

»Колись війна — з краю мандруєш в край,
А нині в воду лізь й до хмар літай.«

»Богато ще роботи?.. Чорт їх вість!
З обох боків велика дуже злість.

З обох боків неімовірна лютъ.
Такої ще не бачила мабуть.«

»Сестрице! Перше ї ми були не ті.
Кров з молоком і коси золоті.

Манили ми до себе і тягли,
За наші ласки люди в бій ішли.

А нині — бач які! Старі — старі,
Беззубі і гідкі, мов окирі!«

І скучно стало. Ох, як скучно! Нуď!
Зівяло тіло і висохла грудь.

Снуєшся полем, піби той павук,
Ще трохи й косу випустити із рук.«

Кріпімся! Завтра до роботи знов!«
Чоломкинулись чарками — в них людська кров.

Красвид.

З гори далекий вид. Дивлюся я:
Полями встеся рів, немов змія.

Обплоясала силу сіл і міст,
Над морем лоб, над другим морем хвіст.

А в тулові, иначе в казані,
Щось клекотить в пекольному огві.

Вариться пімста там і лютъ, і злість.
Той змій хіба всю нашу землю з'їсть.

І не оставить сліду з сіл і міст...
Над морем лоб, над другим морем хвіст.

* * *

Буває, що дивлюсь й не зщаю сам,
Чи я ще тут, на світі, чи вже там?

Там, де покійна жінка, де сини,
Чи дійсність це, чи лиш страхітні сини?

Не вже-ж я справді все це пережив,
Переболів і толку не згубив?

А може я в бреду тяжкім лежав?
Скажіть мені, скажіть, щоби я зінав.

• • • • •
Прийду до ями, розжару огонь
І чую стелитися погана вонь.

Мов труп горить. Піду до джерела,
Вода якась погана, мов, вмерла,

Спечу картоплю, їм, — нема смаку.
І так мабуть буде вже до віку.

Сіль ніби цукор, цукор, ніби сіль —
Чого не ткнуся, чую жаль і біль.

Надійде вечір. Чом ді вечорі
Такі нудні і довгі у норі?

Чому в цій ямі, мов у гробі я
Не знаходжу хвилини забуття?

Замкну повіки... Бачу: йдуть спини,
Ніби з робіт вертаються вони,

Такі румяні, жвані, ніби їм
Ні звір у лісі, не страшний, ні грім

У полонині. »Тату, кажуть, в нас
Якийсь лихий овес під лісом спас,

А бульбу дик порив (бодай-б йому!)
Ми по вечері підемо в двійню,

Засядемо з ломаками в корчах,
Бо він такої шкоди робить, що аж страх! «...

Гей, діти! Діти! Що дик, що медвідь!?
У чоловіці більша злість і єдь.

Що бульба зрита, спасений ячмінь?
Дивіть яка кругом руїна, тлінь!

Гей діти! Кличу, де ви, діти, де?
І головою бю, аж луск іде.

• • • • • • • • • •
То ніби жінку бачу. Гасне день,
Вона в печі розпалює огень.

Вечеру скору ладить, бо мабуть
Синів із ліса тільки що не-чуть.

Поставила горицьки, глядить в вікно,
А в голові у неї все одно,

Все ті спини... »Петро вже молодець,
Пого хоч нині можна б під вінець.

Такий здоровий, рослий, мов дубчак,
А слухнаний! Не нахвалиться всяк.

Як не хвалити? Та-ж то благодать
Не тільки син такий, але і зять.

А вже дівчата! Тії від ума
Відходять. Крашого в селі нема.

А він, дивися, вишукав яку?
Ту бідину Настю, що в Глухім кутку.

Богачка, славна на цілий повіт,
У неї поля, що наплакав кіт,

Сова на вищі, в стрісі горобці,
Та ще ляль пальців, кажуть, на руці.

Цапами оруть, терміттям палять,
І черепах на пущення йдуть.

Ось і невісточку придумав нам!
Та згоди я на це не дам, не дам!

Ти, як захочеш, а я: ні, і ні!
Хоч ти мене жари на цім огні...

І спалахнула гнівом, аж горить,
Аж її чіпець на голові дріжить.

»Будь тихо, жінко, Бога не гніви,
І зайвий клопіт викинь з голови!

Син наш дружину вишукав собі,
Що і не снилася така тобі,

Багата, смирина, вірна. Як взяла
Пого в обійми, способу нема,

Що-б відорвати... Де ти жінко, де?
І головою бю, аж луск іде.

*

* * *

Мабуть немає в людській мові слів
На ці терпіння, що народ терпів.

Забрали молодь і пігнали ген'я
Там, де страшний косар всьо косить в-пень.

А за синами, глянь!, пішли й батьки,
Остались діти лиці, старці й жінки.

Та й то без коней, без волів, коров;
Далі якийсь папір й бувай здоров!

»Що? Може хочеш дітьом молока?
І булки з маслом? — Ну, дивись яка!

Що? Може жаль, що не обробиш пив?
Це не таких приїдеться бачити див...«

І побачили... Зпереду ворог пре,
А з заду свій з живого шкуру дре.

Чи вмре хто й дзвонять, чи вариш обід,
Чи на ріці вночи рубаєш лід,

Щоб до води дібратися — чи в ліс
За ріщем скочиш, вже підглянув біс

Якийсь, вже й донос склав, і вже, дивись,
Вояки, ніби з під землі взялися.

Ведуть тебе і роблять наглий суд,
Смертельний суд. Терпів, терпів наш люд.

Тих кривд тяжких, знищання і терпінь
Було б мабуть на кілька поколінь,

На літ, не кілька, але кількасот.
Не за людий нас мали, а за скот.

Хто не хотів той нам в лицے плював,
І кожний брав з нас, а ніхто не дав.

Обдерли люд, як липу із кори,
Мов тих звірів заперли до нори,

Або пігнали в світ, в краї чужі,
Щоб мерли ми без хати, без їжі.

Щоби по нас не стало і слідӯ.
Пігнали нас, пігнали на біду...

Хто почислить ці верби здовж шляхів
І скаже кілько наших там голів

Хиталося з вітрами? Хто дійде
Коли, в якім краю, і як і де,

Чи з шаблею в руці, чи у таборі, чи,
Мов песс бездомний з зимна дріжучий

Конав наш хлон?... А все ж таки мабуть
Колись отсей рахунок підведуть,

Страшний рахунок кривди. Поки що
Послухайте, я скажу вам от що:

Нема на світі і правди. Сила є.
Що ти в руках тримаєш, це твоє.

Тримайже сильно, о, тримай, тримай
Батьківську хату, землю, рідний край!

А то, чужа опіка, Боже крий!
Прийдуть до тебе й скажуть: »ти дурний,
Лінтяй, безмозгий лоб, гайдя з двора!
Такий закон тепер, така пора!«

Та ще скажу вам: чоловік це звір,
І як звірові ти йому не вір,

Бо вкусить руку, що його кормить.
Ми знаєм це — і нас душа болить.

Та що й казати! Немас в мене слів
На ці терпіння, що народ терпів.

На тую кривду... Де не ступиш — мур,
Тут голод-холод, там верба і шиур.

Ані вперед, ні в зад. Чолом валиш
Та муру цього ти не перебеш.

Ні, ні! Оповідання — це слова,
А дійсність — гляньте! сива голова.

Л дійсність, гляньте, рана нє згійна,
Це все вона, це все вона, війна.

Війна! Війна!... Чи в світі хто бував,
Щоб перебув й і не прокляв?...

В лазареті.

(В таборі полонених.)

I.

Я в лазареті лежу. Хорі груди.
З'їла мене війна, журба і труди.

Весь вік робив, що аж пухли долоні
На війні бився — а гину в полоні.

Що-ж! Видно доля так мені судила,
Тюрма в краю, на чужині могила.

Не даром кажуть: не було ізранку
Щастя, не буде його й до останку.

Та я не кличу помсти. Хай сконаю,
Одно лиш прикро, що в ріднім краю.

Одно лиш прикро, що в страшну хвилину
Ніхто не скаже: »друже, брате, сину.«

Дають мені тут, що години ліки,
А не буде кому замкнути повіки,

А не буде кому в страшні мінuty
Руки моєї зиминої стиснути.

Одна потіха, що там, в ріднім краю,
По темній ночі, ясний день свитає.

Що з Воскресінням божим і з весною,
Народ собі добуде кращу долю.

І не будеш ти, мій молодший брате,
Як я тут нині так тяжко конати.

II.

Недуга і нудьга. Куди не гляну —
Товариші недолі тихо вянуть.

Ніби ті квіти в полі, під косою,
А той косар стойть вже над тобою.

Неумолимий і грізний косар,
Що йому ліки, що йому лікар?

По лазареті ходить і — що днини
Кількох людей кладуть до домовини.

Коли на мене черга?... У вікно
Гляджу і бачу все і все одно.

Барак, решітка, будка, вартовий.
Який же світ ще бідний і скучний!

Дорога, ніби замісили глину...
Чому я тут? за що так марне гину?

III.

О жінко мила, безталанна вдово,
До тебе нині шло останнє слово.

Тебе прошу я, розкажи дитині,
Як і за що я гинув на чужині.

Най син мій знає, що таке кайдани, —
Батько невольник був, син вольним стане!

IV.

Лежав блідий, немов інсем вкритий,
І був спокійний, тільки сумовитий.

Піднявся, глянув, — хоче скрити муку —
Всміхнувся, витягнув до мене руку

І каже: »Хай буде вам щира дяка,
Що тут прийшли, бо гину як собака,

Собака царська. Кажу, мов до друга,
Ця думка гірш болюча, ніж недуга.«

»Що вам на ум прийшло! Ви-ж не дитина,
Не хлопець, умна й свідома людина.«

»Умна? — Спасибі!« — І поглянув грізоно. —
Проклятий ум! Чому прийшов так пізно?

Мов той сліпець блукав я по дорозі
Прозрів, гляджу — а я вже на порозі

У другий світ...« Й закрив лице руками.
І мовчання повисло понад нами,

Мов гріб німе. Лиш чути, як докола
По лазареті ходить смерть з провола,

Мов часовий. Нараз, дзвінок озвався.
Дзень... Дзень... Іде лікар. Хорий знов піднявся:

»Простіть мені. От, бачите, шраниці
Я видержав, а думи невеселі

Мене валять... »Нічого, розумію.
Тримайтесь. Я знов прийду в неділю.«

»В неділю? Гарно. Як що до неділі
Дух бодрий в хорі витримає тілі,

То принесеть книжок, газет, і — може...
Ах що-ж я знову... бачите... мій Боже,

Таж я колишній вояк, а морочу
Вас, мов дитина... Білих квітів хочу,

Тих веснянок. Ростуть воши у гаю,
Як йти в табор. Такі, як в нашім краю,

Біліські білі...« І впав на постілью
І сині очі виser у сіру стемло,

Мов в небо рідне. Тихо доокола.
Лиш попід двері ходить смерть спровола,

Мов часовий...

V.

Не знат-же я щастя долі,
Ні вчора, ні сині,
Уродився у неволі,
Гину на чужині.

В чужім краю поховають,
В чужій домовині,
Хто ж заплаче, заридає,
Затужить по мині?

Срібні дзвони не озвуться
З нашої дзвінниці,
Хіба квіти стрепенуться
Ранком до зірниці.

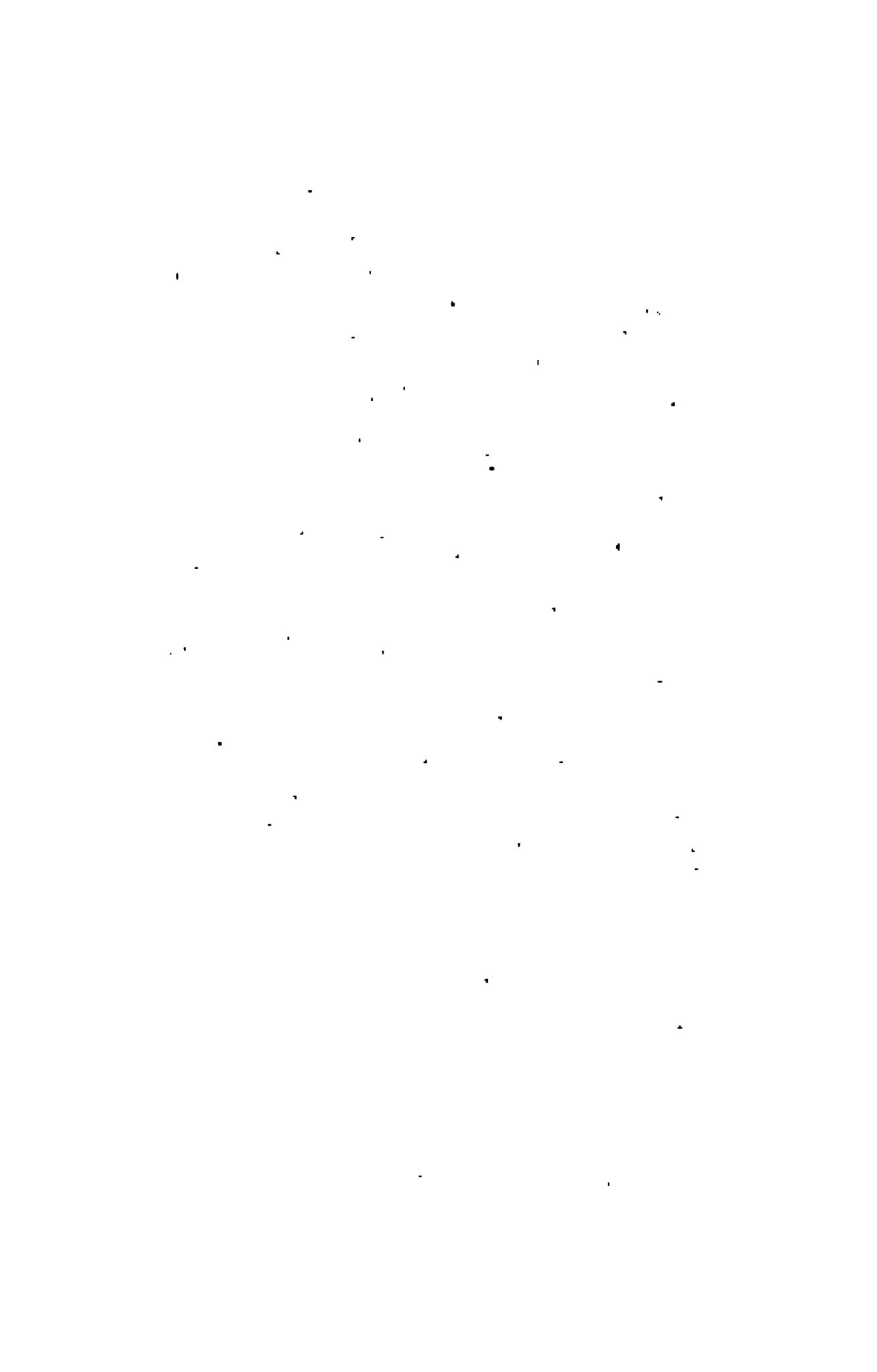
Хіба впадуть зимні роси,
Хіба вдарять громи,
Хіба буря заголосить
Над гробом сіроми.

Ведмідь 15. III. 1917.

•

ЛИСТИ КАТРУСІ.

За переможця возом на чужійну
Не побіжу. Як треба, — дома згину.

I.

Як ти від нас пішов,
На світі сумнію стало,
Дрібненький дощ ішов,
В городі квіття вяло.

Й куди тепер не йду,
До ліса, чи на поле, —
Тебе я не найду
Ніколи вже, ніколи..

Лишилися мені
Лиш спомини чудові,
Неначе ті пісні,
Певисівані в слові.

Неначе ті пісні,
Що не співають, — снятися,
І родяться у сні
І в сні хиба здійсняться.

II.

Прости, мій милій, що я тобі вчора
Лист з так сумною піснею післала.
Брат вже пішов до війська, мати хора,
Я, бачиш, довго-довго в ніч не спала,
Вікном від піль на мене смуток віяв, —
Що було радості в душі, то геть розвіяв!

Думала я собі: нема на світі
Нішо нетлінного, ввік молодого.
Червак живе і в пайбуйнійшім квіті,
Шідваж скалу — яких там хробів много!
Засієш лан, — а град нежданно луне.
Оттак на нас тепер та буря суне.

І пригадався рік, який з тобою,
Я на селі так гарно пережила.
Любов життя взала нас з собою,
Ти працював, боровся, я, що сила,
Старалася тобі в роботі помагати.
Де не поглянь в селі, — наш слід пізнати!

Колись тут хлопці, оттакі маленькі,
Як ті горобчики, як ті писклята,
Прийшли і кажуть: «Будьте ласкавенькі,
Порадьте нам. Ми хтіли би до брата
Вашого йти, до тих стрілців, що буються,
Може їм там такі, як ми, згадуться

»Такі, як ми!« — А то таке, мій Боже,
Мале, дрібне, тоненькі рученята.
Ні, кажу, хлопці! Вичекайте! Може
З весною, або на Зелені свята
Потрібуватимуть вас там у полі,
Тепер ще йдіть, ростіть, мої соколи!«

От, бачиш милий, вислідп роботи,
Зериб, котре колись ми засівали.
Не вжеж параз прийдуть осінні слоти
І — глянь! — а наші цвіти геть зівяли?
Не вжеж родючі шви й оболоні
Копитами чужі стратують коні?

Тож будь спокійний! Я тут до останка
Остануся і буду вартувати.

Спокійний будь! Я не піду, як бранка,
Ворога дітям не буду я мати,
За переможця возом на чужину,
Не побіжу. Як треба, — дома згину!

А лист сумний, коли тобі напишу,
То знай, — це смуток не от міра сього.
Ніч, самота, а я сиджу й колишу,
Мов у колисці дитину »від його«,
Ті наші мрії, то щастя, що сниться,
А сум, як пісня, встєся, встєся, встєся...
Гень аж до Тебе!

III.

Як ти від нас пішов у поле,
На той кервавий шлях,
Я за тобою, мій соколе,
Летіла ніби птах.

Летіла я генъ-гоць світами
Понад поля, гаї,
Від батька рідного, від мами
В невідомі краї.

Я боговійно цілуvala
Той слід, що ти лишав,
І калиновий лист кидала,
Щоби він не іропав.

Я бачила тебе в поході,
Докола копіт — пил,
І говорила: »милий, годі!
Добудь останніх сил!«

Я бачила тебе високо,
На варгі на шилі,
Ти слав своє вірлине око
За ворогом в імлі.

Я бачила тебе у бою,
Як серед куль стояв;
Стирала піт з чола рукою,
Щоб втомлений не впав.

Я бачила тебе. Й ніколи
Так близький ти мені
Не був, мій друже, мій соколе,
Так близький, як тоді.

І не була мабуть ніколи
Сильнішою любов,
Як в цей момент, коли на полях
Пролив ти свою кров.

IV.

Жаль мені мами. Дуже тяжко хорі.
Вже на хвилину ліжка не кидають.
Недавно були з міста два доктори, —
Що за недуга — сказати не знають,
З тим і вернувш... Сумно, місці, сумно!
Здається — чусі, як йде в хату труни.

А ще сумнийше, що все пам'ятують,
Ніби твереза, здорована людина.
І тільки їноді мов забувають,
Який рік масм, яка інні дінина,
Але війною цікавляться дуже
І все про тебе питаютъ, мій друже.

»Коли він верне? — кажуть. — Я так хочу
Бачити військо наше, нім сконаю.«
А я — мовчу. Слезами хустку мочу,
Зубами губи до крові кусаю,
Що-б не зйтися плачем, не сказати,
Що їм вже тяжко буде вас діждати.«

Що ви далеко, гень, гень за світами,
Л ворог близько, все близше і близше...
Часом — всі сплять, — я підуйду до мами,
А мама шепчутъ: »Схились, доню, низше!
Чи правду кажеш? Може він ранений?
»Ні, він здоровий. Іде до нас, иене.«

Їдуть, але інші, непрошені гости,
Їдуть, мов та хмара, мов туча бурлива.
Зі сну зриваюсь... ось — ось, вже на мості,
Вже на подвіррю... Щож я нещаслива
З мамою зроблю?... На щастя — це грас
Осенний вітер і браму тручає.

То знов — опівніч — зірвуся з просоння,
Бо ніби чую голос, так для уха
Милій, твій голос... Грають оболоння,
А ви ідете, ніби заверуха,
Ніби той вітер, що з нашого дому
Мас зірвати московську солому.

Та це лиш злуда... Сердечне бажаннє,
Сон, який вічно душі нашій сниться.
А дійсність?... Зійде сонечко пораннє
І ніби світить, а світ чомусь тьмиться.
»Коли-ж надтягнутъ?... интас знов мати.
»Чому не йдуть вже?« — Щож мені сказати?

V.

Коли-б я мала, коли-б я мала
Та ластовині крила,
Мене-б від тебе не відорвала
Ніяка в світі сила.

За гори — ріки, за гори — ріки
Летіла-б за тобою,
А так, мій милій, мабуть на віки
Зостанусь сиротою.

VI.

Ти бачив, як павук
Обсновує вікно;
Так смуток свою сіть
Прядé й прядé в одно.

І ніби сонце там
І гріс і сія,
Мені-ж ні ясності
Ані тепла нема.

Лиш вічно мріє дощ,
Слота, як день, так ніч,
Зітхання йдуть з грудей,
А слізози кануть з віч.

Ні, ні! Нема вже сил,
Скінчився мій терпець.
Посеред тих могил
Блучаю, ніби мресь.

І вір мені, коли-б
Надії не булоб,
На моїм гробі вже
Бодяче-б порослоб.

Надія-ж нас манить;
Стрівайте! Йде весна;
Що вснуло в осені, —
Пробудиться зі сна.

Пробудиться і знов,
Розв'ється, зацвіте.
Недармо-ж ллеться кров
І смерть мете, мете!

Недармо-ж ллеться кров,
Мов рана — весь наш край.
Одна, одна любов
Тій кривді зробить край.

*

Ти бачив, як павук
Обсновує вікно;
Так смуток свою сіть
Пряде її пряде в одні.

VII.

Я кілька днів до тебе не писала,
Бо не могла, бо знаєш, моя мати,
Мати моя, — як тяжко це сказати! —
Вже це живе...

Що я перестрадала,
Того ніяк не можу описати.
Дантейське пекло!

Ніч така спокійна
І зорішлiva, ясна, боговійна.
Місяць вікном у хату зазирає,
Чуєш, як лист зірвється і спадає
В саді на стежку.

На ту стежку, милий,

Якою ми цераз розмріяні ходили
І снували думу про щастя.

А інші?...

Північ минула. О п'ершій годині
Мати зірвалась, широко повіки
Відкрила. »Боже! Чому тії ріки
Такі червоні? І якже з них пити?
Як в них купатись? Як нам, дою, жити?
Треба йти геть!... Чи чуєш? Що це? Громи?
Мабуть зближається кінець Содоми,
Хвиляна суду...«

А то, бачиш, в дали
Перші гарматні стріли залучали
І втихли. Тільки відгомін землею
Йшов, мовби хто скалу лупав під ною,
І тільки чуті придавлені стони
Понад селом. Це так стогнали дзвони
За кожнім стрілом.

»Відчини комоду,
Подай спідницю! Не ту, ту зпід споду,
Шовкову, чорну. Треба привітати
Коханих гостей. Чуєш? Йдуть до хати.
Сину, мій сину! Спішися до мене!
Панове, прошу!... Відчиняй же браму!
Ось і діждалась...«

Що вам? Що вам, неє?

Це вітер грас... вспокоюю маму,
Хоч в серці своїм спокою не маю,
Бо й якже мати? Нараз — хата з краю,
Шилина, знаєш? — блиснула, мов свічка,
Я до вікна, а там вже день, не пічка,
Небо в огні. Шум, рев, крик розпуки,
Огиню язичи сичать, як гадюки
Ї кусають стріхи... .

Щож мені почати?
Там ворог — тутки коняюча мати,

Л поміж ними, як листя з вітрами
Бюся, а мати: »Біжи-ж бо до брами,
Біжи на стрічу. Сину, де ти? Де ти?...«
Втім двері — скрип! — і бліснули багнети
Стрільців сибірських...

... О, буду вмірати,
А той момент буду я памятати...
Хора зірвалась, сіла і повіки,
Що мали вже замкнутися на-віки
Нараз відкрила широко, широко.
Га! Та зініця блудна! Га, те око!
Одна велика безодня терпіння...
Гей, люди, люди! Таж ви не з каміння!
Таж совість в вас! Коли-би ви відчули,
І зрозуміли хоч в малій частині,
Що чула мати в цій страшній хвилині,
Може-б на світі ї справді щоди були...
Глянула, руки мовчки заломила
І повалилась стрімголов... Не жила.

VIII.

Тепер я, мій мілий, не маю
В живих на всім світі нікого;
Ні батька, ні мами, ні брата, —
Тебе лиш, тебе лиш одного.

Тебе лиш. І то, Господь знає,
Куди за тобою літати,
Думками, чи в поле безкраб,
В степи, чи в високі Карпати?

Хіба я, коханий, полину,
Як сонце зайде за горою,
В будучу вільну Україну;
Там певно стрінуся з тобою.

Там певно на нас вже чекас
Приют і безпечна остоя.
Вперед! Перед нами безкрас,
За нами зруйнована Троя.

!

Останній лист Катрусі.

До тебе, милій, пишу лист в'останис
Дріжучою рукою.
Вікном паде проміння сонця раннє, —
Мені ж здається, що твое кохання
Прощаться йде зо мною.

Вітай мені, вітай, солодке, ясне,
Як мід з рабського квіття!
Ніколи кращим не було, як власне
Тепер, коли короткий день мій гасне,
Смертельні свічі світять.

Ніколи, ах, ніколи, я не чула
Так сильно, як в тій хвили,
Які я дивні дива перебула
І як щасливою, колись я була
З тобою, мій ти милій!

І мабуть ніколи нашій розмови,
Слова твої сердечні
Не мали в собі тільки сили й крові,
Як ось тепер, коли я без любови
В світи йду безконечні.

Не знаш, милій, як я ждала, ждала
На тебе з поля бою.
Здається, душу й рай була-б віддала,
Щоби у Бога тільки щастя мала
Побачитися з тобою!

Не дав Бог щастя... Журавлі ключами
Летять і сумно кличуть.
Міста і села вкрилися димами,
На полі люде блудять між гробами
І хрести вояцькі тичуть.

Стоять поля, не сіяні два роки,
Покраїні ровами.
Стави руді від людської посоки,
На них шувар питаеться осоки:
»Що буде, сестро, з нами?«

Питається шувар, а люде, милий,
І питаться перестали.
Ні, оповісти я не маю сили,
Скільки воині, ах скільки пережили,
Нім Богу духа дали!

Тут хисту треба справжнього і вправи,
Щоб вірно змалковати
Той образ від нічних пожеж кривавий,
А від невинних людських сліз слезавий, —
Відвагу треба мати!

Може я там, на другім світі може
Наберу сили слова
І сміло скажу: таж ти башв, Боже,
Як гураганом військо йшло вороже
Через кордон до Львова.

І бачив ти, як наші бідні люди
Свій рідний край кидали,
Мами з дітьми маленькими при груди
Пускалися на безконечні труди
В краї, яких не знали!

І бачив ти, як дідо із онуком
За те, що не хотіли

Ологанитись зрадою, під буком
Кровю багрилисъ і' як діл з онуком
На мотузку дубіли.

Ще й бачив ти, як діти, от дрібнота,
Без батька і без мами
Типлялися голодні біля плота,
Поки з ніжок звалила їх дрімота; —
Не між лодьми, — між парами!

Ти бачив, Боже, тій каравани,
Що на Сибір тягнули.
У серцю біль, а на руках кайдани...
Так за Христа терпіли християни
Тому, бо вірні були.

Бо вірні були, вірні до скончання
Своїй святій ідеї.
І для ідеї тої, для кохання
Приймали мовчки муки і страждання
Усе, усе для неї!

Ти бачив, Боже!... Ну і щож? Що нині?
Де ж є твої глаголи?
Невже-ж блукатимемо по пустині
І до своєї власної святыні
Не увійдем ніколи?

Невже-ж во вік не прощена провини
Супроти слави її волі?
Невже-ж на марні батько в бій слав сина,
Невже-ж на марні і старець її дитина,
Коцали в полі!

Яких ще жертв? Яких тобі? Скажи нам,
Промов велике слово!
Чекаємо. Най вдарить раз година,
Най заворожена, проснеться Україна
І оживе наново!...

Оttак хотіла б я сказати. Про себе,
Буду, як гріб, мовчати.
Бо що ж бажання мої, що потреби
Супроти кривд тих?... Міжій, я до тебе
З жалом буду літати.

Як згасне день, а ніч голубі крила
Розіпне над полями,
Відчиниться нараз моя могила,
В зітлілі кости вступить прежня сила,
Цвінтарії кину брами, —

І полину в світ. До тебе, де ні будеш --
В поході, чи у бою,
Поки мене при другій не забудеш,
Поки у снах ти біля мене будеш,
Вітатиму з тобою.

І говоритиму тобі до уха
Устами піль, діброви,
Яка над ними вис заверуха,
Яка палить їх спека і посуха,
Як смерть іде на лови.

І говоритиму тобі устами
Тих всіх, що тут сконали,
Як бичувало їх життя тернами,
Як плечі їх вгинались під хрестами,
Як марно пропадали.

І говоритиму тобі тugoю
Серць молодих, що рвались
До тих країв за тихою водою,
Овіянних надією святою,
Як йшли і не вертались.

Усе-усе, що гарне, а нещасне
У нашім ріднім краю.

Я передам тобі, як своє власне,
Нехай бажання в тобі не загасне
Крізь пекло йти до раю.

Нехай у тобі вічна іскра тліс
Визвольного стремління.
Нехай на мить одну життя не вмліє,
Поки на сході день не зазоріє
Грядучим поколінням.

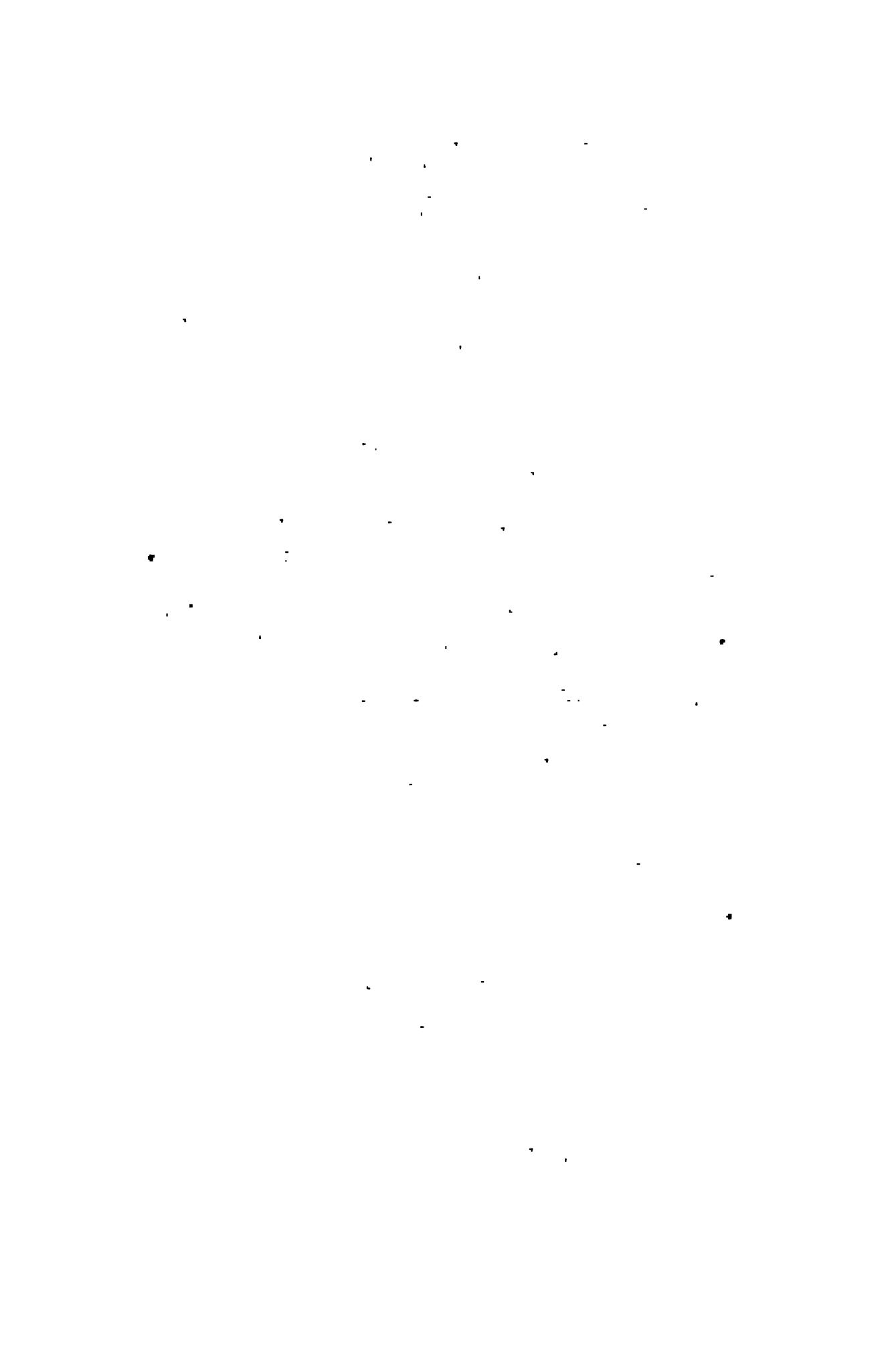
Будемо поти разом. Я при тобі,
А ти будеш при мині.
Хоч я лежатиму у тихім гробі,
А ти в ровах стрілецьких або, пробі,
Далеко на чужині.

А як скінчиться бій, як мир повіє,
Мов легіт по долині,
Прийди на гріб, мій милий. Звечоріс,
Запахнуть квіти і зоря затліє, —
Посидь, посидь при мині!

До тебе, милий, пишу лист в'останис
Дріжучою рукою.
Вікном паде проміння сонця ранис, —
Мені-ж здається, що твоє кохання
Прощаться йде зо мною.

Відень, вересень 1915.

СЛІДАМИ ІГОРЯ.

I.

Двигнулись з місця лучники
Різким, а певним кроком
І дали знак десятникій
Пливуть ряди потоком.

І застогнали вулиці,
Як пуща серед бурі, —
Пливуть закуті в сталь єздці,
За ними тягнуть чурі.

Пливуть із гридиць камяніих
В степи на бездорожжа,
Над Дон і Донець, де на них
Чекас ляль ворожа.

Ляль, що як морська хвиля бе
Об греблю України —
Та поки предків дух живе,
Не боймось руїн.

Не боймося на степах
Ми смоків стоголових,
Знайдеться чайко Мономах,
Потопить смоків в крові.

І відгукиється Святослав.
Той гордий і завзятий,
Ішо в світ за славою літає,
Неначе птах крилатий.

Воскресне наш Володимир,
Той мудрий і хоробрій,
Що ворогам був, як опир,
А для своїх був добрий...

Пливуть закуті в сталь їздці,
Михтить блискуча зброя,
І в срібні струни блють співці
Слівають про героя.

»Хоч мав на тілі трийцять ран,
В душі не мав тривоги...
І лицарям, немов пеан,
Летять квітки під ноги.

Пішли... Ще дзвонять, мов дзвінки,
Ті співи в честь Дажбога,
На мурах ще стоять жінки. —
Щаслива їм дорога!

II.

Нараз... що сталося в степах?
Щось зброя не блищиться,
Линяє краска на квітках,
Весь світ иначе тьмиться.

Та-ж це полуднє — звідки тьма?
Де ділось сонце ясне?
На небі хмарочки нема
Чому-ж воно вже гасне?

Хвилює степова трава,
Немов дріжить з тривоги.
Хтось вимовив страшні слова:
»Вертаймося з дороги!«

А князь тоді: »Хто каже се?
Пішлио Його до хати,
Хай вівці й барани пасе,
Не варт лицарювати.

Хай вовну чеше, лен пряде,
В млині хай крутить жорна,
Бо лицаря, що в бій іде,
Тьма не злякає чорна.

Він бачить сонце на мечах!
Задивлений у славу,
З гарячим серцем у грудях,
Йде в бій, як на забаву.

З яким вернули-б ви лицем
До жінки і до сина?
— Що сталось, ненечко, з вітцем? —
Спіталася-б дитина.

— Та-ж батько, нене, відійшов
Боротись з ворогами,
Чому-ж так скоро він прийшов,
Чи затужив за нами?

Чи може страшно ворогів?
Пусти мене. Поможу... —
О братя! Хто подумать смів,
Що я вернувшись можу?

Останній раз говорю вам,
Що або я шоломом
Нашлюся з Дону, або дам
Життя своє над Доном.

Не бачите? Там слава жде,
Вона страху не знає...
Хто хоче, хай зі мною йде,
Хто трус, нехай вертає!«

III.

Пішли усі степами, байраками,
Пішли усі, задивлені у славу.
Мов ті вірли летіли за знаками,
За хоругвами в бій, мов на забаву.

Боролись день і другу днину, й три дні
З посухою, з вітрами степовими,
Хоч проти себе мали всякі алидні,
Не покорилися, не вгнулись перед ними.

Поки сайдак не затуливсь порожній,
Не вищербився меч, спис не зломився,
Дажбога внук оставсь непереможний,
А вмер, то з ворогом на другім світі бився.

Пішли усі, пішли і не вернули,
За вітчину лягли буй-головою.
До долу верби своє віття гнули
І плакав степ зівялою травою.

IV.

Коли де було? Га, давно колись,
Перешуміли бурею століття,
Нудьга і горе морем розлийсь,
Поникли трави і зівяло квіття.

Сліду нема з отсих давних доріг,
Якими предки славу здоганяли.
І оре внук убогий переліг,
Не знаючи, що тут діди хонали.

Не знаючи, що сталевий леміш
Останки костей предків вивертас.
Земляче! Ти минувшість власну Іш!
Невже-ж у тобі кров давна не грає?

Не вже-ж не чуєш, як підземний давін,
З-під чорних скиб, мов з-під могил голосить:
»Слідами, Ігоря спішіть над Діп;
Там слава жде вас, предків дух вас просить!«

Краків 1911.

Стоять коні.

Стоять коні на припоні,
Копита червоні.
Та куди-ж то ви гонили,
Де копита забагрили,
Бистроногі коні?...

Ой, гонили ми полями,
Степами-ярами,
Загубили слід до хати,
Де спіть воля, наша мати,
Скована ланцами.

Серед збіжжа роздоріжжа
Сидів там невіжа.
На блудну дорогу справив,
Дорогого часу збавив,
Пхнув на бездоріжжа.

Аж учора із вечора
Від ясного двора,
Удари грізні громи,
Збудили нас. Де ми? Хто ми?
Нині це, чи вчора?

Збудили нас. Час вставати:
Зачало світати.
Рушаються в степах кости,
Калинові стогнуть мости,
Кличе воля — мати.

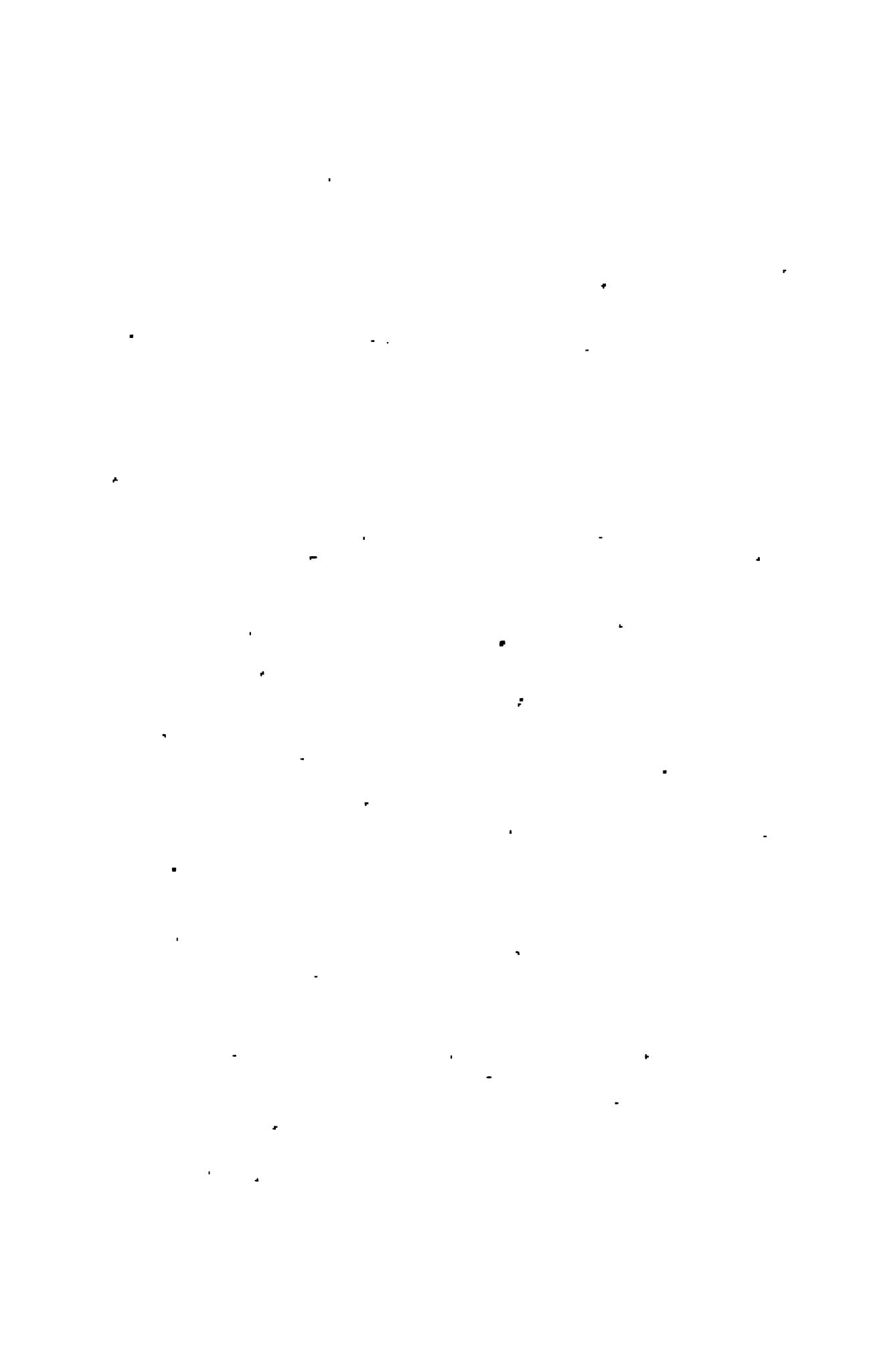
Гей ти, воле, наша доле,
Що спиш в чистім полі,
Буянами вкриваєшся,
А тернами пишаєшся,
Нещасная доле!

Чи нам тебе відшукати,
Й привести до хати?
Чи блудити так по віки
Через гори, через ріки
За тобою, мати?

Стоять коні на припоні
Копита червоні.
Та куди-ж то ви ходили,
Де копита забагрили
Бистроногі коні?!

Відень 1914.

B X P A M I C B. I O P A.

Больше сея любви никто же имать, да
кто душу свою положить за други своя.
Иоан ХV. 13.

»Йде ворог! Ворог йде, як хмара!
Вже близько!«

І смертельний страх
Влав на людей. По вулицях
Життя замерло. Лютага кара
Зближається. О Боже! Боже!
Мов море, розлилось вороже
Військо несчисленне.

Що крок,
То гострий гвер, знаряддя смерти.
Невже ж прийдеться нам умерти
В нерозкаянню?

Де-ж пророк,
Щоби сказав огненне слово,
Слово надії і розради,
Щоб ратував нас від загади,
Щоб сонце розпалив на-ново
У тьмі кромішній? Де-ж є він?
Ось — чуєте? — ударив дзвін
У храмі Юра. Ніби мати,
Що діти скликус до хати,
Так він взиває.

Люде йдуть,
І мов ті перші християни,
Гонені Нероном поганим,
За слушну справу смерти ждуть.

О милий Боже України!
За кров, за сльози, за руїни,
За все, що терпимо в цей час —
Помилуй нас!

Тож ми чужого не бажали,
Лиш, що нам предки передали,
Хотіли гідно донести

Аж до мети.

Ми з кривди людської не живли,
Лиш від колиски до могили,
Трудилися, як Ти велів —

За що ж Твій гнів?

Хиба-ж де гріх свій край любити,
Своїм язиком говорити,
І що святе, не дать на сміх, —

Хиба-ж де гріх?

Що жило — до землі припало
І в Божім храмі тихо стало
Як у могилі.

Аж з провола,
З плит камяних біля престола
Постать піднялася велика
Над всіх людей.

»Народе мій!

Мої ви браття, сестри, діти,
Моя любове, мій ти світ! —
Чи сподівався я, що буду
В таку пору до моого люду
Господнє слово глаголати?
Господнє слово і — гармати!
Господнє слово і — шрапнелі!
В руїнах села і оселі!
Святі сплюндровано приюти!
У щерть налито нам отрути,
А ворог напрасний і злий

Став над каркóм і каже.

»Пий!

Пий, щоб міг легше позабути
Свій безталанний рідний край,
І рідну мову, і звичай
І віру предків! Пий отруту
І покланяйсь, як Богу — кнуту,
І дякуй, дякуй темноті,
Що сонце правди погасила!«
О браття! ліпша нам могила
Аніж сподівання такі!
І ліпше в славі нам умерти,
Ніж славу прадіду затерти
Клеймом нікчемності.

Примір

Я вам давав і дам, — як треба
З землі зніматися до неба,
Я вчитель ваш.

Народе, вір,
Вір мому слову! З мене нині,
Тут серед Божої святині,
Слова, мов громи ясні, буть
В табор ворожий. Розібуть
Заступники святої волі
Насили полчища і в полі,
Немов солому рознесуть.
Це я кажу вам. Я це знаю
Знаннем Господнім.

І колись

За море сліз, що розлийсь,
За кожний зойк і плач дитини,
За все, що нині вянє й гине —
Вони стократно заплатять.
Всус вбивають і палять!
Над попелища і могили
Здійметься ясний, сніжнокрилій

Дух правди й волі. Оживе,
І зацвіте й зазелениться,
Що нині кровю червониться.
Широко в світі засливé
Наша зруйнована країна,
Воскресне, встане Україна!
Тільки не тратьте, браття, віри,
Тільки не будьте маловіри,
Тільки не будьте, як буряи,
Хто скосить — той йому і пан.
А стійте твердо, як скала,
Най розібесь об вас худá,
І вража лоть й нікчемна лесть —
Це наш закон — це наша месть.
Розбийте з трутою пугар!
Відсуньте пріч Данаїв дар,
Іх слово піdstупне, варварське
Женітъ від уха.

Що цісарське —

Віддайте цісарю, а Боже
Богу правдивому. Він може
Нас прібувати, як в горнилі
Залізо, може нас по філі
Вести, як вів Петра Спаситель,
Він наш суддя і обновитель,
Він нас не хоче покорити.
Бо мусить, мусить побідити
Добро і правда на землі.
Пропадуть, щезнуть люде злі,
Як дим від вітру пропадає,
Як від огня віск тає — стають!
Лиш духом не падіть, не млійтте,
Як дуби в бурю кріпко стійте,
І не хилляйтесь лозою.
Благословен, хто впаде в бою
За вітчину, за справу люду, —

Його во віки не забудуть,
Його восхвалене ім'я
Горітиме, як полум'я
Серед кромішньої темряви.
Крізь жертву і любов — до слави!
Нема ж любови, кажу вам
Над цю, коли життя віддам
За другів моїх! «

Немов якась надлюдська сила
Від гробу челюсть відвалила
І струю вічного — нового
Життя буйного, молодого
В задуху гробову впустила.
»Будемо, батьку наш, будемо —
Поки живі триватимемо —
Держатися святої справи.
Для здійснення великих снів
Наших замучених батьків
Посвятимо всі наші сили,
Аж до сконання до могили,
До остаточних перемог...
Так най буде нам свідком Бог!

Віденъ 1915.

Молитва.

Бачу тебе, о всепітая Мати,
У золотистій короні.
З сонця промінів масш ткані шати,
Мов лепії долоні.

Й до тебе нині з далекого краю
Крізь гук гармат, крізь битву
З шумом буйного вітру посилаю
Отсю мою молитву:

Прости, коли ми в темряві блукали
І не бачили ціли.

Мов Прометея круки нас клювали,
Утробу нашу йли.

І супротивна філя в нас валила
Від заходу і сходу,
У вічних боях на марне йшла сила,
Великого наріду

І замісць, щоб ми одноцільно стали,
З насильником до бою,
Ми між собою ворога шукали,
Воювали з собою.

Та думка наша, та серце наріду
Здорове й незіпсутє,
Дерево наше з гори аж до споду
Стойть невгнуте.

Покрийже нині омофором мира
Те дерево наріду,
Щоби до тебе плила дяка щира
Від роду та до роду.

Колись на Січі славні Запорожці
Тобі хвалу давали,
Дай, щоб прошли наші переможці,
Щоб ми тобі співали.

Щоб ми співали вольними устами
Псалом великий новий.
Дай, щоб з рук наших на-віки опали
Заржавілі окови...

Бачу тебе, о всепітая Мати,
У золотистій короні.
З промінів сонця маєш ткани шати,
Мов лелії долоні.

Й до тебе нині з далекого краю
Крізь гук гармат, крізь битву
З шумом буйного вітру посилаю
Отсю мою молитву.

~~НА СВЯТА.~~

HA CTEPHI.

На стерні.

Пр. К. Студенському.

Ні неба, ні землі, лиш мрака
Як сіре море. На стерні
Сидить гусій. Задеревів бідака.
І скостенілі руки гріє при огні.
З огню снується дим, як вуж стернею
І хмаркою звисає понад пею.

Спокій докола. Не гукає
За плугом ідучи ратай.
Верба дуплава над ставком дрімав,
З жалем пригадус давно минулий май,
І навіть гуска, та стара криклива,
Задумана стойть і мовчалива.

Вдивився в дим гусій і очі
Пустив на волю. Сам себе
Забув. Забув, що їсти хоче
І що газдиня дома з буком жде.
Душа його прибита, непчастлива,
Перед собою бачить дивні дива.

Ось там... не хмари понад полем,
Не мраки в заводи женуть,
То мовчаливо, по-неволи
Літа його походом довгим йдуть;
Сумним походом похоронним,

Худі, опущені, обдергі,
Немов на відпусті старці,
Немов невольники заперті
В сирій, безсонішній тюрмі;
Спустили сірі очі у долину,
Схилили лоб, в дугу зігнули спину.

Ті, що з переду виганяє
Хазяй на лан і душу з тіла пре,
За середущими на майдані вганяє
Плююга корпораль, клене,
Плює зневажливо і в зlostи
Перевертає в гробі мами кости.

А за останніми літами
Ступає голод і біда,
Де були очі, там керваві ями,
У жилах крові, в костях сил нема,
Життя, красу, здоровля з'їли злідні;
Як трупи йдуть, безсильностю огидні.

Де ступлять голими ногами,
Там кровію багриться путь.
Ідуть аж там, де між хрестами
Гроби на них з приютом тихим ждуть.
Глядить гусій — ідуть літа як мари,
А доокола зимно, мряки, хмари.

ШЕВЧЕНКО.

Суд над Шевченком.

Гадюкам вкиньте до гнізда
Горючу іскру — що за сик!
Такий самий пекельний крик
Зняли прислужники царя
На вість, що в Київі старім
З'явилася нова ідея,
Що над степами, ніби грім
Лунає голос Прометея:
»Ми волі хочем! Горе вам,
Царі — деспоти! Йде година,
Що підійметься домовина
І похоронений живцем
Народ прокинеться. Очам
Незрячим світло правди блісне,
Долоня меч кривавий стисне,
А пімста серце розпалить,
Немов пожежу над степами!
Згорить тюрма, до тла згорить,
Вже й дах займається над вами!«...
Так він голосить. Мов пророк
Між людом ходить. Кожний крок
Його — то бунт. Він хоче сил
Добути з батьківських могил,
Він обіцяє кріпака
Перетворити в козака,
Від, ніби гетьман України,
Гетьманщину стару з руїни

Двигнute хоче, хоче слави,
Він небезпечний для держави,
Йому кріаві сняться сни,
Распни його! Распни! Распни! «...

І вдарили в тривоги дзвін.

»Дріжи Москвою! Мазепин дух

Воскрес, встас, зчиняє рух,
Який не легко припинити.

Його з-заражання треба вбити,

Як опиря; колом з осики

До труни трупа пригвоздити

На вік віків!« —

Лунають крики

Хортів і гончих і псарай.

А Писарев все пише й пише,

Шопов поганим духом диші

Й доклад великий до царя

Несуть прислужники що дня.

Скінчили працю, відсаниули,

Готовий присуд: —

»Він царя

Зневажив словом. (Люде чули).

Окремого володаря

Хотів Україні. Ганьбив

Нас кацапами. В дзвони бив

Воскресні і взвивав на суд

Чернь гайдамацьку. Бурив плод! —

За кару піде цей бунтар

В степи кіргізькі, в казамати,

В забутий Богом, дикий край!...

А милостивий государ

Додав. »Не вільно малювати,

Ані писати. — Миколай.«

В кріпості.

Чи то дух, чи то тінь,
Тінь безмовна, тупа?
Ні, то сторож — солдат
За поетом ступа.

Чи на мушту підє,
Чи він дума, чи спить,
Кожний рух, кожний крок
»Дядько« пильно слідить.

Верне з муштри, спічне,
Скине одяг Тарас,
Він кишені на-верх
Вивертав сейчас.

Пильно все обзира,
З шапки до підошов,
Як-би міг — до душі
З чобітъми-б увійшов.

І до мізку-б зирнув,
До гадок бунтаря,
Чи не творить він там
Проти волі царя?

Чи незримим пером
Він не пише в думках:
»Шлях до волі веде
По тиранів кістках!«

До весни крізь зиму,
Через терни до рож...«
Ах чому-ж то в думках
Нам читати не мож?

Залоднили-б Сибір,
Начинили-б тюрми,
Навіть гончих собак
Годували-б людьми.

І було-б більш тюрэм
Ніж церков і скитів,
І густійш щибениць
Ніж могильних хрестів.

— — — — —

Чорна ніч у тюрмі
Все заснуло, хропить,
Лиш поет і салдат
Не заснуть ні па-мить.

Умер поет.

Умер поет. Далеко на півночі,
У городі непривітнім, чужім,
А хто-ж йому накриє сонні очі
Китайкою? Заплаче хто по нім?

Не клопочись! Як північна година
Мине, хтось двері втворить на розтвір.
Прийде Петрусь, Оксана, Катерина
І Наймичка — найдé їх повний двір.

Ярина з Степаном при домовині,
Двох хлопців сотник Гонта приведé,
Палій псалтир читає; свято нині —
Ясновельможний гетьман тут іде.

За гетьманом полковники на конях,
І куренями виступає Січ,
Булави, шіриачі мигтять в долонах,

А там народ, цілий народ, як море,
Бентежиться, іде вперед, шумить...
Не вмер поет, його втомило горе,
Схилив чоло і задрімав на-мить.

В Тарасові роковини.

Покинь на хвилю торг життя — а духа
Скріпи у собі та знімки у горбу!
Наробé мій! Це я тобі говору —
А в кого розум й серце є — хай слуха.

Зривається велика заверуха
Над вашим домом. З ящика Пандори
Посиплються на тебе злідні — горе,
Потопа злоби, а добра посуха.

Та ти кріпісь і не теряй надії,
Це бій найтяжший може та послідний.
Проклятий най буде, хто в бою вмліє,

Проклятий і життя правдивого не гідний! —
Кріпіться в горю та ідть на бої
Не як недолітки, лиш як мужі — герої.

Я прýмір вам даю. Мене судьба так била,
Як молот бе залізо на ковалі,
І як в огні гартують силу сталі —
Оттак вона мене у зліднях насталила.

Велика духа людського сеть сила:
Він, як скала, здіймаєсь понад фалі,
Як гураган летить все далі — далі,
Як хмара легкі розшинає крила.

Нема для нього стриму, ані впину,
Зігнилий воздух громами ворушать,
Він скали оре, ріки, моря сушить.

Лишењъ в біду, в трівог страшну годину
Женітъ від серцъ зневіру, як потвору,
Най дух ваш не паде, лиш лине в гору, в гору!

Я прýмíр вам даю. З нужденої хатини
Я вилетів, як з попелища птиця,
Я розгорівсь на небі, як зірница,
Щоб лпод весті з тюрми, в якій він гине.

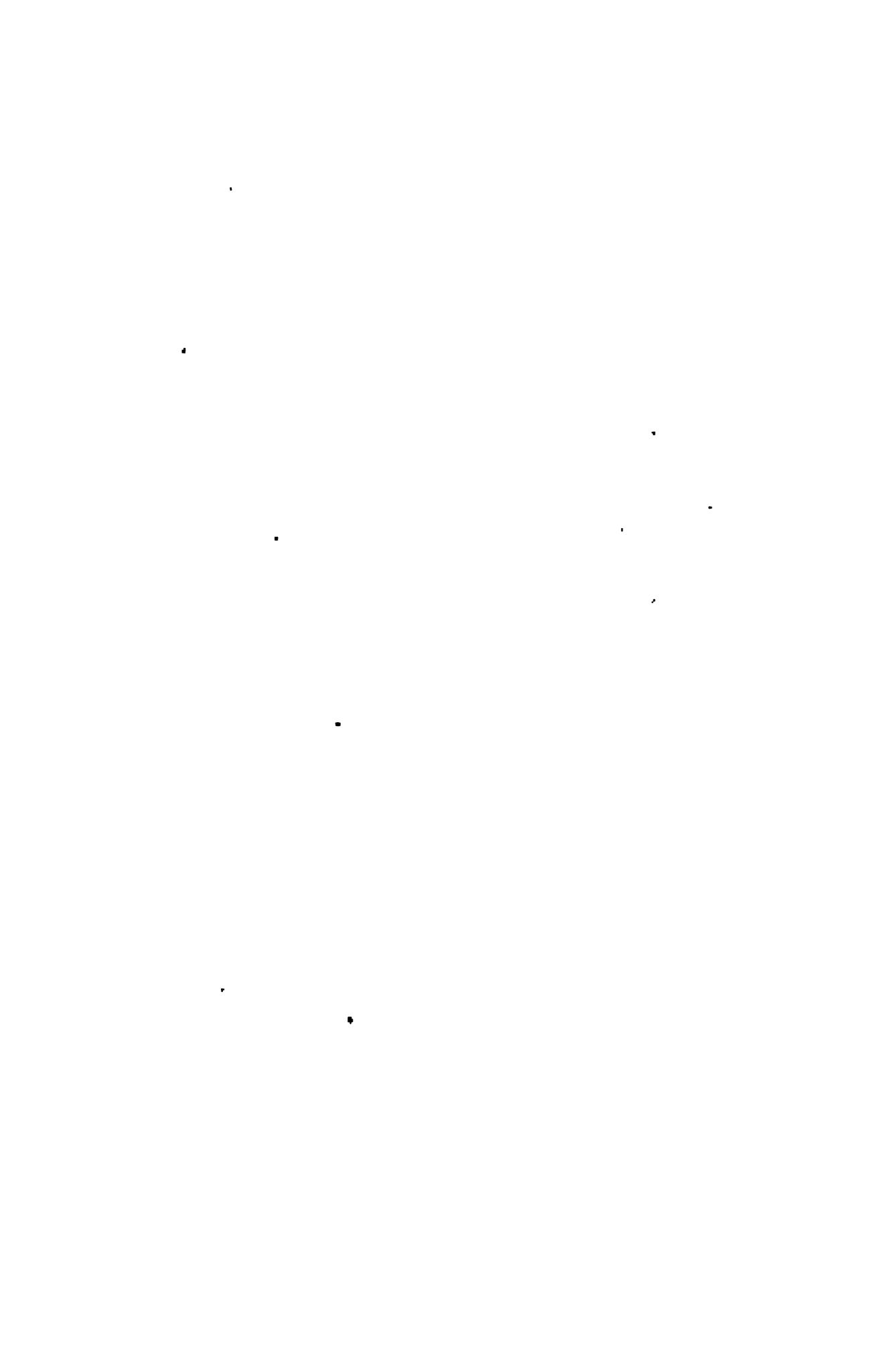
Я прýмíр вам даю. З сирітської дитини
В Давида виріс я, що з Голіятом бесься.
Я, раб, тиранам плонув правду в лица
Й во вік вони не змиють цеї сlinи.

Я прýмíр вам даю. В життя страшній пустині,
Мов на Голгофті я писав закбni,
Якими ви живete, ще й до нині,

Я жив, терпів і вмер за міліони.
А ви?... Ви мовчите? Де ж ваші лиця?
Чи ви живete, чи життя вам сниться?

Краків 1902.

НА СВЯТА.

На святий вечір.

Смеркається. Ослизлий день
Між мурами конас.
В печі червоний блис огень,
А в сінях вітер грас.

Той тихий і сумний настрій
Несе мене світами,
І я лечу на крилах мрій
До батька і до мами.

.

Сніжок паде, як срібний пух,
Мороз малює квіти;
Накритий стіл, в куті дідух,
Пустують в сіні діти.

Знайшли собі свистун горіх
І свищуть в перегони;
Ляпуть в ушах діточий сміх,
З дзвінниці дзвонять дзвони.

Гей, кілько то минуло літ!
А я так добре чую
Кожухів шелесть, скрип чобіт,
І щиру пісню тую.

Далекий світ, великий час,
Пливуть літа рікою,
А я все паматаю вас,
Як йдете з колядою.

Ще й нині чую, як Юрко
Співає: «Бог предвічний»,
Як сопраном пищить Федъко,
Баском реве Зарічний.

Скрипливий наболілій спів,
Такий, як хлопські груди.
Та хто його раз зрозумів
До смерті не забуде.

Ще й нині бачу, як Федір
»Вінчовансь« голосить.
Втворились двері на-розвір
І батько в хату просить.

І починається річна
У пан-отця гостина.
Ціле село сдається,
Немов одна родина.

Засіли газди на лавках,
Найстарший на покуттю.
Тріщать склянки в сильних руках;
На стелю мечуть кутю.

Говорять, що важкі літа,
Не вродили ячміні,
Що правди Ім ніде нема,
І — затискають жмені. . .

Говорять: оком де не кинь
Усюди кривда й горе;
Чи сяк, чи так, ти, хлопе, гинь,
Біда тебе поборе . . .

Говорять, — а слова летять
Молитвою до Бога.

Та чи дійдуть, чи долетять?
Щаслива їм дорога!...

Далекий світ, великий час,
Пливуть літа рікою,
Гей! Що чувати там у вас?
Чи йдете з колядою?

Чи ще живий Федір, Юрко,
І мій сусід Зарічний?
Чи й нині, як колись, давно,
Співають: »Бог предвічний?«

Чи й нині мерегтять зірки
Над хатою старою?...
Гей, краю мій, не знаєш ти,
Як тужу за тобою!

У великодній тиждень.

Тамлю, як на свята Великодні
Ізди в село зі школи, з міста.
По дорозі баюри, безодні,
Звільна тягнуться коні голодні,
Грас віз, як музайка троїста.

У повітрі вже пахне весною
Та зима ще не хоче вступати.
Хоч березовий гай під горою
Умайвся дрібною травою,
В дебрах сніг лежить, як білі лати.

Між корчами цвітуть первоквіти,
З гір струйками біжать зимні води.
Вже дудки з верби скрутили діти
І — ну-ж грati! Ну-ж тобі трубіти!
Аж луна по чорнім лісі ходить.

І хотілобся тоді, (не знаю
Чому), злізти з воза і полями
Іти і кожне дерево обніти в гаю,
І цілувати кожню квітку при ручаю,
І до землі припасти, як до мами...

Земле! Мол ти рідна, люба мене!
Вітай мені зі святами, з весною!
Покрийся збіжжа лавою густою,
Наї буря мимо йде понад тобою
І наї імя твоє буде благословене!

Зрости в своїм родючім, чорнім лоні
Кождіське зерно, що з сівні упаде.
Наї приберуть тебе сади, левади,
І тихий мир нехай між ними сяде,
Блаженні наї будуть спрацьовані долоні!

Давно колись із щиріх уст дитини
Отсе бажання плилоб гень до Бога.
А нині? — Ах, яка важка дорога,
Як ця земля спустошена і یбога
І як цей люд страдас важко й гине!

А все ж таки і нині я думками
До хати йду на великі свята.
І веселюся першими квітками,
Й цілую землю щирими устами,
І кого стрінú, вітаю, ніби брата.

Мої-ж ви рідні, мої з хреста зняті
Й покладені в нову, чужу могилу.
Хоч бенкетують в вашій рідній хаті
Тріумфом пяні вороги завзяті,
Не в них, а в вас я чую вічну силу.

Прийде момент і відвалиться плита,
Л воїни, воружені брехнею,
Упадуть ниць; зніметься правда збита,
Скатована, рядном смертельним вкрита,
Зніметься, встане — й світ піде за нею.

В. 1920.

На свято.

Сани взористим килимом накриті,
Гострим залізом, як двома мечами
Крають сніг білий. Мов несамовиті
Коні женуть й подзвонюють дзвінками.
Щоб їм тягар? Вони його не знають,
Як шахи біле поле пролітають.

День зимовий у сумерках кінчиться
І вечір в ніч зміняється повільно;
Непевний шлях гень-гень по снігу веться,
Під копаницями мороз скрипить розбільно,
А вітер, ліхо зна з чиєї ради,
Перед санями слід рівно-рівно гладить.

Га! Як розкіши! Клопоти і смуті
Геть утікають. А ти по тім полі
Білім неначе по воздушній пути
Гониш, син вітру, ночі, бурі, волі —
І, хоч не знаєш, як твій шлях скінчиться,
Серце у груди сильно, бодро бється.

Зимо тобі? Так близше притулисъ до мене
І на грудь мою опри холодні лиці.
Чоло твоє як лід таке студене,
Долоні наче витесані з криці,
А віддих зимний, зимний як могила...
Присунься близше, близше, моя мила!

Так, так... Дай руки! Най їх розігрію,
Щоби зробилися такі гнучки як літом.
Лице твоє як білий крин-лелію,
Як райський квіт недобрым збитий світом
Я власним духом відсвіжу, чудесна,
Щоб біля серця цвіла, наче весна.

О так... Гей коні! Нумо-ну з вітрами
У перегони! Нім зоря зас'яє,
Місяць зійде — ви нас до батька-мами,
До рідних занесіть. Таж там чекає
Дідух, ялинка, кутя, »Бог предвічний!« —
Чого ж той шлях так тягнеться, мов вічний?

Нумо-ну, коні! Чи то вам не спішило
До стайні теплої, до золотого
Вівсика? Правда, коні, як розкіши

Віхати в браму, стати близь старого
Ганку і чути візника долоні,
Як вас по шці гладить й каже: »славні коні!«

Якже присмно нам і як розкішно
Зі сніговиці увійти до хати,
Де ждуть на нас трівожно батько-мати,
Де нас рідня вітає радо, втішно,
Де з кутика кождіського, з посуди
На стрічу спомини ідуть як люди.

Тут я з ріднею бавився свавільно,
Пустуючи весело як дитина,
Там до науки брався добровільно
Шід оком батька, а там, як година
Вечірна надійшла, крізь вікна чисті
На сонця проміні глядів злотисті.

ІЦо я в них бачив? Того не розкажу,
Хоч не одні сказати нині вмію.
Лиш як гаразд подумаю, розважу,
То виджу, що нічо нема над мрію,
Над сон о раю на землі, о весні...
О! син мої, які ви пречудесні!...

Гей, мої коні! Чи вас метелиця
Зводить з дороги? Чи вітер бурливий
Віддих сипрас і тягне за гриви,
Щоб зупинити? Чи страшить вас птиця
В лозах? вовк в лісі? а блуд за ставищем,
Що в кучогорах снігу вис, свище?

Гей, мої коні! Минем гай, за гази
В тихій долині, між двома верхами
Тепла, батьківська хата нас чекає;
Вікна блищають, неначе вовк очами
В пітьму глядить, чекає, чи на мості
Не задзвенять дзвінки, той знак, що йдуть гости.

О хато рідна, хато незабута,
В вінку сосон, що з вітром шумно грають,
Де літом стелиться барвінок синій, рута,
Де мальви до вікон в ніч ясну заглядають,
Де рідну душу чусі в кожнім листі,
Де навіть сни бувають тихі й чисті.

Як радо я спішив до тебе, хато,
З розбитою душою, мов до мами,
І як для мене мала ти багато
Серця, котрого нині я словами
Не заплачу! О хато, близь порога
Твого кінчиває біль мій і тривога!

Чого ж ви стали коні? Сніг замів дорогу? —
Так штахами летіть понад снігами.
Що? Заяць перебіг і викликав тривогу?
Фе, сором! Нуж за заяцем хортами!
Впивайті очі в тьму, пускайті в шувір уха
І з бурею вздохін лєтіть як заверуха!

Дивіться! Чорна тьма іде на нас від ліса
І хоче божий світ для ока стуманити...
Тут хрест повинен бути... Що до біса!
На крок нічо не можна розріжнити!
На небі, на землі, куди не пустиш очі,
Нема нічо, нічо крім бурі, вітру й ночі...

— »Іване, ти заснув? Чому не поганяєш?
Замерзнемо в тій пітьмі на морозі.
Чому дороги вважно не тримаєш?«
— »Ми, пане, вже давно не на дорозі,
Лиш їздимо, Бог вість куди, полями.
Вчіпився, видно, блуд і крутить нами.«

— »То злізь з саний і пошукай дороги,
Послухай від села, чи з вітром не повіс

Спів колядок?«

— »Задеревіли ноги,
Не чую рук собі, в очах мені чорніє,
Пускаю коні так, най Господь їх провадить.
Тут, пане, людський розум не порадить.«

— »Що робиш, навісний! Держи віжки зубами,
Як руки віднял! Чи хочеш, щоб нас коні
Рознесли і щоби над нашими кістками
На завтра вітер тризну на болоні
Справляв, щоб нас вовки ховали? Ради Бога,
Дивися, може ввидиш, де дорога!«

— »Ta як тут видіти перед собою, пане,
Коли я вас не годен доглядіти?
Щось нас мабуть вчіпилося погане,
Л в мене дома жінка, мати, діти,
Осирочу і вже їх не побачу,
Мабуть за гріх тяжкий так марно душу трачу.« —

— »О, так за гріх тяжкий, а тим гріхом зневіра,
Негідна людського достоїнства, нужденина;
Давай віжки, посунься... Пітьмо сіра,
Проч з ока! Проч тъмо теменина!
Проч, буре, проч, бо волею збатожу!
Гей, коні, вйо! Побачите, що зможу!«

А що? А що? Дивіть, як сани виринають
З вибоїв, наче лодка з філі океана,
Дивіться ви, дивіть, як коні добувають
Остатків сил, почувши руку пана,
Як вітер, боячись моєї перемоги,
Мов пес під себе хвіст бере і — в ноги!

Га, так! Сміюся з тебе, буре лютота,
І з твого шуму, реву, свисту, гуку!
Морозе, рву твої їдкі, студені пута

І від себе жену пемов звірюку.
Гей, ноче, чусь? Поки в мене воля,
Я переможець вам, пан вітру, бурі, поля!

Я переможець вам, а ви раби незрячі,
Збунтовані на мить супроти власти.
Як схочу, ваші іграшки дитячі,
Сили сліпі, потрафлю так покласти
Під ноги, що буде ніч, буря, заверуха
Шляхом, котрим летить міць моого духа.

Летить на стрічу зір, а з зорями на свято,
Якесь велике свято, довго жданіє.
Дорого — простелись і відчинися, хато!
Най в твої вікна сонце бе поранне,
А в тиху, ясну ніч, нехай до тебе зорі
Говорятъ вічну річ, що твориться там, в горі!

* * *

НА ЧУЖИНІ.

На чужині.

Часом, буває, на чужині
Мені присниться горі сині,
Ліси зелені, ниви срібні
І люди щирі, непідхлібні,
Прихильні серцем і свої —
Присниться іноді мені.

Іду я полем. Мерехтить
Від сонця воздух. Аж горить
Мак межи збіжжем. Жито спіс,
Пшениця злегка половіс
І хилить колос до землі,
Неначе клониться мені.

Немов говорить: »Тіштесь, люди!
Ось незабаром жниво буде,
Горяче жниво, час заплати!
Хто сіяв — той буде збирати...
А ти-ж, небоже, де бував?«

Де я бував?
Ох не питайте!

І не питайте і не лайте...
Дивіться сивіс волосся.
І не в добре мені жилося
В чужім краю.

Кождіське слово,

Що поміж вами гомоніло,
І кожню гадку, кожне діло
Я чув і пережив на-ново
У самоті.

Я тішивсь з вами,
Я плакав сердем, не очами
Над вашим горем.

Я тримтів,
Коли почув, що месть і гнів
Несеться бурею над вами.
Я очі закривав руками
Питаючися сам себе:
Хто і коли їх проведе
На праву путь?...

Як раз оден
Я вас забув — »нехай забвен
Буду во вік!«

І най будуть
Слова мої забуті вами...

Цить!

Цить! Цить!

Чи то мушка бренить,
Чи вітрець в очереті зітхас?
Ні! то з мого вікна,
Длється пісня сумна
І садочком самотня блукас,

Бідна пісня. Одна
Від села до села
В нічку місячну блудить і блудить.
Відпочине на-мить
І знов ходить, глядить,
Але годі! Тихо, пусто, сплять люди.

Я учивсь.

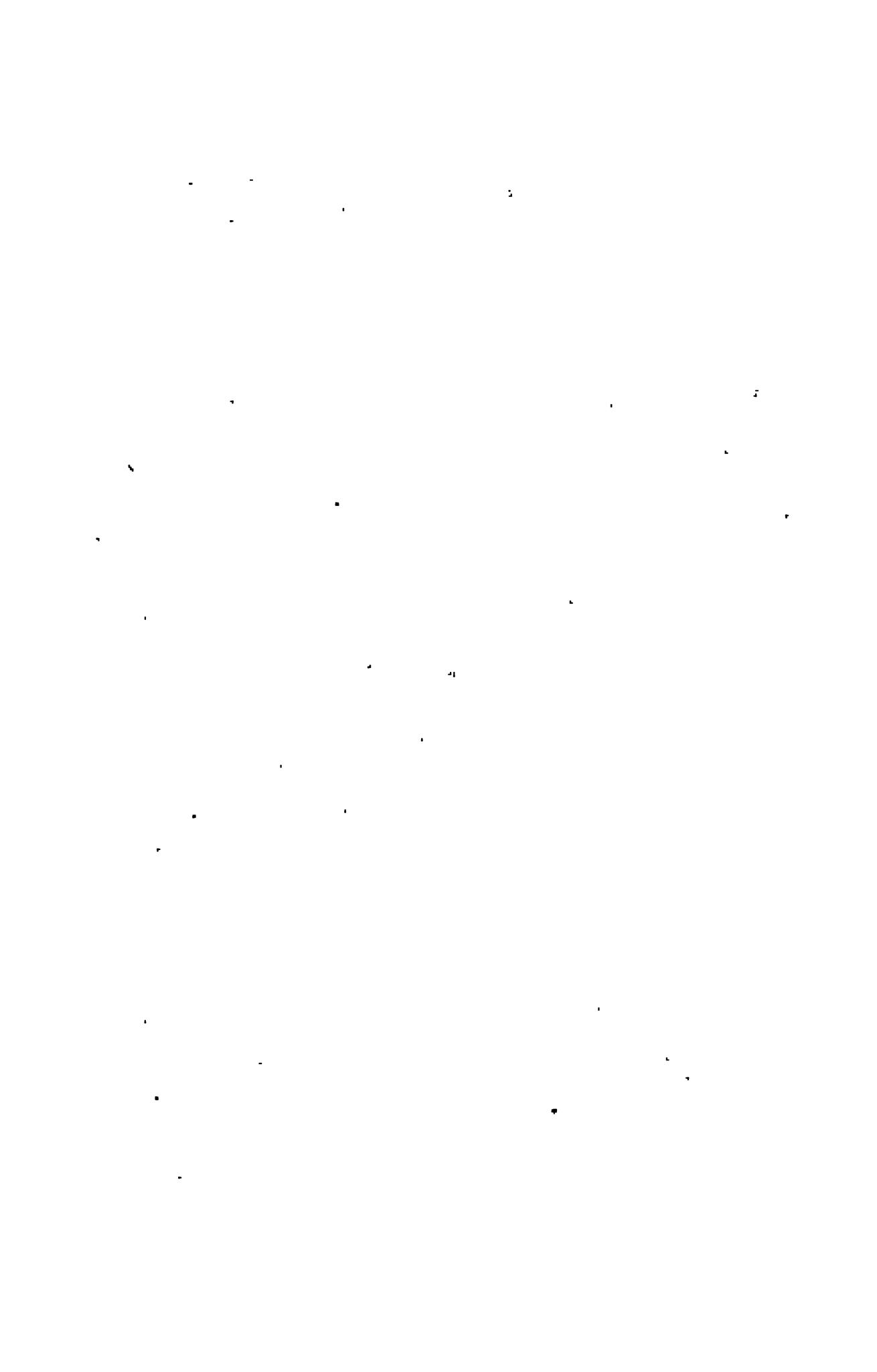
Я учивсь рідних слів
Не з пожовкливих листків,
Не від книжників хитроучених,
А від темних лісів,
Від квітистих лугів,
Від журлівих потоків студених.

Не від шкільних лавок,
Я набрався гадок
Про минувшину рідного люду,
А з думок — співанок,
Паріків і дівок,
В чистім полі, в жнива, серед труду.

Буйний вітер летів
Від далеких степів
На вечірню розмову у хату,
Гомонів та гремів
Про любов, і про гнів,
Про кріаву народню відплату.

Зимова довга ніч
Говорила про Січ,
Осінь смутком мене вповивала,
Весняна-ж ясна ніч
Зачаровану річ
Про красу і добро починала.

Твої ниви буйні,
Люди тихі, сумні
Стали рідними з давна для мене,
І минутъ мої дні
Ай у гробі мені
Не забути тебе, моя нене!

ТИ ЗНОВ ІДЕШ ДО МЕНЕ.

* * *

Ти знов ідеш до мене. — Чую
Твій легкий хід, як подув вітру,
Як шелест крил в гірськім повітрі ...
Здалека прихід твій чарус
Мене і дивну міць вливає
У душу злиднями побиту
Життєм буденним сумовиту.
Я знов тобою оживаю,
І звільна, легко і несміло,
Немов невправно і незміло
Беру до рук перо.

Тріпочесь

У грудях серде, тліють очі,
Огнем і світ увесь зникає.

Ось я в якімсь чудовім краю,
Де кожній твір і кожне слово,
І звуки всі, краски і тони,
Душі радіння, серця стони,
Пливуть з одної струї чару,
Пливуть у воздух, щоб на-ново,
Мов ці краплинці пари в хмару
Зійтись в гармонію велику,
В одну сімфонію краси.

О світе Божий, о життє,
Життє буденне, чим мені
Ти заплатиш за ці хвилини,
За ці атомики дрібні
Буття, такі малесенькі, неслідні,
А все ж таки такі цінні,
Чим їх окупиш?....

Чим?

Життєм.

Дам тобі хліба, ложку страви,
І замісць соли дрібку слави,
Над головою дах розвішу,
Людьми засмучу і потішу.
Повяжу крила поривисті,
І думи прожену нечисті,
І мов на скріплення оков
У серці розпалю любов,
Любов до світа, до життя.
А тоді, — жий, чекай кінця,
І знай, що порох ти землі,
Ти син її, слуга її!

Після бурі.

Перешуміла буря. Десь гень-гень
Останній грім гогоче.
Із хмар встає дощем обмитий день
І протирає очі.

Га, як свободно стало! Фиміям
Не пахне так в святині,
Як ранком після бурі пахне нам
Те квіття на долині.

І сясьтом таким не мерехтить
Алмаз в царській короні,
Як перший промінь сонця, що горить
Й палá на небосклоні.

Роса, немов розсипаний алмаз
Дріжить на кожнім листі,
Трава як ізмарагд, галуззя, як тоназ
В казочному намисті.

І лиш обгрущена калина, мов кораль
В болоті під ногами
Лежить, і тільки цих троянд нам жаль
Обірваних вітрами.

Ах кільки барв і пахощів своїх
Вони нам обіцяли!
Та хмаролім не пощадав і їх —

Сконали.

Сон.

Особливий мав я нині
Сон. Неначе десь зимою
Білим снігом по долині
 Йдеши зі мною.

Ні квіток, дерев, нічого
Не пізнати; всюди біло,
Всьо від зимна ледяного
 Скостеніло.

Тільки тими стежечками,
Що лишаєш за собою,
Сніг вкривається квітками,
 Мов весною.

Доторкну-ж ся я котрої
Квітки, щоб її зірвати —
Квітка тратить барви свої
 Й аромати.

Наш Міньйон.

Чи знаєш край, де кров, як море ллється,
Куди не глянь, — стойть при гробі гріб.
Дитина, ніби квіт, нім розівеється,
Змарніє з зимна, голоду, хоріб —
Чи знаєш край цей?

О, туди, туди
Хотіла-б я з тобою, милий, йти!

Чи знаєш дім? Давно в нім не палиться
Огонь в печі; посеред білих стін
Давно ніхто не плаче й не смеється,
Як гріб німий стойть у полі він.
Чи знаєш дім цей?

О, туди, туди
Хотіла-б я з тобою, милий, йти!

Чи знаєш храм? Сторожені ікони,
Осквернений, сплюгавлений пристіл.
Мовчить дзвіниця, бо забрали дзвони,
А з бані хрест вшав у траву, на-діл.
Чи знаєш храм цей?

О, туди, туди
Хотіла-б я з тобою, милий, йти!

Чи знаєш школу? Діти, пташенята
Тишаються пошід чужі плоти,
Бо школа ворогом тепер занята,
А вчительку замучили кати.
Чи знаєш школу?

О, туди, туди
Хотіла б я з тобою, милюй, йти!

Чи знаєш полк? В рушницях куль немає,
Немає хліба, одягу, чобіт.
Та що йому? Він край обороняє
Від ворогів, а ворогом весь світ.
Чи знаєш полк цей?

О, туди, туди
Хотіла б я з тобою, милюй, йти!

Вецляр, квітень 1920.

КРИНИЦЯ КОХАННЯ.

Проснувсь опівночі вельможа¹⁾;
З дубового піднявся ложа,
Почервонів як рак.

»Так, так! Так, так!
В городі жінка і — співак.«

Ще раз в вікно зирнув. »Повія!
Знайшла голубка соловія.
Нехайже їх смага!

Га, га! Га, га!
Тут мало, мало батога!

Така нечувана зневага.
Вельможна паня і бродяга,
Мандрований співець.

Хоч я старéць
Зроблю цим любощам кінець!

Великий гріх, велика кара
Буде. Від мої чести вара!
Шопамятає всяк...

На гак! На гак!
Вельможна паня і співак!«

¹⁾ Мотив з німецької легенди; лищ мотив.

* * *

*

А там, в городі соловії,
А там, в городі цвіт лелії,
А там, в городі серце мліє.

»Моя ти зоре, мій ти раю,
Моя ти пішина роже в маю,
Без тебе я життя не маю.

Куди не гляну, де не стану,
Я за тобою з туги влячу,
Як віск від твоого зору тану.

Чому мовчиш, не мовиш слова?
Не вже-ж тобі не люба мова,
Не вже-ж не по душі розмова?

Дивися, вже зійшла зірница,
Ще трохи й дніна розгориться,
Ще трохи і наш рай скінчиться!

Чому мовчиш? «... Вона: »Не знаю.
Чи бачиш тій тіні в гаю?
Як в тінях, в смутку потопаю.

Я тут з тобою, в огороді,
А присягала воєводі,
Так довше, мицій, жити годі!«

А він: »Любов присягу зносить.
Гляди! весь світ кохання просить.
Які-ж паучі твої коси!«

Які палючі твої очі,
А груди, груди, як дівочі!
Страхи-ж твої, страхи діточі.

Що буде завтра — воля божа,
А нині ти розцвіла рожа, —
При чому тут старий вельможа?«

* * *

*

»При чому я? Га, подлий чуро!
Ти ше настросна бандуро,
І ти бабське кодло!

Вже я вам
Почути свою руку дам,
Вельможну руку!«

Похнюшився і лоб старечий
Під тиском дум упав на плечі
Фотелю різблленого.

З віч,
Як блискавки у чорну ніч
Бють іскри гівшу . . .

Готовий плян. Старець здрігнувся,
Неначе молодим почувся.
Мов гасла ватра,

А він знов
До неї кинув свіжих дров,
Сухих дров помсти.

Піднявся, встав і ходить, ходить . . .
Чому-ж те сонце ще не сходить,
Пошо ця ніч?

Пошо весна?
Коли йому немає сна,
Нема спокою?

Гукнув на слуг. »Ціла палата
Вбіртесьши інші, як на свята,
Сторожа, служба і ввесь двір,
На знак мій най дають позір,
 На плеск в долоні.

Чи зрозумів? «... »Так, ясний пане!«
»На даний знак мої дворянине,
Всяк із почотом вірних слуг
Біля криниці в полу-круг
 Уставляться.

Тепер іди! «... Слуга в покорі
Склонився й вийшов. В коридорі
Спинився й каже: »Чую знов
У воздухі щось, ніби кров,
 Мов подих смерти.«

* * *

Зіходить сонце. До каплиці
Ідуть на молитви черниці,
Мов тії тіни ночі сірі,
Що сновигають по-під мури.
А на замковому подвіррі
Дворянине, служба, військо, чури
Метушаться і сустяться,
Немов вони жудись спішаться,
Щоб не спізнилися.

Щось трівожне,
Невідоме й непереможне
Над ними висить, щось »вельможне«.
Так іноді, зак' вдарять громи
Дріжить тонке стебло соломи,
І дуб неначе пильно слуха,
Коли зірветься заверуха . . .

* * *

*

Зірвалася . . .

Вікно втворилось,
І обличчя в ньому з'явилось,
Грізне, як на старій іконі,
Задимленій.

Плес у долоні —
І паріжки і молодиці,
Шляхотися панство й простий люд,
Навіть дітвора до криниці
Спішатъ на суд . . .

* * *

*

»Чи любиш і?«

»Ще більш ніж власне,
Своє життя, що скоро згасне.«
»А ти його?«

»Питай землі,
Що нидії в осінній мілі,
Чи любить сонце.«

»Так? То гарно.

Як бачу, ви жили не марно,
А все ж таки цікаво знати,
Чи правда це?...

... Сейчас звязати
Ії і вкинути в ведро!

Його
До журавля намісць колоди
Вчіпiti!

Так!

Тепер най сходить
Неначе сонечко румяне
Його обличчя кровю пане
З очима, що вилазять з лоба.
Отсе буде кохання проба.
В ведрі вельможна, а співець
Знайде на висілці кінець.
Він же і так літав думками
До хмар і насміхавсь над нами,
Над сивим волосом старечим
З висот піднебесних.

Та, до речі!

Послухай, чуро! Маєш ніж, --
Як-що тобі бандура мила,
І як не хочеш, щоб тужила
Вона по тобі, шнур відріж,
І — вольним станеш.

А вельможна,
Та віроломниця безбожна,
Впадé в криницю, як в могилу.
Отсе тобі даю я сплу
Над житню власною.«

А він:

»Над житнь таку, волю я скін,
Разом нам жити і вмірати,

Не хочу твої ласки, кате!«
І ніж відкинув.

Воєвода:

»Безумний! Що ти робиш? Шкода
Твого життя!«

І гукнув на слуги,
Щоб ніж йому далі у друге.
Та бандурист, хоч в муках гинув,
Негайно в друге ніж відкинув.
»В останнє я до тебе мовю.
Пок' не зайдли ще очі кровю,
Спасай життя, і шнур відріж!«
Співак приняв у руки ніж,
Приняв... підняв... і в ту хвилину
Ножем як громом з неба кинув
У саме серце воєводи.

* * *

*

А сонце сходить і заходить.
Нема давно вже воєводи,
Заглухли замкові городи.

Мовчать високі, сірі мури,
Не суетяться слуги, чури,
Не чути голосу бандури.

Вже спорохніли тії руки,
Що добували любі звуки
Пісень кохання і розлуки.

Тільки осталася криниця,
А в ній студеная водиця
З ведра в дубовий жолуб ллеться.

Біля криниці в-вечір, з-раня,
Чути цілунки і зітхання —
І звуть криницею кохання.

Вецляр 20.—21. IV. 1920.

БАЛЛЯДА.

»Долийте до лямпи олії,
Докищьте в огонь нових дров!
Хто пісню співати уміє
Про волю, братерство, любов —
Нехай співає!

Покличте старця-бандуриста,
Хай зараз до мене іде!
Бандура його голосиста,
Обличчя старече, бліде,
Люблю я його

Люблю я днедавній думи,
Далекий минувшини грім,
Люблю невідгадані шуми
Того, що несе хмаролім —
Покличте його!

Нема?... Невже-ж пяний?... « »Ні, пане.
Розбита бандура мовчить.
Він струни порвав й ненатяне,
І сам він, і сам він в ту-мить
На віки замовк.«

»Так?... Вічная пам'ять... А, шкода,
Любив я його і пісні.
Вже гине кобзарська порода,
А згине, не вернеться, ні!
Так в світі бува.

Покличте мені молодого
Любимця моєго, співака.
Шовковий бо голос у його,
Він думкою в небі блука,
Він сущий співак.

Нема?... Чи пішов до дівчини?
У коршмі гуляє юнак?«
»Ні, пане. До завтраї днини
Не діжде мабуть твій співак,
Він в бою ранений.«

»Ранений співак мій у бою?
Сідлай мені, чуро, коня!
Подай мені меч мій і зброю,
Я пісню палкішув огня
Заспіваю!«

НОКТУРН.

«Колис на ці землі буде показанів, бо народ поріже си.»

Стефаник: «Камінний хрест.»

Дванацять старців.

Василеві Сімовичові

посвята.

Дванацять старців,
Ім вітер розвіяв волосся,
Встають із гробів
Ідуть полем і сумно голосять:
 О, горе нам, горе! О, горе!

Ми з цеї землі,
Як діти із мами утроби,
Далі ми й
Всю силу, всю міць, — хлібороби.
 О, горе нам, горе! О, горе!

Отсє наш шлях,
Ми кровлю його поливали,
Ми навіть у снах
Цю землю гадками орали.
 О, горе нам, горе! О, горе!

Має хату всяк
Для смутку свого і для втіхи,
Тільки нам ніяк
Добитися рідної стріхи.
 О, горе нам, горе! О, горе!

Тільки нам ніяк
Діждатися вольної волі,
Гірше від собак
Живемо у ворожій неволі.
О, горе нам, горе! О, горе!

Без плачу у нас
Ні хрестин нема, ні весілля,
І життя для нас
Не життя, а лиш божевілля.
О, горе нам, горе! О, горе!

Деж ти, правдо, де?
Коли спиш, то встань, озовіся!
Судний день іде,
Вже мерці у гробах іздрігліся.
О, горе нам, горе! О, горе!

Вже в гробах мерців
Й ненароджених в матеріх лонах
Обгортає гнів,
Мести гнів, що горить в міліонах.
О, горе нам, горе! О, горе!

Обгортає гнів,
Як весною розбурхані води —
Світ забожеволів,
Поріжуться, поріжуть народи.
О, горе нам, горе! О, горе!

Дванадцять старців,
Їм вітер розвіяв волосся, —
Встають із гробів,
Йдуть полем і сумно голосять:
О, горе нам, горе! О, горе!

Дванадцять жінок.

Жены роусськія въсплкаша ся.

(Слово о Полку Ігоревім.)

Дванадцять жінок

Минає цвінтарні ворота.

Терновий вінок

Хтось сплів з крові, слія і з болота.

О, Пречиста . . . !

»Як вістка прийшла,

Що мого ітрапиеля убила,

Я нагло злягла

І дитинку осиротила.«

О, Пречиста !

»У мене синів

Було трьох, як у лісі три дуби.

Шукаю гробів,

Шукаю великої згуби.

О, Пречиста !

До людських гробів

Листком кленовим припадаю,

Не маю слів,

В очах уже сліз я не маю.«

О, Пречиста !

»А мій одинак

У городі вчився, у школі;

Зірвався як птах,

І як птах заковяз десь на полі . . .

О, Пречиста !

Та добре, що впав

Він під своєю хоругвою,

Щоби лиш Бог дав

Діждатися волі з весною.«

О, Пречиста !

»Я нашим обід
В горшках у рови приносила,
Попав хтось на слід,
Вимірив, — куля не схибила.«
О, Пречиста!

»Осталася я
З малими дітьми сиротою,
Орала-ж бо я
Та не волами, а собою,
О, Пречиста!

Орала-ж бо я,
Сльозами ріллю поливала,
Ані почі, ні дня
Спочину собі не давала,
О, Пречиста!

Ступився мій плуг,
Вже сили у костях не маю,
Та прийшов недуг,
Я умерла, що діти? — не знаю«
О, Пречиста!

»Подруги мої,
Мої ви сусідочки любі,
Я очі свої,
Дивіть, виплацала по згубі.
О, Пречиста!

У мене донька
Була така гарна, як ланя,
А пильна яка!
Робила від самого раня.
О, Пречиста!

Прийшли навісні,
Вороги, кати, посіпаки,
І на неї в сні
Верглися, як встеклі собаки.

О, Пречиста!

Благала я їх,
Скиглила над ними, як чайка,
А воин у сміх,
Крик, регіт, бренить балалайка —
О, Пречиста!

Тоді я — у двір!
Сірник — підвалила клоче.
Дим бухнув до зір.
Гат! Нехай дістися, що хоче!«
О, Пречиста!

• • • • • • • • •
»А я що? Що я?
Ніяк, ніяк не пригадаю...
Унала зоря...
Буря дуби торонить у гаю...
О, Пречиста!

Хтось ріки спинив...
Це трухи їх так загатили...
Хтось море розлив...
Докола могили... могили...
О, Пречиста...«

• • • • • • • • •
Дванадцять жінок
Минає цвинтарні ворота.
Терновий вінок
Хтось сплів з крові, сліз і з болота.
О, Пречиста!

Дванацять сиріт.

Дванацять сиріт
Майдрує пустими полями.
Ніжки без чобіт,
Продрохли і дзвонята зубами.

Ой леле, ой леле! Ой ле...!

• • • • • • • • • • • • •
»Татуньо пішли
Отечество ї віру спасати,
Мамуню взяли
Опівночі пяні салдати.«

Ой леле, ой леле! Ой ле...!

»Мої на вербі
Гудяють з буйними вітрами;
А нас у юрбі
Пігнали чужими шляхами.«

Ой леле, ой леле! Ой ле...!

»Загнали за дріт,
Давали зіпсуюту капусту.
Пізнали ми світ,
Пізнали ззарання розпусту.«

Ой леле, ой леле! Ой ле...!

»Ми в школі були.
Як вдарили в школу гранати,
Вчительку взяли
Й повелі й катувати.«

Ой леле, ой леле! Ой ле...!

»А ми по лісах
З бездомними псами тинялися,
Мир бачили в снах
Чекали його й не діждалися.«

Ой леле, ой леле! Ой ле...!

»А ми вісім день
Не їли й не пили нічого,
Сухий гризли пень,
І згинули всі, до одного.«

Ой леле, ой леле! Ой ле...!

»А ми у війні
І родилися і конали,
А міра ми ні
Не бачили, ані не знали.«

Ой леле, ой леле! Ой ле...!

»Не знали, що спів,
Спів матері біля колиски,
Ми чули лиш гнів,
Лиш верески дикі і виски.«

Ой леле, ой леле! Ой ле...!

»Не знали весни,
Ні честощів, ані кохання,
Кріавії сни
Приснилися нам із зараження.«

Ой леле, ой леле! Ой ле...!

»Невтишений жах
І кривду велику і болі
На вічності шлях
Несемо голодні і голі.«

Ой леле, ой леле! Ой ле...!

Дванадцять сиріт
Мандрує пустими полями,
Ніжки без чобіт,
Продрохли і давонять зубами.

Ой леле, ой леле! Ой ле...!

Дванацять їздців.

Гласть вопіющаго во пустыни

Дванацять їздців
В опівнічну ѹде годину,
Розпучливий спів
Лунає на всю Україну.

Гей-га! Гей-га! Гей-га . . . !

Щаслив, хто упав
З мечем у руці серед поля,
В полон не попав,
Не дізнавсь, що ворожа неволя!

Гей-га! Гей-га! Гей-га!

Кільчастий дріт,
Кругом з багнетами сторожа,
Ціліський твій світ —
Ця тісна і брудна огорожа.

Гей-га! Гей-га! Гей-га!

Тарілка помий
І сопух, що аж світло гасне.
Жага? — То слози пий!
Голоден? — Ідж своє серце власне!
Гей-га! Гей-га! Гей-га!

Приходять тут
В гостину тиф, грипа, червінка,
Хбому — зимний кут
І під лоб гшилої мерви жмінка.

Гей-га! Гей-га! Гей-га!

На рано кругом
Лежать холодні, сині трупи,
Волочатъ їх гаком
І на полі складають у купи.

Не кропить їх піп,
Ні »вічної« їм не співають,
Плюють на окіп
Ще батька й матір зневажають.

Гей-га! Гей-га! Гей-га!

Кріавий цей шлях,
Кріава до волі дорога,
Ми слізни в очах,
Ми кривду несемо аж до Бога!

Гей-га! Гей-га! Гей-га!

Дванацять іздців
В опівнічну іде годину,
Розпусливий спів
Лунає на всю Україну.

Гей-га! Гей-га! Гей-га!

Дванацять борців.

А кров із руськихран все
риче, риче, риче.
(І. Франко: На старі теми.)

Дванацять борців
З Камяниця, як з нової Гранади,
Дванацять стрільців
Волічеться слідами бригади.

О, славо, кервавая славо!

Не мають плащів,
На спинах староче лахміття,
В серцях їх гнів,
В потускліх очах слізни світять.

О, славо, кервавая славо!

»Вже шостий рік,
Як батька і матір я кинув,
Найкращий вік
Боровся я за Україну.«
О, славо, кервавая славо!

»Як я ішов,
То мати з жалю умлівала,
Не сльози, — кров
З старечих очей проливала.«
О, славо, кервавая славо!

»А батько мій
Дививсь, дививсь довго за мною.
— Стій, сину! Стій!
Шідіжди і я піду з тобою. —
О, славо, кервавая славо!

Над Лисою влав,
Як градом сипнүли гранати,
Часу я не мав,
Щоб гідно його поховати.«
О, славо, кервавая славо!

»За босм бій,
На тілі що-раз нові раны.
Ціний ногтій
Дали ми тобі, краю коханий.«
О, славо, кервавая славо!

»Хто з нас упав,
Як дуб, що його звалять громи,
Без ліків конав,
Без даху і без клацтя соломи.«
О, славо, кервавая славо!

»Хіба ж знає світ,
Як боровся стрілець в лютім бою,
Без куль, без чобіт,
Без їжі, — з кишенею пустою?«
О, славо, кервавая славо!

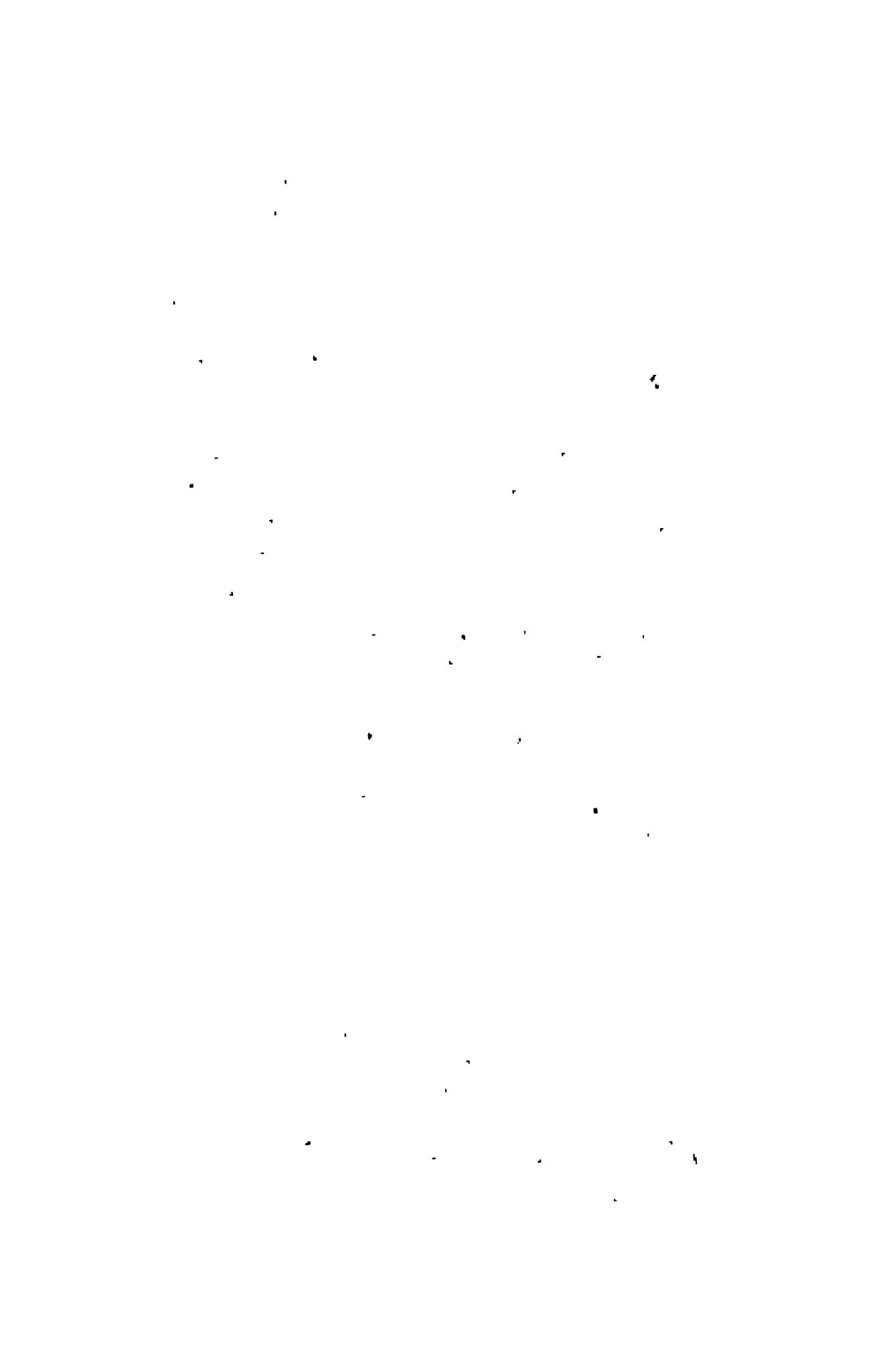
»Біль гармати. Дим...
Треба з трупів було дерти шмати,
Во не було чим
Кров, що з ран нам плила, вгамувати.«
О, славо, кервавая славо!

»І не мали ми
Чим гасити жаги степової,
Хіба лиш слізми,
Хіба думкою, що ми герой.«
О, славо, кервавая славо!

»І не було нам
Розуміння помежи братами,
Ми до волі брам
Головою товкли ї кулаками.«
О, славо, кервавая славо!

»Головою товкли,
Пожар кровю свою гасили.
Нуждарями ляглі,
Але браму таки відчинили.«
О, славо, кервавая славо!

»Тож проклій, проклін
Тим, що хочуть й знов зачинити!
Нам від Сяну по Дін
Абб' жити, абб' нам не жити!«
О, славо, кервавая славо!

ПРИМІТКИ.

В цій книзі зібрані вірші, які я написав протягом 25 літ. Не всі. Книгу довелось мені складати на чужині, в цих тяжких часах, коли годі було добути всі перводруки моїх поезій.

Я мав під рукою збірки: «Стрічки», «З глибин душі», «Поезіс, розрадо одинока», «Тим, що полягли», «Доля».

З цих збірок та ще з того, що було друковане у «Віснику Союза для визволення України» і в часописі «Шлях» я і склав отсей перший більший збірник моїх віршованих творів. Додав також чимало й нових віршів, написаних протягом літ 1915—1920 в Німеччині, між іншими виїмки з поеми: «Буря», «Балладу», «Кри- ницю кохання» і «Ноктури». Під ними стоїть переважно «Вецляр», город над Лішом, де був табор українських полонених, у якому працював я від зими 1915 р. до літа 1919 і в якому й тепер живу.

Вірші не розміщені порядком хронологічним, раз тому, що я не мав записок, ані перводруків, щоб точно зазначити місце і час, коли котрий з них був написаний, а друге тому, бо більша їх частина вляється в циклі («Осінь», «В Розтоках», «Село», «Над рікою», тощо), і я не хотів розривати їх із вязанок.

Та це не важне. Важніше, щоб не було непорозуміння між мною а шановними Читачами цеї книги і тому вважаю потрібним сказати що слідує.

Вірші став я писати давно, ще на пікільній лавці. Але я не привязував до них ніякої ваги і вони за-

тратилися. Я мріяв тоді про мальство, а віршував от так собі, не свідомо, коли прийшла охота.

Що йно у Відні, на першому році фільозофії, з туго за рідною землею та за родиною я блище підійшов до «шоеї», розради однокої». Віршами залисані листки лежали на столі моого кабінету. Їх побачив покійний Михайло Петрушевич (Новицький). Прочитав, похвалив і заохотив мене не кидати пера. Петрушевич і сам писав вірші. Я читав його «Іранську казку» та переклади з Гайдного.

Він володів літературною мовою та віршовою формою як мало хто і був дуже начитаний, тільки критик із його був надто гострий. Розуміється заохота такого гострого, старшого товариша не осталася без впливу на мене. Я писав даліше, проштував написане Петрушевичові, слухав його добрих рад, — а все-таки віршів не давав друкувати. Я вважав їх чимсь так мені близьким, що не хотів іти з ними між чужих людей, між читаючий загал.

В рік пізнійше познайомився я з Вороним і Щуратом, а там і з пок. Іваном Франком. Розмови з тими письменниками на літературні теми заоочували мене до дальній невтомної праці. Кожний з них мав свою пітьому фізіогномію, а Франко ходив уже тоді у вінку тяжко запрацьованої слави. Із Щуратом мені довелось кілька неділь пережити на Поділлю, в хаті моого покійного дядька, Омеляна Глібовицького в Циганах, де гостював також Іван Франко з родиною і инні я міло згадую ці години, пережиті в старій, великій хаті, серед просторих, тихих нив Поділля. Не одну думку, й не одну віршову ідею завдячу тобі, моя тіснійша вітчизно.

А все ж таки боявся я друкарської машини.

Вперше підступив я до неї з ескізом «Шумка». Було це 1895 р. Цю «Шумку» надрукувало «Діло» (під редакцією І. Белея). За «Шумкою» пішло «На палесті»

і довше оповідання »В лісі«. Фейлестонів »Діла« я не складав і тому цих перводруків не було й нема у мене. Вони не ввійшли до ніякої збірки.

В осні 1895 р. став я суплентом в бережанській гімназії, в тій самій, де перед чотирма літами здав був іспит зрілості. Під Бережанами, в Жукові був парохом мій батько, в Бережанах адвокатував Др. Андрій Чайківський, там був вірменським парохом пізніший архиєпископ Теодорович. Мій батько й Андрій Чайківський працювали на пиві українського письменства, а о. Теодорович був знаменитим бесідником і славився ученим чоловіком. Під їх впливом та під враженнем гробу, в якому я прожив що найкращі молодечі літа кинувся я з запалом до писання віршів й оповідань.

Друкував їх у »Ділі«, »Зорі«, »Буковині«, а від 1898 р. в »Літературно-Науковім Віснику«. Дещо являлося й за кордоном, але мало, бо тоді, крім Вороного й Юрка Тобілевича не мав я там знайомих. Не можу нарікати на свою суспільність. Вона прихильно й симпатично віднеслась до моїх перших творів. Я діставав дуже теплі листи від Дир. Борковського, Лукича Левицького, Маковського, Турбацького й інших. Турбацький, тоді редактор »Буковини«, захотив мене видати мої оповідання, що були друковані в »Ділі« та »Буковині«, окремою книжечкою. Вона й з'явилася з 1897 на 1898 р. в Чернівцях п. з. »З села«. Передмову написав сам Турбацький. Він назвав мої писання не »штukoю (ars) для штуки, а штukoю для життя«. Ця характеристика подобалася мені і я не знаю, чому дехто з пізніших моїх критиків вважав мене прихильником якогось абстрактного мистецтва. Одно з непорозумінь, яких чимало в світі!

Перша збірка моїх віршів з'явилася у Львові. Це »Стрічки«, видані 1901 заходом проф. Студинського, моого старшого товариша, який так сказати-б впровадив був мене у Відні в університетське, студентське життя.

На «Стрічки» написав Др. Лозинський і помістив у «Ділі» дуже прихильну рецензію, в якій сказав, що від Франкового «Зівялого листя» не читав таких гарних і свіжих віршів.

Ця похвала збентежила мене немало, але разом із тим і заохотила до дальших видань. І так, в рік пізнійше, видав я, теж у Львові, збірку ліричних віршів «Листки падуть» і того ж року в Коломиї «Осінь». На «Осінь» з'явилася гарна рецензія М. Грушевської в «Мт.-Наук. Віснику» і довша розвідка М. Крушельницького в фейлетонах «Діла».

Між тим, в осені 1899 р. перенісся я до Krakova, де попав у сам розпал польського модернізму. Пришибувський і його гурт брали приступом польську літературну твердиню.

Я познайомився з деякими із них, та особливо близько, по дружньому, зійшовся з повістярем і новелістом Влад. Орканом і тая дружба, маю надію, перетриває важку пробу останніх літ.

В Krakovі мав я щастя познайомитися також з найбільшим мистцем нашої прози, Василем Стефаником. Ми видалися що-днини і здалека від рідного краю трубувалися його долею, а долею українського письменства зокрема. На Стефаникові оповідання я дививсь тоді і дивлюся й нині, як на найбільші, незрівнані архітвори слова. Коли мені важко на душі, читаю їх і набираю нової охоти до життя і до праці. (О скільки це видно на моїх лисаних — не мож річ судити.) В Krakові довелось мені пізнати також другого нашого знаменитого прозаїка пок. Михайла Коцюбинського, який у передї в кунелеві місці, двічі гостював у мене. Не місце тут писати згадки про цю віймкову людину — скажу тільки, що не одну гарну, якимсь вищим духом наявіну хвилюну завдячуєй йому. З молодших від мене письменників пізнатав я Михайла Яцкова, якого вельми шаную за його сміливість у шуканню нових доріг і

Остапа Луцького, який став був моїм добрим другом і товаришем долі й недолі.

Серед такого товариства повстали мої збірки: «Над рікою», «На чужині», «Поезів, розрадо одинока».

Чимало з віршів, які в них є, передруковано по всіляких збірниках та часописях, чимало переложено на чужі мови. Мабуть найбільше на чеську. Перекладала Ружена Єсенська, Гурбан і другі, а містили «Народні лісти», «Руде квіті», «Словенські пржегляд» та інші видавництва.

На польську мову перекладав Оркан, Гвіждж, Нементовські, Твердохліб і Наворські. («Сповідь землі» була друкована у кількох перекладах.)

Німецькі переклади завдачую Грицаєві і Шарльоті Вутцкі. Остання переклала чимало моїх оповідань і віршів, незвичайно старанно і гарно.

Попадали мені й переводи на мадярську мову, та, на жаль я її не знаю.

Раз, у якомусь «фаміленбляті» бачив я німецький перекід моого оповідання «Для брата». Перекід був нічого-собі, але ілюстрації робили смішне враження, бо маляр не знав нашого життя і змалював якесь фантастичне село і якогось учителя »in partibus infidelium«.

В якомуся американському календарі бачив я теж припадково переводи своїх віршів, під якими підписано було, що це переводи з польської мови?!

(Куріози, без яких нашему братові не обйтися.)

Між роком 1905—1910 почався живіший рух в нашій літературі. Особливо за кордоном стали появлятися нові літературні сили, як ось Олесь та Філянський, а в міру того являлися й нові критики. Зникала давна фаміліяриза прихильність до всього, що написане в рідному слові, зазвичай полемічний тої. Тоді то й мене стали одні рецензенти попрікати за те, що я немов то хочу якогось «мистецтва для мистецтва» з кривдою для народніх ідей, а другі, що я надто вузкий

націоналіст, переспівую самого себе, не шукаю нових доріг і таке друге. Дехто ставився до мене неприхильно й за те, що я друкую в »Руслані«, хоч не було майже часописі, яка-б не друкувала моїх творів, бо я ніколи не відказувався у співробітництві там, де ходило о народну справу.

На всі ці закиди я не відповідав ані словом. У мене, за тяжкою шкільною роботою, не було часу, щоб написати все те, що під перо просилося. Я писав поночах, — куди мені було до полемики з критиками й рецензентами! Я потішався думкою, що мабуть мої твори все-таки чогось стоять, коли їх добре люди мовчки не минають. Та ще бачив я, що мої полемісти не все гідні пильної уваги. Ось один написав був, що моя драма »За хлібом«, це драма з нашого еміграційного життя, а між тим там про еміграцію нема ані словечка; це образ з життя сільської учительки. Другий назвав мою збірку »Тим, що полягли« рефлексами польської поезії на восині теми, а я тую збірку написав у Відні й у Німеччині, не маючи ані одної польської книжки, ані одної польської часописі під руковою.

І хібаж варт було перечитися? Славити Бога, що люди пишуть, думав я собі, а то були часи, що одна книжечка являлася у нас на рік, а про рецензії то й помину не було.

Так дожив я до великої війни. Вона заскочила мене в Яремчу, в Карпатах. В готелю Гануса працював я над драмою віршом »Мотря«. Прийшли Москалі, згорів готель, згоріла моя драма, а з нею і третій том історії літератури, і багато дечого другого. Прийшлося утікати. Через Карпати й Угорщину добився я до Відня, де застав чимало земляків. Між іншими поетів Пачковського й Карманського. Почалось еміграційне життя з усіми своїми клопотами та недостачами.

На еміграції пізнав я блиże д. Скорописа і цей називав мене працювати у »Віснику Союза для визво-

лення України». Для його я написав «Листи Катрусі», »В храмі св. Юра«, »Слідами Ігоря« та деякі другі вірші. Розуміється я передавав не тільки свої власні думки й почування але й настрої українських емігрантів, які сподівались тоді при допомозі осередніх держав визволити Україну зпід царського ярма. Те, що пізніше сталося і те, що діється нині, нікому з нас тоді й у сні не снилося — тому ці вірші треба читати з історичної, хоч не так то далекої перспективи — інакше критик покривдить автора.

З Відня перейшов я в осені 1915 року до таборової роботи в Німеччині. Зразу жив у Ращтаті, а там, як вище сказано, в Вецлярі. При таборовій роботі стрався я з цілим гуртом товаришів (Сімович, Пачовський, Кузеля, Бачинський, Нерфецький, Стоцький і другі). Праця була нова й цікава, та далеко нелегка. Полонені з цілої України, школи, виклади, віча і таке друге. Не було часу на писання. До того табор на високій горі, три кільометри від моєї хати, — літаки, бомби, голод і таке друге. А все ж таки я не кидав пера і написав протягом цих 5 літ чимало. Чи воно що варте — не моя річ казати.

Я знаю одно: хотів працювати, хотів сказати, що доброго носив у голові й серці, не хотів, ніяк не хотів гнилою колодою валитися по світі. І нині, пускаючи цю книгу в світ, я кажу собі: можуть мені люди робити всіляки зліди, та не можуть казати, що в мене не було доброї волі.

Можливо, що після теперішнього лихоліття, після нинішнього крівавого донця українська література ніза зацвите так буйно, так розкішно, що мої вірші будуть, мов торішні зівялі листки.

Вірте мені, що не булав для мене кривда, тільки щира і велика радість, бо ці вірші не за чим іншим тужили й тужати, як за новим, кращим життям, за якоюсь великою, ясною песнею.

Хай вона прийде!

ПОЯСНЕНИЯ.

Заспів.

»Вітер рідного Поділля.« Я родивсь у Крехульці, коло Гусятина, тому й називаю Поділля моїм рідним.

»Підгірська тримбіта.« Тримбіта, це сурма з кори, або з бляхи на якій тримбають гірські вішчарі.

Підгір'я знаю з повіту Стрийського, Дрогобицького та Коломийського.

»Голос недалеких давонів,« Мій батько був парохом і недалеко нашої хати була церква й дзвінниця.

Моя душа, як струна тая.

Цей вірш написаний в Бережанах, куди я приїхав 1905 учителювати в гімназії. Мені було літ 23, а почув я себе ще молодшим під впливом споминів тих діточих та молодечих літ, які я пережив у Бережанах, авідси цей бадьорий настрій вірша і це співання: wie der Vogel singt.

Сердця моє біль.

»В хмарах грім гуде —
Тож дріжить душа.«

Вірш написаний 1901 р. в Кракові. Я оставав тоді під впливом якогось прочуття великої суспільної катастрофи — війни. Це прочуття сходить і в інших віршах з цього часу, а також у прологу: »На Тарасовій могилі.«

Поезія.

»Вона у бур, в реві фаль,
В збіжжях-ланах на полю.«

»Фаль,« замісце хвиль, »на полю« замісце »на полі« — лишаю тому, бо так було зразу написане, а я не хочу віршів перештифтовувати. Годі мені нині бути такими, як був колись, нехайже хоч вірші остануться такими, як колись були.

Малою дитиною прочитав я »Кобзаря« і Квітчину »Марусяю«, але говорив усе таки так, як говорили в Поручині, в Біщу та в інших селах Бережанського повіту. Мої вірші є оповідання тісно звязані з життям, з про злуку життя з мовою нема що й говорити,

Я малював живих людей і годі було мені в їх уста вкладати мову, якою вони не говорили. Коли я писав про село, згадував про його й тужив за ним, то разом з тим мені вчувалася мова, якою в тому селі говорили. Звідси так багато в мене слів і форм, які відбігають значно від теперішньої нашої літературної мови.

«В химернім ритмі й римі.» Ритмом називаю метричні стопи вірша, римом — тотожні, або більш меньш подібні закінчення.

«квіти» — цвіти.

«табун» — гурт, ватаха, стадо коней.

«зівсім» — цілком.

О, пісне.

«с'яла» — сіяла, сила.

«шати» — одіж.

Над рікою.

Цей цикл появився у-перше в альманаху, присвяченім Ользі Кобилянській »За красою«, який появився заходом Остапа Луцького,

«ватра» — так називають в Карпатах огнище.

«броди» — такі місця в ріці, де не багато води.

«веремія» — погода.

«лютує» — скаженіс.

«Намалюй мені, друже, картину.» Генезу цього вірша пригадую собі. Я прийшов у Львові до Д-ра Маковея, який був тоді одним з редакторів «Літ. наук. Вістника». У його на стіні висів образ Кириласа, сільський похорон. Цвінтар, дерева гнуться від вітру, хоругви, піп, домовина, люди.

Я погадав собі: це можна-б намалювати простійше: хрест, а над хрестом калина, або: підгірський провал, одним берегом в гору йде «він» а другим, в-діл «вона».

Я нераз прібував малювати таку композицію, та вона нещадавалася мені. Аж пізнійше те, чого не міг висловити красками, передав словом.

«Світів бездонні океаніс» — цей вірш якийсь критик назвав туманною фільзофією. Для мене тут нема ніякої туманності. Велич природи, 200 міліонів світів, кружлення електронів в атомі, як оборот землі в сонцішньому системі, все це привинжує нас, робить энікаючо маленькими. Та разом із тим, коли подумаєш, до чого добився твій розум, яка велич понять міститься в ному, чусь себе великим і гордим на своє «я».

«Прецінь» — а отсе, а все таки, ажно.

В Розтоках.

Розтохи — село над Черемоном у Карпатах, дві милі за Кутами.

Туди приїхав я перший раз 1894 р. літом.

Між Кутами а Тюдевом висока скиля над Черемошом — Сокільське, яке так любив Федькович. Сокільське зробило на мене так сильне враження, як жадла гора в світі. Під Сокільським написав я тоді вірш: «Гей чудові наші гори!» Між Тюдевом, а Розтоками напала нас буря. Я скрився перед нею до гостинного дому О. Ковблянського і там написав той самої дині образок: «Під Сокільським.» Він був друкований у фейлетоні «Діла» і попав у Читанку Крушельницького. (В збірці моїх оповідань Його нема.)

В О. Ковблянського перебув я кілька днів і звідти ходив у гори аж у Довгополе, до О. Попеля, в якого написав О. Маковей одну із своїх повістей. З О. Попелем їздив я на Грамітше, славне своєю грізною, героїчною красою. О. Попіль знаменито знав Гуцульщину і відомий був у цій країні як один з визначних просвітно-політичних діячів.

До Розтік наїдувався я з тої пори кожнього року хоч на короткий час і вони так і осталися в моїй уяві як якась зачарована країна краси.

Посвята.

«Хоромис» — світлиці.

Покину я доли.

Цей вірш присвячений пок. Климові Глібовицькому проф, Перемиської гімназії, молодому, дуже талановитому математику, котрий погиб передчасно трагічною смертю. Деякі його праці друкувало наукове тов. ім. Шевченка.

З пок. Глібовицьким (який був моїм свояком), мешкав я разом за студентських часів у Львові, на вулиці Шкарповій. Він цікавився також метафізикою і разом читали ми Нітшего (Also sprach Zarathustra, Jenseits von Gut und Böse).

«Добушеві комори» — скелі над Прутом, за Яремчом, у яких переховуються, як кажуть, Добушені клади.

Добуш, ватахок і герой Гуцульський. Жив у XVIII. ст. Про його життя, подвиги й смерть із руки Давідки оповідає собі народ всілякі дива. Історичну студію про цю визначну постать гуцульського світу написав д-р. Целевич.

Ніч над Черемошом.

Прут і Черемош, головні річки Гуцульщини.

«Іллик» — козак, Fleidermaus.

Звори — дебри (Опрагъ).

Полуднє в горах.

Каскади — водопади.

До Черемоша.

Цей вірш став основою музичної композиції С. Людкевича,

На лодці.

мли — імли.

Гірський став.

Ялівець — і можжевельникъ. Juniperus communis. Його ягідками нацятъ у церкві. Йому приписують також лічнічі пристати.

Ялиця.

Не тямлю котрого року вибрався я на прогульку на Чорногору з В. Івасюком і Ф. Колесою. Ми йшли підлісом ціле пополудне, вечером о 9 годині стали під Чорногорою і тут нас заскочила гірська слота. Кілька днів довелось нам пересидіти в колиби на гуцульських харчах. Вечером, як дощ трохи устав, тягнув доглядач колиби дві здорові ялиці, роздував ватру, ми грілися а він оповідав нам свої гірські пригоди. Під тим враженiem написаний цей вірш.

Лови.

«приховок» — так називають приплід худоби в господарстві.

«зафантую» — візьме у застав.

Секвестратор — так називався в Галичині податковий підурядник, що стягав насильно податки.

вуйку дикий — медведя зовуть вуйком, дядьком.

Хрест на кручи.

Керманич — той, що править дарабою (сплавом, тратвою, збиткою з ковбіків).

жалібниці — плачни. У горах водилися плачни — жалібниці, яких викликали на похорони, щоб оплакували покійника. Домовину везли на санях (навіть у літі), плачни ставали на копаницях (полозах), обіймали домовину (деревище) і заводили. Неред домовиною були тримбітарі й тримбітали.

легінь — нарубок, молодець, як на Україні козак.

«Чи пкийесь стрілець завалтий» і т. д. В горах вірять, що гірська богиня боронить гірських звірів перед стрільцями.

Орендар — коримар, жиж, що торгувє в коршмі горілкою та іншими трушками.

Нолонина — небі левада, високо в горах, на якій випасають худобу.

Маржана — худоба; воли, корови й молодник. Вівці називають також дробом. (На долах дріб, це кури, начки й гуси, домашні птиці.)

«чесний панє», — тільки що виправданий, шановний. Рандар — скорочене, орендар.

В Бога вівці заганяє — Гуцули вірять, що вівчарі по смерті пасуть на небі Божі вівці — зорі.

Гать пустили.

У горах загачують воду, роблять клявзу. Двічі в тиждень пускають гать і вода жene ковбки, які між тим приладжено до сплавлення.

Ковбки — пристроєні до сплавачки під ялиць.

Зелемінь і Шпиці — верхи гір у пасмі Чорногори.

Вижниця — город на Буковині, напроти Кут, що лежать на Галицькому боці. Між ними Черемош.

На небі сонце гасне.

Тоя — *Lysimachia vulgaris*. І приписують силу життя.

Любимене — *Lathyrus silvestris*, йому приписують силу кохання.

плай — гірська стежка.

Порадь мені.

кедріна — кедрове дерево, *Pinus cembra*. З його роблять домовини. (Його хроб не береться.) «Треба, братя, товаришу кедрину тесатъ» (Фед'кович). Тут, кедрину, прямо замісць труну.

Осінь.

Цикль написаний протягом осанні 1901 р. у Кракові. Я бігав тоді на лекції укр., мови з гімназії св. Яцка до гімназії св. Анни, звідси до III, гіми. до мужеської семінарії й вечером, від години 6—8 на університет. Більшість цих віршів явилася у моїй голові по дорозі, дома я їх тільки записував і викінчував.

Вірш «Глуха і зимна осінь», написаний три роки скоріше в Бережинах, «Мій шлях» і «Листки падуть» геть пізніше, у Вецлярі, а «Журавлі» теж у Кракові, року 1910. Я вертав з театру, з драми Виспійського «Noce Listopadowa», під ногами шелестіло пожовкле листя, а над головою лунали крики відлітаючих журавлів. Вірш склався, немов сам із себе, без моого відома й праці.

До него підібрав музичку мій брат, Лев Лепкий, січовий стрілець і ця композиція стала улюбленою стрілецькою піснею,

До вірша «Глибоким, тихим веснупо сном» підібрав музичку Василь Барвінський (видруковано у Редера в Лайпцизі) а до «Finale» пок. Денис Слонінський (друковано у Львові і в Лайпцигу).

Із записної книжки.

«Мій спів.» Солові — замісць қолопії, соловей.

«Чи на Купала Івана

Зацвіте квітками»

— на основі народного вірування, що папороть цвіте на Купала о 12 годині ночі. Хто цей цвіт зірве, добуде щастя.

Переклади з Пушкіна, поміщені в цьому відділі, зготовив

я як студент університету. Я тоді перекладав Гайнного, Лермонтова, Конопницьку, Шеллього, Короленка — й інших чужих авторів. Ці переклади були друковані у фейлетонах «Діла» й «Буковині». В «Буковині» між іншими надруковано поему «Боярин орша». Та до збірок я взяв лише ті, з моїх переводів, що в отесій книзі.

Вірш «Нерааз обгорнути безталанну душу» написаний в Бережанах, року 1895.

«Великий, бачу тихий сад» — під враженням образу Метофера «Дівчина з гарфою».

«Неділя — вечір», це оден з відгуків побуту у Вецлярі.

Вецляр, старинний город над рікою Ляном, славний своїм собором (початки в 1X століття, романщина), із найвищого суду, Reichsgericht (тепер у Ляйпцигу), та з побуту Гете, року 1772. На хаті; де жив великий творець Фавста прибита таблиця з мармуру, так само на гостинці, до якої заходив він на чарку вина.

Мешкання поетової любки, Шарльоти Був (Льотті) стойть неткнуті, мов малий музей. Так само дві кімнати в домі Брузалсма (на Шіллершляці), до якого заходив Гете, з яким грав у шахи і провадив фільозофічні розмови. (Єрусалем, як відомо, це прототип Вертера, до якого додав Гете свої власні переживання.)

Року 1915 бачив я ще ліппу, під якою любив сидіти Гете, а криниця біля якої він стрічався з Льоттою так і стойть до нині. Біля неї камянине, зідеалізоване погруддя поета.

За Вецляром табор, у якому живло 10 000 українських полонених. В таборі була школи, театр, бібліотека, гончарня і кустарня, церква православна й методистів, «Січ», крамниці й усієї організації та товариства. Це був ніби окремий город, ніби якась нова Січ на німецькій землі.

«Гасреберг» вулиця, при якій я мешкав.

«Обертор» — так називаю старинну башню, недалеко моєго мешкання, долішня башня була над Ляном, як іти від залізниці в город.

«Як ранком на — весну», вірш написаний у відповідь на лист радника Олександра Барвінського,

«Сніжок паде» — терціна, написана в Кракові, коло року 1900.

«Цить, серце, цить» — це фінал до одної із моїх віршових збірок.

Весною.

Цикл, написаний протягом кільканадцяти літ. Переважають вірші з молодечих літ, еротичні. З них найдавніший «Дав Господь на весні», написаний весною 1905 р. в Бережанах в ліску Руринська. В Бережанах написані також «Зеліяв я тебе», «Ти ідеш», «Худи не ступлю» і «Буває тужу за тобою».

»Ми йшли з собою«, і »Часом мені здається« написав я в Кракові під враженням музики Шопена.

»Розвіялися сні мої рожеві«, це відгук того враження, яке робила на мене знаменита гра на фортепіані нашого піаніста Василя Барвінського.

»На позиченій скрипці« .

Це відгуки народної пісні, деякі, як приміром »Як була-би я зозвуля«, або »Ой заржни, заржни, сивий коніченько«, прямо перерібки народних мотивів.

На тому місці не можу не згадати сліпого на одно око музиканта із Поручини, котрий чудово грав на скрипці. Це був великий, хоч невичений мистець. Не можу не згадати Солов'ївової Каськи в Жукові, що так гарно співала народніх пісень і Тодоски (прізвища не тямлю) в Доброкута, що сама складала співанки. Згадую також моїх тіток Глібовицьких, які скоро я вірю переймали пісні з уст народу, мов який фонограф. Я записав їх був кількасот і цілий збірник передав пок. О. Ніжанновському. (Дещо записав від мене Ф. Колесса.) Всім їм та ще нашій найбільшій співачці С. Крушельницькій, завдячую ці, з ініцією непорівняні враження, які дала мені наша народня пісня.

»На позиченій скрипці«, це тільки слабий відгук цих сильних вражень — я грав лише на позиченім струменті.

З-над моря.

Літом 1911 р. побачив я у перпе Адрійське море. З Фіюме обіхав побережка Далматії та північної Італії, побув у Абатії, в Церквешці і після 20 днів подорожні вернув у Татри. Більшість віршів у циклу »Знад моря« написана в Абатії, в одній з квартир готелю Royal на першому поверсі, якої вікна виходили прямо на море.

(Кілька з цих віршів переклав Гвіндж на польську мову і помістив їх у фейлетоні краківського »Naprzod-y«. Найбільше подобався вірш »Океан і дівчина«.)

Intermezzo.

Більшість віршів цієї книжки повстала у Вецлярі у вільні хвилини від таборової праці. Звідси й назва »Intermezzo«.

Деякі з цих віршів переклали на німецьку мову Шарльотта Вутцкі.

»На маргінесах.«

Основою цієї книжки явлиться вірш »На маргінесі книжки про Кричевського« Вячеслава Ліппинського. З автором монографії про життя цього забутого великого героя України я познайомився у Кракові. Ми жили з собою у ширій дружбі і яому завдячуя я неодну гарно пережиту годину.

«Батуринські руїни».

— написані на вість про віднову гетьманського будинку в Батурині його змосковщеними нащадками.

»Голос зневіри« і »Голос надії«

це — »Два голоси«, які у — перве видрукував Др. Трильовський у своєму календарі з ситуацістичною оцінкою цього вірша.

»Два голоси«

виголосив я на великому ювілейному концерті в сотні роковини уродин Шевченка у Львові як — раз на передодні Сераевського атентату.

Уважний читає легко дійде до основ цього вірша і пійме його провідну думку.

Село.

Вірш »Іділя«, це перший з моїх друкованих віршів.

Я зінав багато сіл у східній Галичині, на Буковині й на Угорській Україні, але сільські образи брав я перше всього з Поручина, Біща, Жукова й Шумлян в Бережанському повіті, де мій покійний батько був гр. кт. парохом.

»На сільському цвінтарі« — написав я на цвінтарі в Жукові.

»Я не дивлюся на селос« — це відгук моєї ідеольогії в молодечих літ: віра в стихійну силу українського хлібороба і надія, що він збудує свою власну культуру, свое власне життя, так відмінне від міжнародної крамарсько-фабричної суматохи. З одного боку видна тут трівога, що наближається велика світова заверюха, а з другого слідне дожидання, що після неї воздух прочиститься і буде краще жити. Поки-що мої сподівання не здійснилися. І нині, як тоді, нема бесіди про »безмежну пісню волі«, а херувима »з завітом вічного добра« все таки не видати.

Та недаром говорить Німець, що завтра теж буде день.
Сподівайтесь!

Вірш »Ти хлопе, землю краї« присвячений Василеві Степаникові, якого вважаю найбільшим знавцем і недостиженим майстром хлопського життя.

Цілий цикль присвятив я був пам'яті моїх Батьків, що навчили мене любити село й шанувати нашого селянина.

(Батько мій, Сильвестер Ленкій, писав популярні книжечки (підписувався Марко Мурава), був головою »Селянської Ради«, у якій писарював, пізнійший посол, Тимко Старух, і громада Жуків поставила йому своїми коштами камінний пам'ятник на гробі. Чи перетрівав цей пам'ятник війну, не знаю, але знаю, що хата, у якій жили мої Батьки в Жукові, знищена. Я бачив її здалеку літом 1917 р. на-передодні звісної битви під Конюхами.)

Під вечір.

«Як сонце згасне» — цей вірш був друкований у першому виданні «Розваги».

»Прольог до Мотрі.« Кілька літ працював я над історичною драмою »Мотря«. Частини прочитував Орканді й іншим вищим вищом у Кракові. Вибіраючись, літом 1914 р., в гори зібрав я рукопись з собою: щоб й викінчити та переписати. Вона згоріла в готелю Гануса в Яремчу.

Я хотів пізліші відтворити її з пам'яті й написав у друге отсєй прольог, та побачивши, що це не те, що була в первопису, кинув реставрацію.

»Острів смерти« — до образу Бекліна. Arnold Böcklin, німецький мальляр (* 1827 † 1900). Збірав враження у душі і переносив їх звідтам на полотно, як мальовану мрію, незрівнану в красках і в поетичній композиції.

»Острів смерти« малював Беклін кілька разів. Оден з оригіналів висить у галерії в Лейпциг. Цей вірш писав я, маючи перед собою тільки репродукцію, оригінал довелось мені бачити пізніше.

»Доляє — це заголовок вірш до збірки віршів, яку я видрукував у Вецлярі, 1917 р.:

1914—1920.

Тут зібрани вірші, написані протягом великої війни. Вони ріжуться настроем, бо її настрої українського суспільства змінялися, відповідно до посінних подій. Українці з Австро-Угорщини, стояли здебільшого, по стороні осередніх держав, сподіючись при їхній підмозі визволити Україну. У білі пішли наші Січові стрільці, які відновили забуту традицію українського війська і за весь час війни боролися хоробро, не теряючи з она національної ідеї, а з серця надії, що вона таки здійсниться.

Після відомого маніфесту, яким було Польщу, а долю України дискретно замовчувало, настрій українського суспільства змінився. Місце бадьорого підйому зияла гореч розочарування.

Та ця зміна не тривала довго. Розвал Росії подавав нові вигляди на успіх. Маніфести Центральної Ради, Берестейський мир, Гетьманщина, повстання Петлюри — історія ішла ходою величия. Чого то не пережила українська душа?

Початки війни бачив я на власні очі в Галичині. Перші транспорти військ, стрілецькі відсіни, арешти, труси, допоси. Дещо її на власній пікурі почув. Завдяки вікільному товаришеві (Марб-і), встиг я спастися життя, — своє й родину. Ночася мандрівка по широкому світі, яка й до цих тріпас. Угорщина, Відень, Німеччина, від теплого Бадену до холодного північного моря. Кілька таборів полонених, 52 робітничі команди, лагарети, бомби, голод й другі благодаті війни довелось мені бачити з-близька, навіть дуже близько.

Бачив я також табори наших збігців, обіхав чимало сіл у західній Галичині, де перебували наші утікачі-селяни, чимало горя й терпіння, спричиненого війною пересунолося поперед мої очі.

Оглядав я також боєвища, був недалеко фронтів, одного тільки, славити Бога, не зазнав, а саме, яка це розкіш вбивати ближнього свого.

Мабуть не потрібую казати, який я мілітарист.

У воєнних віршах часто-густо не говорю я, як одиниця, а хочу передати почування, коли не загалу, так тих гуртів, серед яких я жив і працював. Змінялися життєві настрої і разом із тим змінялися також настрої наших літературних творів. Про письменників, що писали на воєнні теми треба судити не на основі поодиноких творів, а збирати в-одно їхнє літературне надбання.

Що то за грім?

Цей вірш став основою музичного квартету Ф. Колесси.

Хтось мене кличе . . .

Вірш цитований Франком у розмові з К. Гриневичевою.
(Гляди її «Над Летою», «Вістник Союза для визв. Укр.»)

Серпень 1914.

Вірш написаний для вечерниць Січової сотні у Відні.

»Гаркнули бубни«.

»На долині дим і порох«, — і «Карпати», це вірші написані в Krakovі на два роки перед війною; я помістив їх тут тільки з огляду на їхню схожість з другими віршами циклю «1914 до 1920 р.».

»Напись на стрілецьких гробах«.

— написано під враженням фотографії стрілецьких могил під Маківкою.

Батько і син

— на основі оповідання одного з утікачів із Галичини під час першого наїзду Москалів. Так само вірш «Намора».

Передвічна туга

— Музичку до цього вірша написав т. Чабанюк, оден з полонених Вецлярського табору. Тепер він учится композиції в консерваторії у Лейпцигу.

Що днини ми чекаємо

— відгук дожидань міра в таборі полонених у Вецлярі. Так само вірш: »Вчора сонце близнуло горяче.«

Вороне чорний!

Літом 1917, приїхавши із Німеччини до Відня стрівся я на

Грабені з пок. Е. Олесницьким. Він був збентежений до краю матеріялами до мартірської українського народу в Галичині, які напливали на його руки. Дещо розказував мені. Після цеї стрічі написав я «Вороне чорний».

Надлєтіла хуртовина

— частина з привіту митрополитові Шептицькому, який написав я на прохання вітального комітету у Львові. Комітет кликав мене, щоб я виголосив цей вірш на святочному концерті в честь митрополита у Львові та мені годі було кинути табор полонених у Вецлярі і їхати до Львова.

Буря.

Друкую деякі виїмки з довшої поеми, в якій хочу представити переживання одної селянської родини із східної Галичини за час, від літа 1914 року до орензини Макензена. Літом 1917 р. був я в таборі наших збегців у Гміпдені. Там стрінув деяких знайомих з інтелігенції і селянства. В канцелярії пароха табору О. Омеляна Короля (нашого колишнього сусіда) я переглядав метрики, бачив як одної днини вмерло кількасот людей від аного харчу, відвідав старих знайомих, селян Степана Кульматицького, Гринька Волощука й других. Був у школі, в читальнях, говорив з господарами, що жили як Лазарі в бараках і з дітьми, що гралися на смітниках табору і отсе горе, це українське пекло дало мені товчок до написання поеми, над якою я до нині працюю. Менш-більш викінчені частини друкую, як зразки. Більшість мотивів беру з автопсії, дещо основну на оповіданнях, дещо, хоч дуже мало із часописів — видуманого мало, бо хіба ж треба видумувати там, де дійсність була більш вигадливою від найбуйнішої уяви?

В лазареті.

У Вецлярському таборі полонених був чи-малий лазарет, У ньому працював мій добрий знайомий Др. Мичковський, призначений туди укр. військ. санітарною місією. Нераз заходив я до його. Та ще до приїзду Дра Мичковського доводилось мені бувати в управі лазарету і в салях підужих з рамени ріжних-таборових організацій. При допомозі коменданта табору полк. Велтера, і гаптмана Вестермана построено в другому павільоні лазарету викладову салю (Ї гарно розмалював був полонений М. Решетило) і тут приходив я читати та держати виклади для хорих і видужаних.

Не зінав же я.

Вірш, написаний під враженiem похорону одного з полонених на цвинтарі біля табору. Пам'ятник помершим українським полоненим построено в Вецлярі не на цвинтарі, а в городі при городськім цвинтарі мурі, недалеко від алеї, що провадить з городу в табор. Проект робив укр. різбар Парашук,

гроші зібрали полонені між собою, а посвячення довершено заходами тодішної укр. військ. саніт. місії у Берліні.

Листи Катруся.

Мотиви завдячую одній сільській учительці з Підгірря, що перебула всі страхіття першого російського наїзду. Вірші цього циклю були друковані у «Вістнику Союза В. У.». Цикль не повний.

Слідами Ігоря.

Року 1899 переклав я у Krakowі «Слово о полку Ігоревім» на польську мову. (Видруковано в друкарні Аничца.) Перевід зготовив я протягом місяця, але майже цілий рік присвятив я студії цього пайцілнішого твору нашої літератури дотатарських часів.

Перевід стрінувся з дуже прихильною оцінкою в польській літературі, а пок. Іван Франко написав про його простору критику в Літ. Наук. Вістнику, у якій назавв його найкращим переводом, який досі існує. Критика Франка дуже основна — це справжня критика, а якої я багато можу скористати, коли робитиму друге видання.

З тої пори «Слово о полку Ігоревім» не сходить мені з ума, Року 1915 видав я його у Відні в українських переводах (від Шевченка до Щурата). Деякі частини зготовив я сам у свободних переспівах. Іх у нинішньому збірнику нема.

В храмі св. Юра

написав я на святочний поранок, яким віденська українська громада вшанувала свого митрополита з приводу його вивезення із Львова російськими властями.

передали, жили, звичай, примір, ім'я,

передали, жили, звичай, примір. ім'я — наголоси, приняті на галицькій Україні.

пугар — чарка, келіх, (покал).

Молитва

— вірш написаний на зазов комітету Українок у Львові.

Шевченко.

Здається я з думкою зготувати віршовані життєписі наших визначних мужів. З одного боку диктував мені їх голос пістизму, з другого практична ціль — дати молодіжи нашій зразки певнитих борців за долю й волю рідного народу. Як письменник почав я від Шевченка та Шашкевича. Збірка «Шашкевич» вийшла у Львові, 1911 р., заходом і коштом Педагогічного товариства, збірка «Шевченко» з'явилася двічі, раз у Krakowі (Видання Маненковича), а другий раз у Відні (Видання «Пресвіті» — редакції Я. Весоловського).

На святий вечір.

Це спомин святого вечера в батьківській хаті в селі Поручин Бережанського повіту.

Юрко,

Юрко — ім'я тамошнього старшого брата, що співав сильним, низьким басом. В загалі нема тут нічо видуманого.

На чужині

— це деякі вірші із збірки, що вийшла у Львові під таким надписом.

Ти знові ідеш до мене

— вступний вірш до збірки оповідань «З життя», виданої накладом «Видавничої Спілки» у Львові.

Криниця кохання.

Мотив узятий з повісті П. Келлера п. з. Insel der Einsamen. Він нагадує мотив баллади Міцкевича «Свату».

Ноктурн.

Завязком цього образу мартірольгії українського народу став сон: дванайцять дітей-сиріт. Через анальгію насунулися мелі образи дванайцятьох їздців і другі.

Може кому й дивно буде читати отсі примітки в пояснення. Та я вважав потрібним додати їх до цього першого більшого абірника моїх поезій, тому, бо збірник цей повстав протягом 25 літ моєго життя. За той спорій шмат часу і я змінилася і не одне змінилося у нас. Коли я починала писати, у Галичині дивилися на літературну працю, як на принарадку роботу. Крім Франка не було в нас письменників, лише самі менш-більш діллястанти, які по-приурядову, або яку там другу працю, брали іподії письменницьке перо в руки. Я тимчасо перше чисто «Діла», «Зорі», «Батьківщини», здаю собі сираву з цього одушевлення, з яким наше суспільство стрічало нові часописі. Письменники не брали гонорарів, треба було тішитися, як видрукували твій вірш, або оповідания. Кожаний з нас мусів щілу длину працювати для насущного хліба, говорити ї писати урядовою, чужкою мовою і що лиш увечір, або по почах міг працювати для себе, а властиво для рідної літератури. Суспільність стала домагатися більших повістей, особливо історичних¹⁾, поем, «Ін-Пан Тадеуш», драм у п'яти актах і т. д. а нашого брата не стати було на це, бо він писав, приханцем без підготовлення і без тієї культурної атмосфери, серед якої живуть і працюють письменники

*) Чимало листів з такими домаганнями зберігається у мене.

щасливішіх народів. З приїздом М. Грушевського до Львова, з поширенням діяльності товариства ім. Шевченка, з основанням Літературно-наукового Вістника й видавничої Спілки випили ми на ширшу воду. До літературних творів стали підбрати вищу міру: не друкували хто що прислав, з'явилася гострійша, іноді й за-гостра критика. Але умови письменницької праці мало що змінилися. З гонорарів ніяк не мож було жити¹⁾, треба було дальше писати принагідно, у годинах вільних від урядової праці, се-б то тоді, коли ти був утомлений і ледве перо в руках тримав. З молодших письменників, одна Кобилянська працювала виключно на літературному полі, Щурат, Маковей, Масляк, Яричевський і другі — учителювали, А. Чайківський адвокатував, Яцків числив поліци в Дністрі і т. д.

Між вимогами критики і спромогою письменників стояла пропасть. Звідси немало всіляких непорозумінь.

І ще одно. Суспільність вимагала від письменника громадянських мотивів, патріотичних і принагідних віршів, тоді було відтягнутися від цього обовязку, а тоді модерний критик гrimав на письменника, що він понижує рівень письменства і так даліше.

Одним словом український письменник у Галичині мав свою трагедію, мав «свій Дильтер». Деякі з молодших письменників сердилися на суспільність, що вона не дбає як слід про своїх робітників пера, що вони живуть якби якісь парі, а суспільність мала тільки всіляких своїх клопотів, що для неї отсі докори являлись чимсь диловижним і неоправданим. Так знову повстала нехіть до молодої літератури, до цих «иртенесійних письменників», що збірки свої осмотрювали всілякими гіркими, деякі надто гіркими вступами.

Із мовою було теж чимало лиха. Як галицький письменник намагався писати по наддніприському, то читачі не купували книжки, а коли писав, «як мамуня його інавчилася», то рецензенти мили йому голову за неграмотність, паламарщину й Бог зна за що. Це мусіло бути і буде так довго, поки ми не переломимо не тільки політичного, а й національно-культурного кордону, поки в нас не витвориться одна спільна література мова, у якій буде все що гарного й доброго має наше рідне слово від Сяну по Кубань.

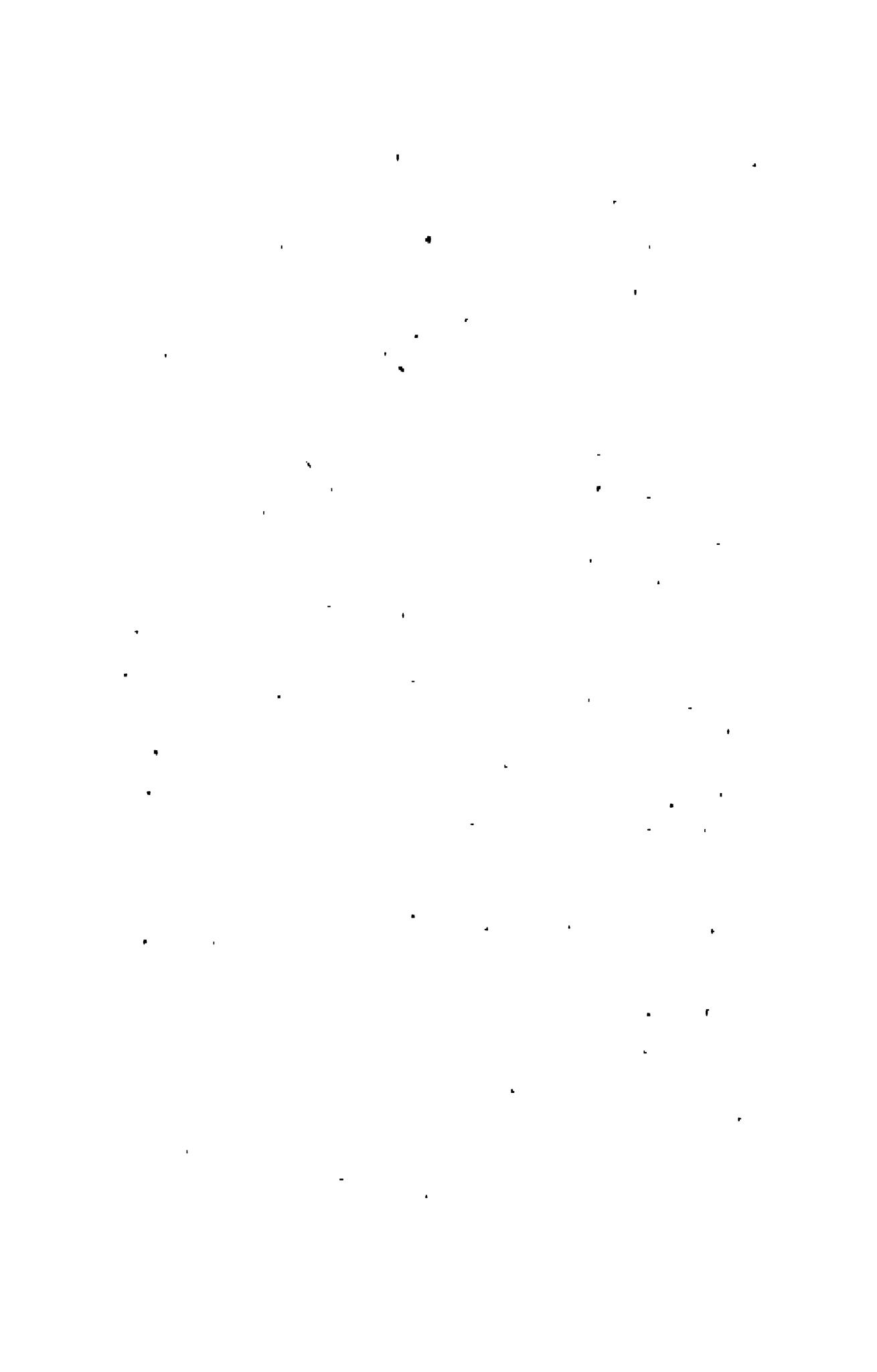
А такий процес збувається не з одної дніми на другу й не під диктатом правительства партій, і т. д. а силою життя,

Тая-ж сила життя витворить, вона вже й витворює по-частині, півші умови письменницького діла, дасть спромогу письменникам бути справжнім письменником, а не принагідним літературним діллетантом. Тоді й покінчиться отсі непорозуміння між письменниками, а читачами з одного боку, а письменниками й критиками з другого, якого так багато було у нас в останніх десятиліттях. Тоді випливемо з мутного круговороту на чисту, тиху воду.

*) Я діставав за збірку оповідань кілька десять гульденів, себ-то коло 200 корон.

Отсей збірник моїх віршів являється ще в значній мірі продуктом сумних літературних умов у Галичині. У йому багато ще трагічного змагання не тільки з самим собою, (щоб думкам своїм і почуванням підібрати як найкращу й найпростішту форму, щоб утворити свій власний світогляд, свое розуміння всіляких життєвих та літературних питань), але, і то може ще й у більшій мірі, з тими сумними й важкими умовами, серед яких доводилося пам' писати й друкувати свої твори.

Не тому, щоб нарікати, або просити пощади в читачів пишу отсе, а прямо щоб між мною а ними не було ніякого непорізуміння.
Clara pacta faciunt claros amicos.

СПИС ВІРШІВ.

	Сторона.
Мрії розвіяні і недомріяні	5
До пісні.	
Заспів. (Колисав мою колиску.)	9
Моя душа як струна тая	10
Серця моого біль	11
Молоді пісні	12
Поезія.	
Поезія, друже, всюди в.	13
Коли тобі говорять	13—15
О піснє.	
О, піснє, яка ти прекрасна	15
О, піснє народня!	15—16
Над рікою.	
Одинокий сиджу над рікою	19
Над полем зимний вітер віє.	20
Скінчився день, як пляний пир	20
Сонце гасне за горою.	21
А дзвони дзвонять, дзвони дзвонять.	21
З кадильниць срібних дим спується	22
Весна до нас рік-річно повертає.	22—23
Цить! То не фіял шумить	23
День йде по ночі, а осінь по літі.	23
Намалюй мені, друже, картину	23—24
Світів бездонні океани	24
В Розтоках.	
Носвіта. (Білі стіни і стріха з соломи,)	31
Полуднє в горах. (Як тут чудово!)	32
До Черемоша. (Черемоше, брате мій!)	32—33
Скоршє синє небо зжовкине	33
Де ані ночі, ані дні. (Ніч, зорі, місяць і тримбіта.)	33—34
На лодці. (Пливи, моя лодко, по філі).	34

	Сторона.
Гірський став. (Я зпаю став оден бевдонний)	35
Ялиця. (Гей, ялице старал).	35—36
Лови. (Бий, лови, держи медведя!)	36—37
Ні, не видержу я!	37—38
Така чудова нічка	38
Хрест на кручі. (Гей, керманичу, чи бачиш?)	38—40
До одиночої ялиці. (Громом розбита ялице)	40—41
Гать пустили.	41
Як шумно філя грас	42—43
На небі сонце гасне	43—44
Чарівна ніч, чарівна	45
І ми пішли	45
Порадь мені, Черемоніє.	45—46
Бувайте здорові!	47
Гори мої, гори!	47
Осінь.	1
Останній птах в вірій летить	51
Відчинилися небесні шлюзи.	51
Вянуть цвіти, листя рідне	52
Минуло літо, на степах полуночі дрімають.	52
Глуха і зимна осінь. Небо хмари вкрили	53
Листками вітер котить	53—54
Осіння ніч на селі. (Падбігла хмара чорна).	54
Гостина. (Глибоким, тихим вснуло сном)	55
Не люблю осінній ночі!	55—56
Гість. (Глухе, бездушне отутіння)	57
Спогад. (Сумне, осіннє поноуднє)	57—59
Журавлі. (Видиш, брате мій).	59
Коли в саді листок останній	59—60
Мій шлях. (Широкий рівний шлях).	60
Листки падуть; падуть зівялі, зковикі	61
Бачиш? (Бачиш, як листя паде?).	61—62
Цітъ! (Море пожовкленого листи)	62
Так тихо докола	62
Осінній сірий день	62—63
Прийдуть задушні дні	63
Густа імла па па світ лягла	63
Перший сніг. (Тихо, легко і спровока)	64
Finale, (Розжалобилася душа)	65
Із записеної книжки.	
Мій спів. (Дивуєшся, чому мій спів)	69
Чогось очи серед ночі	69
Картинка. (В думках нераз мандрую я шляхами) . .	70—71
Спомин. (Ніби море лал в долині)	71
Субота вечір. Череда остання	72
Віз життя. (З Пушкіна)	72

— III —

	Сторона.
Я вас жалую, яблуні, груші	73
Я пережив свої бажання. (З Пушкіна)	74
Я знаю, що нема мені	74
Жаль. (Як мені вас жаль!)	74
Нераз обгорнути безталанну душу	75
Пташка. (З Пушкіна)	76
Великий бачу, тихий сад	76—77
Скільки разів тримтячою рукою	78—79
Дивний сум і туга	79
В городі духа. (В буйнім городі моого духа)	79—80
Ходить вітер очеретом	80
Люблю я тиху ніч	81
Зимою. (На вікнах з'являються квіти)	81
Життя буденне, брудно-сіре	81
Згадки з дитячих, ранніх літ	82
На новий рік. (І знову рік оден життя)	82
Буря. (Шаліла буря. Грім за громом)	82—83
Тішся цвітом, що розвився	83—84
Туга. (Сіра туга і сум)	84
Неділя, вечір. На горі табор	85
Під вечір. (Не журися, мое серце)	85
Не відбирайте ви мені надій	86—87
О, стріхи мої низькі	87
Як ранком на весну іде по полі	88
Весна, весна!	88
Кожпій з нас носить у груди	89
Серед ночі. (Чого ж ти, серце, хочеш?)	89—90
Смійтесь з мене. люде	91
Стара дитина	91
Дивне диво, чув я нині	92
Тільки снів, а де ті сни?	92
Терципа. (Спіжок паде . . .)	93
До рідного краю. (О мій рідний, безталанний краю!)	93
Цить, серце, цить!	94
Весною.	
Ти. (Все, що тільки я чув, та сказати не пмів)	97
Дав Господь на весні	97
Сині очі. (Бачу очі твої сині)	98
Злелінв я тебе	98
Ти ідеш, ти ідеш за тобюо	99
Соловію малій	99—100
Молоді літа	101
В огороді між квітками	101—102
В очах твоїх я небо бачу	102
Чи тяниш?	103
Не пригадуй мені цей хвилі	103
Забути? А чому ж являєшся у снах?	104

	Сторона.
Забутти. (Природи ракній сміх)	105
Не прокленай мене! Це доля	105—106
Зелений Зелемінь	106
Забудь! Покинь!	106
Куди не ступлю	107
Бував в вечірню годину	107
Часом на прохіді, в городі	108
Бува на прохіді, весною	108
Час рікою пливє	108
Бував — тужу за тобою	109—110
Коли-б я цаном був	110
Сталося, що мало бути	110
I я мав свій рожевий сон.	111
Помежи нами море синє	111—112
Не знаю, де вона і як її назвати	112
Бачу, як лине. (З Тетмасра)	112
Ми йшли з собою, тихий май	113
Забула ти цей чар розмови	113
Часом мені здаєсь, що все це привид, мрія	114
Коли ти, мила, дійсно з неба родом	114
Щаслива будь!	115
Чи зустрінемся ми з собою?	115—117
Розвіялися сині мої рожеві	117—118
Сухі вінки, бліді свічки	118
Вечірня пісня. (Сонце скочилося в гай за горою)	118—119
На Семеновій скрипці.	
Там у лісі на горі	123
Ой вийду я під лісок	123
Як була би я зозуля	123
Не рости, берізко	124
Ой заржи, заржи, сивий кониченько	124
Вчора квітка, а нині	125
Та хтож тую доріженьку	125—126
Ой зацвіла синя квітка	126
Нема ріки без рибоньки	126—127
Ой зриваю руту в гаю	127
Здорова мила, чи ти чуеш?	127—128
Знад моря.	
Задивився я на море	131
Чи може що красшого бути?	131
Лодко на голубих хвилях.	131
Відчинене вікно	132
Незглубиме, синє море	132
Місячна ніч. (Місяць в хмари оповився)	133
Від мене. (Лодка, як лебідь крила).	134
Мос горе. (Чи поїду у гори)	134

Сторона.

Сон, чи ява. (Наче в морської піни)	134—135
Тільки звуки. (О, мое чудове море)	135
Ніч над морем	135
День кінчиться	135
Біла мево!	136
Перед бурею. (Дивись, дивися, око!)	136
Яка чудова ніч!	137
Океан і дівчина	138
Не питайся, моя мила	139
Любов. (Море й небо. Коло хати)	139
На небес величім, синім плаю	140
Що за дені!	140
Даремно! (Даремно, ти море, даремно)	141
Чи чусш, як в безвістих грають?	141
Понад хвилі	142
Чого-ж те море так розхиталося?	142
Хоч як тут і гарно й роакішно	142—143

Intercorso.

Коли умру і в тихім гробі ляжу	147
Неси в душі свою найкрасшу думу	147
Подруго моя мила, я знаю тужиш ти	147
Не вжек піду я сам на-сам	148
Отсе моя трагедія	148
Життя-борба	148
Життя, як той потік	149
Від зла втікай	149
Товаришу, люби життя!	149
Щастя, -дитина мала	149
Розійшлися дві дороги в полі	150
Усьо, що алого було поміж нами	150
Самотна хмарка сива	151
Цвітуть квітки, шумить трава	151
Гадали ми: зустрінемся	151
Зелений дуб стоє посеред поля	153
Сховай в душі глибоко, гень, на споді	153
Якась блудна зірниця	154
Піди в город і білі хризантеми	154
Прийди до мене й не жахайсь спокою.	154
Шелести осінні, шепоти розвійні.	155
Немов з віночка відорвався.	155
Зівяне кожний вінок	156
Снуйся, снуйся, нитко папутини	156

На маргінсах.

Ой пущу я співанки	160
З просоння. (У сон кріпкий запали ми)	160
Ах деж цей божественний бич?	161

	Сторона.
На маргінесі книжки про Кричевського	161—163
Батуринські руїни	163—164
Голос вневіри. (Чи чуєте підземний стон?)	164
Голос надії. (А я кажу вам: день іде)	165
Село.	
Іділля. (Ніч жінчиться, гаснуть зорі)	169
Село. (Ліси дрімучі, тихі, сумовиті)	170
У жнива. (Хвилює нива, як вода)	170—172
Сопсти	172—173
Ой посіяв я весною. (З Конопніцкої)	173
Колисанка. (Ой сип, дитятко мое.) (З Конопніцкої)	174
Піду я в чисте поле	174
Ой коли-б ти, ясне сонце. (З Конопніцкої)	175
Давони. (З Конопніцкої)	177
Сонети	176—178
На сільському цвінтарі. (Так тихо тут)	178
Я не дивлюся на село	179—180
Стефаникові. (Ти, хлопе, землю крат!)	180—181
Під вечір.	
Як сонце згасне. (Чи ти прийдеш тоді до мене?) .	185—187
Прольог до Мотрі. (Скажи, скажи пам, Кочубею!)	187—190
Острів смерти. (До образу Бекліна)	190
Сповідь землі	191—194
Доля. (В осінну, довгу ніч безсонну)	194—196
Промінь. (Перший промінь сонця, теплий, ясний)	196—197
Мої пісні. (Не голосні мої пісні)	197
Далений я вам	198
1914—1920.	
Спочинь, серце, на хвилину.	201
Що то за грім, осінний грім?	203
Пожовкло листя. Смерть і тлінь	204
Хтось мене кличе	204
Серпень 1914. (Чи то буря, чи грім?)	205
Гаркнули бубни	206
На долині дим і порох	207
Приснілись нам, приснили	208
Де сесть твій дім?	208
В Різдвяну ніч 1915 р. (Немов далений, гарний сон.)	208—210
I в мене був свій рідний край	210—211
Стрілець до дівчини. (Як впаду, мила не тужи!)	211
На стрілецьких гробах	213
Він лежав оповитий імлою	214
Угору. (Тихо, тихо, опивиті імлами)	214—215
Карпати. (На-бік, дрібна журбо життя!)	215
Осінь 1915 р. (Сумна ти, осене, сумна!)	216

	Сторона.
Задушні дні 1915 р.	216
Батько і син. (Вивели їх обох ген' за дворець)	217
Ой колосися, ниво, колосися	218
Весна 1915. (Там, де колись цвіли квітки)	218—219
Стрілець до мами. (Мамо мої! За час, за годину)	219
Намова. (Було їх в повній зброй хлонів чотири)	220
В ночі. (Збудився я в ночі)	220
В церкві. (Церква. Порубані стіни)	221
Привид. (Бачив я в сні, чи наяві)	222
Знав я хатину на селі	223
Деж ви мої рідні ниви?	224
Передвічна тugo	224—226
Що днини ми чекаємо	226
Де не станеш — могили, могили!	226
Весна. (Збудила весна)	227—228
Вчора сонце блиснуло горяче	228
Возьми мене з собою	228—229
О щаслив, хто спить в могилі слави	229—230
Осінне листя знов паде	230—231
Сніжок. (Мов лебединий пух паде)	231
В тиху шічку ясна пані	232
Ніч як день, день як ніч	233
Бліск, гук, пів неба запалало	233
Село. (Подільське, тихе село)	234—235
Вороне чорний!	235
Ударте в давін!	236
В тисячний день війни	236
Надлетіла хуртовина	237—238

Буря (Виїмки з посми).

На Спаса, тямлю й не забуду в вік	241—243
Ведуть його, ведуть в громадський дім	243—246
Була у нас в селі одна вдова	246—248
Війна, війна! Чи в світі хто бував	248—249
Посоред нив сторчити самотний плуг	249—250
Ніч, осінь пустка. Іжиться стерня	250—251
Стойть верба. На ній — о що за вид!	251
На дроти і рови паде імла	251—252
Прийшов приказ тікати. Судний день	252—255
Минули ми останню хату й ось	255—256
Ось роздоріжка. Кілька лип старих	256
Гей, коні, всі Женемо в чорний рів	256—257
Між дротами і між ровами в млі	257—258
З гори далекий вид. Дивлюся я	258—259
Бувас, що дивлюсь й не знаю сам	259—261
Мабуть немас в людській мові слів	262—264

В лазареті.

Я в лазареті лежу. Хорі груди	264
Недуга і нудьга. Куди не гляну	265
О, жінко мила, бояталанка вдово	266
Лежав блідий, немов інеем вкритий	266
Не знав же я щастя — долі	268

Листи Катруся.

Як ти від нас пішов	271
Прости, мій милий, що я тобі вчора	271—273
Як ти від нас пішов у поле	273—274
Жаль мені мами. Дуже тяжко хорі	274—275
Коли-б я мала, коли-б я мала	276
Ти бачив, як павук	276—277
Я кілька днів до тебе не писала	277—279
Тепер я, мій милий, не маю	279—280
Останній лист Картусі	280—284

Спідами Ігоря.

Двигнулись з місця лучники	287—288
Нараз що сталося в степах?	288—289
Пішли усі, степами, байраками	290
Коли це було? Га, давно колись	290—291
Стоять коні	291—292

В храмі св. Юра

295—299

Молитва

299—307

На стерні

307—308

Шевченко.

Суд над Шевченком	311—312
Чи то дух, чи то тінь?	313—314
Умер поет. Далеко на півночі	314—315
Покинь на хвилю торг життя. (Сонет)	315
Я примір вам даю. Мене судьба так била	315
Я примір вам даю. З нуждиної хатини	316

На свята.

Смеркається. Ослизлий день	319—321
Тямлю, як на свята Великодні	322—323
Саня взористим килимом накриті	323—328

На чужині.

Часом, бувас, на чужині	331—332
Цітъ! Чи то мушка бренить?	332
Я учивсь рідних слів	333

Ти знов ідем цо мене. Чую

337—338

	Сторона.
Пізля бурі	339
Сон (Особливий мав я нині сон)	340
Наш Мін'йон	341—342
Криниця кохання	345—352
Балляда	355—356
Ноктурн.	
Дванадцять старців	359—360
Дванадцять жінок	361—363
Дванадцять сиріт	364—365
Дванадцять юдців	366—367
Дванадцять борців	367—369
Примітки й пояснення	373—397

ПОАЗБУЧНО.

	Сторона.
А давони давонять	21
Ах, деж той божественний біч?	161
Балляда	355
Батуринські руїни	163
Батько і син. (Вивели їх обох)	217
Бачиш, як листя паде?	61
Бачу, як лине.	112
Біла мево	136
Бліск, гук, пів неба запалало	233
Бува, на проході, весною	108
Бувас в вечірну годину	107
Бувас, тужу за тобою	109
Бувас, що дивлюсь	259
Бувайте здорові, гори барвінкові	47
Була у нас в селі одна вдова	246
Буря. (Шаліла буря)	82
В ночі. (Збудився я в ночі)	220
В огороді, між квітками	101
В очах твоїх я небо бачу	102
В Різдвяну ніч 1915. (Немов далекий бачу сон)	208
В тисячний день війни	236
В храмі св. Юра	295
В церкві. (Церква; порубані стіни)	221
Ведуть його, ведуть!	243
Великий бачу тихий сад	76
Весна до нас рік-річно повертає	22
Весна. (Збудила весна природу зі сна)	227
Весна 1915. (Там, де колись цвіли квіти)	218
Від ала втікан	149
Від мене. (Лодка, як лебідь крила)	134
Відчипилися пебесні шлюзи	51
Відчинене вікно	132
Віз життя. (З Пушкіна)	72
Війна, війна! Чи в світі хто бував	248

	Сторона.
Він лежав, оповитий імлою	214
Возьми мене з собою	228
Вороне чорний	235
Вчора квітка, а пині	125
Вчора сонце блиснуло горяче	228
Вянуть цвіти, листя рідне	52
Гадали ми, зустрінемся	151
Гаркинули бубни	206
Гать пустили	41
Гей, коні, вел {«Буря.»}	256
Гірський став. (Я знаю став оден беадонний)	35
Гість. (Глухе, бездушне отупіння)	57
Глуха і зимна осінь	53
Голос надії	165
Голос аневіри	164
Гори мої, гори!	47
Гостина. (Глибоким вснуло, тихим сном)	55
Густа імла на світ лягла	64
Дав Господь на весні	97
Далекий я вам	198
Даремно, ти море, даремно	141
Дванацять старців	359
Дванацять жінок	361
Дванацять сиріт	364
Дванацять іадців	366
Дванацять борців	367
Двигнулись з місця лучники	287
Де ані ночі, ані дня	33
Де єсть твій дім?	208
Деж ви, мої рідні ниви?	224
День йде по ночі	23
День кінчиться	135
Де станеш, могили, могили!	226
Давони. (З Копопніцкої)	177
Дивне диво	92
Дивний сум і туга	79
Доля	194
До одинокої ялиці	40
До рідного краю	93
До Черемоша	32
Жаль мені мами.	274
Жаль. (Як мені вас жаль!)	74
Життя-борба	148
Життя, як тобі потик.	149
Журавлі. (Бачиш, брате мій?)	59
Забудь, покинь!	106

	Сторона.
Забула ти той чар розмови	113
Забуття. (Природи ранній сміх)	105
Забути? А чому ж	104
Задивився я на море	131
Задушні дні 1915 р.	216
Заспів. (Колисав мою колиску)	9
Згадки з дитячих, ранніх літ	82
З гори далекий вид	258
Здорова, мила, чи ти чуєш?	127
Зимою. (На вікнах з'являються квіти)	81
Зівяне кожний вінок	156
З кадильниць стрібних дим снується	22
Злеліяв я тебе	98
Знав я хатину на селі.	223
I в мене був свій рідний край	210
Іділля. (Ніч кінчиться, гаснуть зорі)	169
Іми пішли	45
I я мав свій рожевий сон	111
Карпати. (На бік, дрібна журбо життя!)	215
Картинка	70
Кожній з нас носить у груди труса жах	89
Коли-б я палом був і мав великі села	110
Коли-б я мала, коли-б я мала	276
Коли в саді	59
Колисанка. (З Конопніцкої)	174
Коли ти, мила, дійсно з неба родом	114
Коли тобі говорять	13
Коли умру і в тихім гробі ляжу	147
Коли це було? Га-давпо колись	290
Криниця кохання	345
Куди пе ступлю	107
Лежав блідий, немов інеем вкритий	266
Листки падуть	64
Листками вітер котить	53
Лови	36
Лодко на голубих хвилях	131
Люблю я тиху ніч	81
Любов. (Море й небо)	139
Мабуть пемас в людській мові слів	262
Ми йшли з собою. Тихий май.	113
Минули ми останню хату	255
Минуло літо, на стерни	52
Мій спів. (Дивується, чому мій спів).	69
Мій шлях.	60
Між дрогами	257
Місячна ніч, не годен в хаті в снути.	133

— XIII —

	Сторона.
Мої пісні. (Не голосні мої пісні)	197
Молитва	299
Молоді літа	101
Молоді пісні	12
Мое горе	134
Моя душа, як струна тая	10
Мрії розвіяні і недомріяні	5
Надлєтіла хуртовина з опівночи	237
На долині дим і порох	207
Над полем зимний вітер віс	20
На дроти і рови паде імла.	251
На лодці. (Пливи, моя лодко по фали).	34
Намалюй мені, друже, картину	23
Намова	220
На Маргінесі книжки про Кричевського	61
На новий рік. (І внову рік оден життя)	82
На небі сонце гасне	43
Нараз — що сталося в степах?	288
На Спаса. (Буря)	244
На стерні	307
На стрілецьких гробах	213
Наш Мінайсон	341
Не відбирайте ви мені надії	86
Неділя вечір	85
Недуга і чудъга	265
Незглубиме, сине море.	132
Не знав же я щастя-долі	268
Не люблю осінної ночі	55
Нема ріки без рибоньки	126
Немов в віночка відорвався	155
Не питайся, моя мила	139
Не пригадуй мені той хвилі	103
Не проклевай мене!	105
Нераз обгорнути мою бідну душу	75
Не рости, беріако	124
Песи в душі свою найкрасшу думу.	147
Ні, не видержу я!	37
Ніч над морем	135
Ніч, осінь, пустка.	250
Ніч, як день, день, як ніч.	233
Ой вийду я під лісок	123
Одинокий сидку над рікою	19
Ой зацвila синя квітка	126
Ой заржки, заржки сивий кониченьку!	124
Ой зрипаю руту в гаю	127
Ой коли-б ти, исне сонце. (З Конопніцкої).	175
Ой колосися, ниво колосися	218

Ой пущу я співанки	160
Ой посіяв я весною. (З Конопницкої)	173
О, жінко мила, безталанна вдово.	266
О, пісне, яка ти прекрасна!	15
О, пісне народня!	15
О, щаслив, хто спить в могилі слави.	229
Океан і дівчина	138
Осінь 1915 р. (Сумна ти, осене, сумна).	216
Осінний, сірий день	63
Осіння ніч на селі. (Надбігла хмара чорна і закрила)	54
Осіннє листя знов паде	230
Ось роздоріжка. Кілька лип старих. («Буря.»)	256
Останній лист Катруся	280
Остров смерти. (До образу Бекліна)	190
Отсе моя трагедія	148
Перед бурею	136
Передвічна тugo	224
Перший сніг. (Тихо, легко і спровока)	64
Піди в город і білі хризантеми	154
Під вечір. (Не журися, мое серце)	136
Піду я в чисте поле	174
Після бурі	339
Пішли усі степами, байраками	290
Поезія, друзіс, всюди є	13
Подруго моя мила, я знаю тужиш ти	147
Покинь на хвилю торг життя. («Шевченко.»)	315
Помежи нами море сине	111
Полуднє в горах. (Як тут чудово!)	32
Понад хвилі	142
Пожовкло листя, смерть і тлінь	204
Порадь мені, Черемош!	45
Посвята	31
Посеред нив сторчиТЬ самотній плуг. («Буря.»)	249
Привид. (Бачив я в сні, чи па яві?)	222
Прийди до мене й не жахайсь спокою	154
Прийдуть задушні дні	63
Прийшов приказ тікати. («Буря.»)	252
Приснились нам, приснили	208
Прольот до «Мотрі»	187
Промінь. (Перший промінь сонця)	196
Прости, мій милій	271
Пташка. (З Пушкіна)	76
Розійшлися дві дороги в полі	150
Самотна хмарка сива	151
Сани взористим килимом покриті	323
Світів бездонні океани	24
Село. (Ліси дрімучі, тихі)	176

	Сторона.
Село. (Подільське, тихе село)	234
Серед ночі. (Чого-ж ти, серце, хочеш?)	89
Серпень 1914 р. (Чи то буря, чи грім?)	205
Сині очі. (Бачу очі твої сині)	98
Скоршє синє небо ажовкне	33
Смеркається, осливалий день	319
Смійтесь з мене, люде	91
Сніжок. (Мов лебединий пух паде)	231
Снуйся, снуйся, нитко павутини	156
Соловію малий, перестань щебетати	101
Сонети	172
Сон. (Особливий мав я нині)	340
Сон, чи ява?	134
Сповідь землі	191
Спогад. (Осінне, сіре пополуднє)	57
Сломин. (Ніби море лан в долині)	71
Спочинь, серце, на хвилину	201
Сталося, що мало бути	110
Стефаникові. (Ти, хлопе, землю край)	180
Стойть верба, на пій, о! що за вид	251
Стрілець до мами. (Мамо. мої!)	219
Стрілець до дівчини. (Як впаду, мила не туки!)	211
Субота вечір, череда остання	72
Суд над Шевченком	311
Сухі вінки, бліді свічки	118
Така чудова нічка.	38
Так тихо донкола	62
Там у лісі, на горісі	123
Та хтож тую доріженську?	125
Тепер я, мій милий, не маю	279
Терцина. (Сніжок паде)	93
Ти бачив, як павук	276
Ти. (Все, що тільки я чув)	97
Ти знов ідеш до мене. Чую	337
Ти ідеш. Ти ідеш. за тобою.	99
Тільки звуки. (О, мое чудове море!)	135
Тільки снів, а де ті син?	92
Тішся цвітом, що розцвився	83
Товаришу! Любі життя	149
Туга. (Сіра туга і сум)	84
Тямлю, як на свята Великодні	322
Ударте в давіл!	236
У гору. (Тихо, тихо, оповиті імлами)	214
Finale. (Розжалобилася душа усмутках непомірних)	65
Ходить вітер очеретом	80
Хоч як тут і гарно й розкішно	142

	Сторона.
Хрест на кручі	38
Хтось мене кличе	204
Цвітуть квітки, шумить трава	151
Цити! (Море пожовкого листя)	62
Цить, серце. цить!.	94
Цити! Чи то мушка бренить?	332
Час рікою пливе	108
Часом, буває, на чужині	331
Часом мені здається	114
Чи зустрінемся ми з собою?	115
Чи може що красшого бути?	131
Чи то дух, чи то тінь?	313
Чи чуеш, як в бевзістях грають?	141
Чого ж те море так розхиталося?	142
Чогось очі серед ночі.	69
Шелести осінні, шепоти розвійні	155
Щаслива будь!	115
Щастя, дитина мала	149
Що днини ми чекаємо	226
Що за дні!	140
Що то за грім?	206
Я вас жалую, яблуні, груші	73
Я в лазареті лежу, хорі груди	264
Я знаю, що нема мені	74
Я кілька днів до тебе не писала	277
Я не дивлюся на село	179
Я пережив свої бажання. (З Пушкіна)	74
Я примір вам даю; мене судьба так била. («Шевченко.»)	315
Я примір вам даю; в нужденній хатині. («Шевченко.»)	316
Я учивсь рідних слів	333
Яка чудова ніч!	137
Якась блудна зірниця	154
Як шумно філя грає!	42
Як ти від нас пішов, на світі сумно стало. («Листи Катруся.»)	271
Як ти від нас пішов у поле. («Листи Катруся.»)	273
Як ранком на весну.	88
Як сонце агасне. («Чи ти тоді прийдеш до мене.»)	185
Плиця. (Гей, ялице стара!)	35

